

HØGSKOLEN I LILLEHAMMER

AVDELING FOR HELSE- OG SOSIALFAG

MASTER I HELSE- OG SOSIALFAGLIG ARBEID MED BARN
OG UNGE

*ARBEID TIL BARNETS BESTE FOR BARN I
ASYLMOTTAK*

02.05.2008

HILDE ROGN-HAMRE

Forord

Denne masteroppgaven er slutten på en fem år lang studietid ved Høgskolen i Lillehammer. Masteroppgaven er skrevet våren 2008 som en avsluttende oppgaven ved studiet Master i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge.

Grunnlaget for denne oppgaven ligger i min bakgrunn som sosionom, og i min erfaring som saksbehandler i barneverntjenesten. Gjennom jobben har jeg fått innblikk i situasjonen til barn i asylmottak, og oppgaven er skrevet ut fra at jeg ønsket meg et bedre grunnlag for å kunne hjelpe, og jobbe for disse barna.

Jeg vil takke min mor og far for god oppmuntring og støtte gjennom denne prosessen. Jeg vil også takke min far for god korrekturlesning, og gode råd til forbedring av oppgaven.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Professor Halvor Nordby for god og konstruktiv veiledning, og som har bidratt til at prosessen med oppgaven har vært en lærerik prosess.

Vestre Slidre,
30.04.2008

Hilde Rogn-Hamre

Sammendrag

Et overordnet prinsipp i barnevernsarbeid er at man skal jobbe til barnets beste. Denne oppgaven diskuterer hvordan man kan arbeide til barnets beste overfor barn i en spesiell situasjon, nemlig barn bosatt i asylmottak. Barn i asylmottak er en utsatt gruppe i vårt samfunn, og det finnes mange utfordringer i arbeidet for denne gruppen. For å belyse noen av de viktigste utfordringene vil jeg ta for meg fire ulike perspektiver som hver for seg er viktige brikker i arbeidet til barns beste for barn i asylmottak. Disse fire ulike perspektivene er juss, kultur, tiltak og kommunikasjon.

Når det gjelder juss, definerer Lov om barneverntjenester begrepet ”barnets beste”, og gir barneverntjenesten retningslinjer på hvordan man kan vurdere hva som er barnets beste. I den juridiske vurderingen av barnets beste spesielt for barn i asylmottak må man ta hensyn til at dette er barn som har levd hele sitt liv under andre forhold, med andre verdier, normer og retningslinjer enn i Norge. Jeg vil vise hvordan dette gjør den juridiske vurderingen av barnets beste til en utfordring for barneverntjenesten.

Når det gjelder kulturperspektivet, er kulturkompetanse og kultursensitivitet spesielt sentralt i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Barna er sosialisert inn i en annen kultur, og kunnskap om kultur, hvordan man vektlegger og tar hensyn til kultur blir avgjørende for om vi klarer å finne løsninger som er til barnets beste. Med kulturperspektivet vil jeg vise at det er viktig å være oppmerksom på kulturforskjeller og hvordan disse kan påvirke vårt arbeid, og jeg vil vise hvordan man kan møte denne utfordringen på en god måte.

Mange av barna vi møter i asylmottak er utsatt for ulike typer risiko som kan skade barnas fungering og utvikling. Barna og familiene har ofte behov for hjelp i form av ulike tiltak barneverntjenesten kan sette inn. Tiltak sees på som forebyggende arbeid for å redusere risikofaktorer i barns oppvekst. En utfordring er å tilpasse tiltakene til den situasjonen barn i asylmottak befinner seg i, og ta hensyn til etnisitet, kultur, og også usikkerheten rundt barnas oppholdstid i Norge. Jeg vil vise hvordan ulike typer risiko kan skade barnas fungering og utvikling, og hvordan ulike tiltak kan virke forebyggende for barn i asylmottak.

Til slutt ser jeg på kommunikasjon som er selve grunnsteinen i arbeidet til barnets beste. Kommunikasjon gir oss mange utfordringer i forhold til barn og familier i asylmottak, og det er vanskelig å oppnå fullt ut god og vellykket kommunikasjon i relasjoner hvor det i mange tilfeller ikke finnes felles språk både verbalt og nonverbalt. Jeg vil vise hvilke utfordringer vi kan stå overfor i interkulturell kommunikasjon, og se på hvordan vi kan oppnå bedre kommunikasjon med ulike hjelpemidler.

Samtidig som disse fire ulike perspektivene gir oss ulike utfordringer i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak, er det også viktig å se sammenhengen mellom disse. Hovedmålet med oppgaven er å vise at perspektivene utgjør viktige brikker i en helhetlig prosess for å nå en god forståelse av hva som er til barnets beste for barn i asylmottak. Mangler en av brikkene i prosessen vil den helhetlige vurderingen av barnets beste svekkes, og dette kan føre til at barna som lever i asylmottak, og som har store hjelpebehov ikke får nødvendig og tilrettelagt hjelp som er tilpasset barnets individuelle behov. Oppgaven bruker mange eksempler til å vise at kunnskap om forholdet mellom de forskjellige perspektivene jeg diskuterer kan være nyttig i barneverntjenestens arbeid overfor barn i asylmottak.

Innholdsfortegnelse

Forord

Sammendrag

Innholdsfortegnelse	s. 4
1. Innledning	s. 6
1.1 Bakgrunn for problemstilling	s. 7
1.2 Avgrensning og oppbygning av oppgaven	s. 8
1.3 Oppgavens tilnærming til problemstillingen	s. 8
2. Bakgrunn	s. 10
3. Juss	s. 16
3.1 Juss, til barnets beste?	s. 18
3.2 Konklusjon	s. 24
4. Kultur	s. 26
4.1 Definisjon av kulturbegrepet	s. 26
4.2 Kulturperspektivet i arbeid til barnets beste	s. 29
4.3 Kulturkompetanse	s. 34
4.3.1 Det individualistiske livssynet.....	s. 35
4.3.2 Det kollektivistiske livssynet.....	s. 36
4.4 Kultursensitivitet	s. 37
4.4.1 Kulturforklaringsmodell 1: Det universelle mennesket.....	s. 39
4.4.2 Kulturforklaringsmodell 2: Relativismen.....	s. 39

4.4.3 Kulturforklaringsmodell 3: Samspillet.....	s. 40
4.5 Kulturkompetanse og kultursensitivitet, til barnets beste?.....	s. 41
4.5.1 Den kulturelle formelen.....	s. 46
4.5.2 Etno-psykiatri.....	s. 48
4.6 Konklusjon.....	s. 50
5. Risiko og tiltak	s. 53
5.1 Tre typer risiko.....	s. 54
5.2 Tiltak i hjemmet.....	s. 56
5.3 Tiltak utenfor hjemmet.....	s. 58
5.4 Risiko og tiltak i forhold til barn i asylmottak	s. 59
5.4.1 Tiltak i hjemmet, for barnets beste?.....	s. 66
5.4.2 Tiltak utenfor hjemmet, for barnets beste?.....	s. 68
5.5 Konklusjon.....	s. 70
6. Kommunikasjon.....	s. 72
6.1 Grunnleggende kommunikasjonsbetingelser.....	s. 72
6.2 Interkulturell kommunikasjon.....	s. 75
6.3 Kommunikasjon til barnets beste.....	s. 80
6.4 Konklusjon.....	s. 90
7. Avsluttende konklusjon.....	s. 93
8. Referanser.....	s. 98

1. Innledning

Vi lever i en verden i stadig forandring. Vi lever i en verden hvor det alltid vil finnes konflikter av ulike slag som driver mennesker på flukt. Mennesker som må flykte fra sitt fødeland, sin kultur og sin familie fordi de ikke lenger kan leve trygt der de bor.

Mennesker flykter ikke bare fra konflikter og krig, men de flykter også mot drømmen om det "gode liv". Mennesker på flukt lever ofte i konstant redsel og usikkerhet. De drømmer om et bedre liv samtidig som de er redd for å havne tilbake til det gamle. Flukten går ofte til land som er annerledes enn deres opprinnelige hjemland. Det tar tid å lære det nye landet å kjenne, samtidig som man er usikker på om man får fortsette å bo i det nye landet, eller om man blir sendt tilbake til sitt hjemland. Mange av de menneskene som flykter er barn. Uskyldige barn som er ofre for konflikter, kriger og voksne menneskers drømmer og uvitenhet.

Hvert år kommer det mange nye barn som flyktninger til Norge. I 2004 ankom det 1878 barn som asylsøkere sammen med en eller begge sine foreldre. 40 % av disse barna var under skolepliktig alder, 46 % mellom 0 og 1 år. Halvparten av barna som kom var i skolepliktig alder, og 14 % var mellom 16 og 18 år (Kommunal- og regionaldirektoratet, 2005:14). Barna og deres familier bosettes i statlige asylmottak for flyktninger inntil deres søknad om opphold i riket blir behandlet. Behandlingstiden til UDI er satt til ca 200 dager. I tillegg kommer behandling av eventuell ankesak. Per 01.02.2005 hadde 16.5% av barna i asylmottak bodd i mottak mellom 6 og 12 måneder. 23.5% hadde bodd der mellom 1 og 1 ½ år, videre hadde ca 36% av barna bodd i asylmottak i mer enn 1 år. Per 01.06.2005 hadde 254 barn hatt asylmottak som bosted i over tre år (Kommunal- og regionaldirektoratet, 2005:15).

Tilbudet beboerne i asylmottak får skal være nøkternt, men forsvarlig. De får økonomiske ytelser til livsopphold, samtidig som de skal ha tilbud om nødvendige tjenester, informasjonsprogram og aktiviteter (www.regjeringen.no). Barna som bor i asylmottak begynner på skolen i kommunen de oppholder seg i, og de aller minste får tilbud om barnehage eller opphold i barnebase ved asylmottaket. I mange tilfeller blir barneverntjenesten kontaktet når det gjelder familier og barn i asylmottak.

Temaet for denne oppgaven er barn og familier som lever i asylmottak. Ofte vil denne gruppen ha behov for ekstra hjelp og støtte i sin hverdag som flyktning, både hver for seg, men også sammen som system. Jeg vil ha hovedfokus på barna, samtidig som det er viktig å huske at familien spiller en viktig rolle i barns hverdag. Familien er sikkerhetsnettet til barna, og hvordan enkeltmedlemmer av familien takler sin situasjon vil innvirke på alle medlemmene av familien, og hvordan de som helhet takler sin situasjon som flyktninger, og de utfordringer det fører med seg. Barn i asylmottak er en spesielt sårbar gruppe, og de har ofte med seg ekstra belastninger og erfaringer som kan være vanskelig å leve med for et lite barn. Samtidig er også foreldrene en utsatt gruppe ut fra de erfaringer og belastninger de har vært gjennom. Familier som lever i asylmottak er en gruppe i samfunnet som i mange tilfeller har behov for hjelp for å kunne klare å leve i en tilværelse som flyktninger som lever på vent.

Jeg har hatt jobb i barneverntjenesten i en kommune hvor det finnes asylmottak, og jeg har opplevd mange utfordringer og vanskelige problemstillinger i forhold til denne gruppen mennesker. Vi møter barn og voksne som har levd hele sitt liv under andre forutsetninger enn oss. De kommer fra en annen kultur, de har kanskje en annen religion enn oss, de har andre levere regler, og de kan ha grunnleggende normer og verdier som skiller seg fra våre. Dette gir oss i barneverntjenesten andre utfordringer i møte med familien enn om det hadde vært en norsk familie vi samhandlet med. Det er mange hensyn å ta, og det kan være vanskeligere for barneverntjenesten å hjelpe barnet og familien på en god og hensiktsmessig måte.

Et overordnet prinsipp i barneverntjenesten er å arbeide til barnets beste. Det er barnets beste som skal danne utgangspunktet for de beslutningene barneverntjenesten velger å ta. I denne oppgaven vil jeg være opptatt av hvordan barneverntjenesten ut fra ulike perspektiver kan jobbe helhetlig for barnets beste. Min overordnede problemstilling vil være:

Hvordan arbeide til barnets beste for barn i asylmottak?

1.1 Bakgrunn for problemstillingen

Bakgrunn for valg av tema ligger i min interesse for fremmedkulturelt arbeid. Å møte mennesker fra andre kulturer med andre verdier og levemåter enn mine, gjør

arbeidshverdagen spennende og lærerik. I barneverntjenesten møter vi både barn og voksne som på ulike måter har behov for hjelpen barneverntjenesten kan tilby. Når vi arbeider mot familier i asylmottak møter vi et kulturelt mangfold som gir oss mange utfordringer når det gjelder å finne frem til nettopp dette barnets beste. Målet med denne oppgaven er å finne kunnskap som kan hjelpe sosialarbeidere å løse ulike problemstillinger man kan møte i forhold til barn i asylmottak. Det er også viktig for meg å få et bredere perspektiv på hva som er vesentlig når man skal jobbe til barnets beste for barn bosatt i asylmottak.

1.2 Avgrensning og oppbygning av oppgaven

For å forstå hvordan man kan jobbe til barnets beste for barn i asylmottak kan man bruke ulike perspektiver. Jeg vil ta utgangspunkt i fire perspektiver jeg mener er relevante. Disse perspektivene er juss, kultur, tiltak og kommunikasjon. Jeg vil presentere de ulike perspektivene i hvert sitt kapittel, hvor jeg først gir leseren innledende kunnskap rundt perspektivet. Videre vil jeg ta med meg teorien inn i en drøfting hvor jeg drøfter teorien opp mot det å arbeide til barnets beste for barn i asylmottak. Målet med oppgaven, og drøftingen av de fire perspektivene er å komme frem til en helhetlig forståelse av hvordan man på en god måte kan arbeide til barnets beste når det gjelder barn i asylmottak.

1.3 Oppgavens tilnærming til problemstillingen

I oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i aktuell teori som kan belyse de fire ulike perspektivene jeg vil drøfte. For å presentere jussperspektivet vil jeg bruke Lov om barneverntjenester, og boken ”Barnevernloven med kommentarer” skrevet av Kari Ofstad og Randi Skar. Boken er et nyttig verktøy på barnevernkontorer ved at den gir en grundigere innføring i hvordan man kan tolke lovteksten.

I kapittel tre hvor jeg tar for meg kulturperspektivet, og presenterer kulturbegrepet bruker jeg bidrag fra Thomas Hylland Eriksen. Hylland Eriksen er professor i sosialantropologi, og han har forsket på etniske relasjoner, nasjonsbygging og kulturell dynamikk. Bøkene jeg bruker er ”Kulturforskjeller i praksis” som han har skrevet sammen med Torunn Arntsen Sørheim som er forsker ved Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse, og ”Flerkulturell forståelse”, som tar for seg temaer som etnisk og nasjonal identitet, diskriminering, krysskulturell kommunikasjon etc. Et annet viktig bidrag innenfor

flerkulturelt arbeid er en fersk rapport utgitt av Norsk institutt for by- og regionforskning. Rapporten heter "Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt", og rapporten er skrevet på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet. Formålet med rapporten er å bidra til kunnskapsutvikling innenfor det flerkulturelle barnevernet.

Innenfor tiltaksarbeidet i barneverntjenesten har jeg valgt å fokusere på teori rundt risiko barn i asylmottak kan utsettes for, samtidig som jeg har sett på hvordan tiltak er et viktig bidrag i arbeidet til barnets beste. Anne Inger Helmen Borge tar for seg ulike typer risiko som barn kan utsettes for i boken "Resiliens. Risiko og sunn utvikling". To andre relevante bidrag jeg har brukt i dette kapitlet er NOU 2000:12 "Barnevernet i Norge" som presenterer aktuelle hjelpetiltak, og omsorgstiltak utenfor hjemmet, og boken "Praktisk barnevernsarbeid" skrevet av Vigids Bunkholdt og Mona Sandbæk. Boken tar for seg det juridiske og teoretiske grunnlaget for forståelse og utføring av arbeidet barneverntjenesten gjør, og den ser på den praktiske gjennomføringen av barnevernssaker.

I det siste kapitlet tar jeg for meg kommunikasjon som et perspektiv i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Her er de viktigste bidragene skrevet av Halvor Nordby og Øyvind Dahl. Halvor Nordby har skrevet en artikkel om vellykket kommunikasjon og betingelser for at dette skal oppnås, som jeg mener kan brukes til å analysere kommunikasjonsutfordringer i møte med barn og familier i asylmottak. Øyvind Dahl er professor i kulturkunnskap, og han har skrevet boken "Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon" som setter søkelys på møtet med det fremmede språk, ulike sosiale og kulturelle situasjoner, bruk av tolk og etiske refleksjoner.

For å gi et bilde av de utfordringer og problemstillinger jeg vil drøfte har jeg i tillegg til relevant teori brukt eksempler fra egen praksis i arbeid med barn og familier i asylmottak, som kan vise hvor viktig det er å ha relevant kunnskap i arbeid med denne gruppen i samfunnet.

Målet videre vil være å vise hvordan de fire perspektivene jeg vil bruke er viktig i det praktiske arbeidet for barn i asylmottak, og jeg vil vise hvor viktig det er med en helhetlig forståelse av disse perspektivene. Ved å sette fokus på, og systematisere kunnskap om dette arbeidsfeltet, vil det kunne hjelpe saksbehandlere i tilnærmingen til de utfordringer de står overfor i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak.

2. Bakgrunn

Jeg har de siste årene arbeidet i barneverntjenesten, og jeg har møtt mange ulike familier med ulike hjelpebehov. Når man arbeider i barneverntjenesten kommer man nært inn på familiens privatliv, og for hver familie man arbeider med må man lære familien å kjenne på hver sin måte. Alle familier har sin egen måte å samhandle på, og hver sin måte å være på, og det er viktig at man blir kjent med familien sin egen "kultur". Samtidig ligger det verdier, normer og grunnleggende retningslinjer for hvordan barn i vårt samfunn skal oppdras og behandles. Dette finner vi også igjen i grunnutdanninger som sosionom og barnevernpedagog. Her legges vårt grunnlag til å arbeide med mennesker, og også vårt grunnlag for å utøve skjønn når det gjelder vurderingen av hva som er barnets beste.

Å arbeide i barneverntjenesten byr på mange utfordringer. Vi arbeider på grunnlag av at vi får inn bekymringsmeldinger om barn som har ulike problemer. Det kan f eks være forhold i hjemmet som er skadelig for barnet å leve under, det kan være barnet har atferdsproblemer, eller det kan være at foreldrene har behov for ulike hjelpetiltak i hjemmet for kortere eller lengre perioder. Dette er eksempler på utgangspunkt for barneverntjenestens arbeid. Ingen saker er like og det er ulike problemstillinger for hver familie vi jobber med. Mange kan oppleve det som vanskelig, problemfylt og truende at barneverntjenesten kommer inn i familien. Barneverntjenesten har i mange tilfeller blitt fremstilt negativt i media, og vi har mange fordommer mot oss når vi møter familiene. På grunn av dette har vi ekstra store utfordringer når det gjelder kommunikasjon og samhandling med familiene. Anerkjennelse, respekt, forståelse og tillit er viktige elementer i en god relasjon, og viktige grunnsteiner for å få til et godt samarbeid. Med en god relasjon og kommunikasjon har vi mulighet til å bli godt kjent med familien, og få en forståelse for hvorfor familien har de vanskelighetene de har. Dette kan hjelpe oss i arbeidet med å finne gode tiltak som er til barnets beste, og som kan hjelpe familien som helhet.

Barneverntjenesten har også et lovverk og forholde seg til som gir retningslinjer for hva barneverntjenesten skal ta hensyn til når det gjelder de barnevernsfaglige vurderingene, og hvordan man skal jobbe gjennom en barnevernssak. Videre må man også som barnevernsarbeider ha kunnskap om ulike lidelser både hos barn og voksne, man må ha kunnskap om skadevirkninger hos barn som har vært utsatt for ulike former for

omsorgssvikt, man må ha kunnskap om prosesser i samfunnet, og samfunnsendringer som påvirker barn og familier på ulike måter etc.

I kommunen hvor jeg har jobbet finnes det et asylmottak. Et asylmottak skaper utfordringer for en liten kommune, og kanskje spesielt for barneverntjenesten. De utfordringer jeg har nevnt ovenfor som kommunikasjon, samhandling, relasjonsbygging, kunnskap om samfunnet, lidelser etc blir enda mer nyansert og vanskelig i møte med flyktninger. Barneverntjenesten kommer ofte i kontakt med barn og familier på asylmottak fordi livet som flyktning i seg selv kan by på mange utfordringer for både store og små. Å ha status og leve som flyktning innebærer at man har gjort et oppbrudd med sitt eget land, sin familie, sin kultur og sine tradisjoner pga vanskelige leveforhold av forskjellige slag. Ofte er belastningene man har opplevd før, under og etter flukt mange, og traumatiske. Mange har opplevelser fra krig, konflikter, tortur og andre liknende traumatiske opplevelser. Også mange flykter for å finne bedre muligheter til jobb og utdanning. Da byr ofte selve flukten på mange hendelser som kan oppleves svært traumatisk for mange. Av de flyktningene som kommer til Norge hvert år er det mange barn. Dette er barn som bærer på mange ubearbeidede opplevelser, og som har ekstra behov for hjelp og oppfølging. Når man lever som flyktning, har man ofte en tilleggsbelastning i det at man må vente på svar på sin søknad om opphold i riket fra Utlendingsdirektoratet. Behandlingstiden kan ta opp til ett år, i mange tilfeller ofte lenger, og man lever i usikkerhet over lang tid, noe som for mange er svært vanskelig. De mange ulike belastningene både barn og voksne har blitt utsatt for, og fortsatt utsettes for som flyktning kan skade barnas fungering og utvikling, og noen ganger gå ut over evnen til å yte god nok omsorg for sine barn.

På et asylmottak lever det mange mennesker sammen i et fellesskap. Det er mange nasjoner representert, og desto flere kulturer, tradisjoner og religioner. Syn på barn og barneoppdragelse er et av flere elementer som er kulturelt og tradisjonelt betinget, og som praktiseres på utrolig mange ulike vis. Kosthold, rutiner, påkledning og andre grunnleggende former for omsorg blir utøvd på en annen måte enn det vi er vant til. Det finnes mange ulike oppdragelsesmetoder, samtidig som mange av barna har en helt annen rolle i familien, enn det vi er vant med at norske barn har.

Den kommunale barneverntjenesten kommer ofte i kontakt med familier som er bosatt ved statlige mottak for asylsøkere av de grunner jeg nå har nevnt. Som nevnt tidligere blir de

problemstillingene man møter til vanlig i barneverntjenesten mer nyansert og vanskelig i møte med flyktninger. Og i møte med disse utfordringene og problemstillingene skal barneverntjenesten alltid jobbe ut fra prinsippet om barnets beste. Men hva vil det egentlig si og arbeide til barnets beste?

Før jeg går mer detaljert inn i drøftingen av dette spørsmålet vil jeg innledningsvis skissere noen av de utfordringene vi i barneverntjenesten kan møte når vi skal jobbe til barnets beste for barn i asylmottak. Et første viktig rammeverk er lovverket. Barneverntjenesten jobber etter Lov om barneverntjenester, og loven legger mange retningslinjer for hvordan barneverntjenesten skal jobbe mot de familiene man møter. I mange av sakene vi jobber med, både norske og andre kan loven være uklar, og det kan være vanskelig å finne svar på det man er ute etter. Loven er skrevet på generelt grunnlag, og gir ikke alltid svar på konkrete problemstillinger. Dette kan være spesielt vanskelig når det gjelder saker angående flyktninger der sakene ofte kan være fulle av problemstillinger det er vanskelig å vite hvordan man skal løse.

En annen utfordring er knyttet til kommunikasjon. Familiene man møter er nyankomne flyktninger, og ofte finnes det ikke felles språk mellom barnevernsarbeideren og familien. Noen har kanskje lært seg litt norsk, men for å sikre rettsikkerheten til klientene, og sikre at man får til et best mulig samarbeid må man ofte kommunisere gjennom tolk. De fleste flyktninger som er bosatt i asylmottak kommer fra ikke-vestlige land som har samfunn som er forskjellig fra Norge. De er ikke vant med et velferdssamfunn som Norge, og det kan være vanskelig for de å forstå hva barneverntjenesten er. Det er viktig at de får grunnleggende informasjon om hva vi er og hvordan vi jobber, slik at de skjønner hensikten med vårt arbeid. Det kreves mye fra begge parter i en barnevernrelasjon for å kunne lære og forstå hverandre, slik at man kan danne et best mulig grunnlag for å vurdere hva som er barnets beste i de ulike situasjonene.

Hva som er barnets beste er kulturelt betinget, og synet på barn er forskjellig i de ulike familiene man jobber med. Ofte kan små barn, og spesielt gutter ha stort ansvar i familien. Dette ser vi kanskje mest i de familier der det finnes enslige mødre, men dette kan også være kulturelt betinget. Vi kan også møte mange ulike straffemetoder som brukes i oppdragelsen av barna. Et eksempel kan være fysisk avstraffelse. Ofte kan fysisk avstraffelse komme av at man lever i en presset situasjon, og at foreldrenes toleransegrense

ligger på et lavt nivå. Men fysisk avstraffelse av barn kan også være kulturelt betinget og vanlig i klientens hjemland. I det hele tatt kan det være forskjellige grunner til at barn blir behandlet slik de blir, og det er en utfordring for barneverntjenesten å bli kjent med familiens syn på kultur, tradisjoner, erfaringer etc. Spørsmål som vi ofte stiller oss, og som er viktige å få svar på er; ”Hva forstår familien med begreper som ”god omsorg”, oppdragelse etc?

Dersom barneverntjenesten mener det kan være rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for hjelpetiltak i familien skal barneverntjenesten foreta en undersøkelse. En undersøkelse innebærer at familien og saksbehandler blir kjent med hverandre, og at barneverntjenesten innhenter opplysninger for å kartlegge forholdene rundt familien. Om barneverntjenesten finner det nødvendig etter undersøkelsen at barna og familien har behov for hjelpetiltak, er det en utfordring for barneverntjenesten å finne gode og passende tiltak for en familie med en annen kultur, og med andre verdier enn det barnevernsarbeideren kanskje har. Lov om barneverntjenester m. v. 17. juli 1992 nr. 100 (barneverntjenesteloven) § 4-4 *Hjelpetiltak for barn og unge* ramser opp aktuelle hjelpetiltak som kan settes inn i en familie; støttekontakt, plass i barnehage, avlastningstiltak i hjemmet, økonomisk ytelse, fritidsaktiviteter, bidra til at barn og unge får tilbud om utdanning og arbeid, og til sist at barnet kan få anledning til å bo utenfor hjemmet. Mange av disse tiltakene kan for mange flyktninger være vanskelig å akseptere, eller forstå hvorfor skal brukes. Det kan stride mot deres verdier, moral eller stolthet.

I asylmottak lever det foreldre og barn som har vært utsatt for hendelser som kan være vanskelig for en barnevernsarbeider å forstå. Vi lever i et fredelig land, og vi har ikke mulighet til å klare å sette oss inn i situasjonen til de flyktingene vi møter på en adekvat måte. Å bli utsatt for tortur, forfølgelse og krig, være på flukt, og leve som flyktning er opplevelser vi aldri vil kunne forstå hvordan oppleves. Menneskene som ankommer som flyktninger har store traumatiske opplevelser bak seg, og det er en stor utfordring å møte dette for en saksbehandler i barneverntjenesten. Barna har ofte store behov for omsorg, og de trenger også spesielle tiltak for å klare å bearbeide og leve med de erfaringene de har gjort seg.

Samtidig som mange flyktninger har vonde hendelser og opplevelser bak seg, kan det samtidig oppleves som svært traumatisk å leve som flyktning i asylmottak. Mange av

foreldrene kan slite med psykiske vansker etter en flukt, og har ikke overskudd til å yte god nok omsorg for sine barn. Det er en utfordring for barneverntjenesten å vurdere omsorgen i slike situasjoner. Skal det settes inn tiltak for en periode for å hjelpe barna og foreldrene, eller vil omsorgen være dårlig over lengre tid, og burde barna plasseres utenfor hjemmet? Vil de psykiske belastningene endre seg etter en tid i landet, eller har man blitt så sterkt preget av opplevelser og erfaringer at man ikke vil klare å skaffe seg et nytt liv i det nye landet?

Samtidig lever alle familiene i asylmottak ”på vent”, og man vet ikke om de vil få opphold i landet. Skal man da avvende situasjonen til man vet om familien har fått opphold eller om de skal sendes tilbake til sitt hjemland? Det er en utfordring å vurdere barnets beste når man står overfor spørsmål som jeg har stilt her. Er det til barnets beste å være hos sin familie mens de bor i mottak samtidig som de lever under forhold med minimal omsorg, eller vil det være til barnets beste å bli plassert utenfor hjemmet i fosterhjem, men returnere til sin familie om familien blir sendt ut av landet? Det er mange vanskelige problemstillinger og ta stilling til rundt dette temaet, og jeg vil se nærmere på dette senere i oppgaven.

Jeg har nå gitt en innledende beskrivelse av en del av de utfordringer og problemstillinger som barneverntjenesten møter i relasjon til familier som bor i asylmottak, og i forhold til vurdering av barnets beste. Videre i oppgaven vil jeg se nærmere på disse utfordringene, og målet mitt vil være å forstå hvordan man på en god måte kan arbeide til barns beste for barn bosatt i asylmottak.

Videre i oppgaven vil jeg se nærmere på perspektivene jeg har nevnt, og jeg vil drøfte om de ulike perspektivene virkelig gir meg gode metoder og retningslinjer når det gjelder å arbeide til barnets beste for barn i asylmottak. En drøfting av hva som er til barnets beste ut fra de forskjellige perspektivene kan være med å gi en rikere og mer helhetlig forståelse av hvordan man på en god måte kan arbeide til barns beste for barn i asylmottak. Det er viktig at man ser på de ulike perspektivene i sammenheng, og ikke som atskilt fra hverandre. Jeg vil vise at å jobbe ut fra bare ett perspektiv i vurderingen av barnets beste kan føre til at man gjør en dårlig eller feil vurdering av barnets situasjon, og dermed ikke gi barnet den hjelpen barnet har behov for.

Jeg vil dele oppgaven opp i fire kapitler. I hvert kapittel presenterer jeg først aktuell teori jeg mener er relevant for å kunne gi leseren et innblikk i temaet. I teoridelene vil jeg presentere ulike definisjoner og begreper som er viktig for leseren å ha kunnskap om. Jeg vil presentere ulike perspektiver, metoder og synspunkter som kan gi et bilde av teori det er viktig å ha innsikt i og kunnskap om for å kunne forstå kompleksiteten, og nyansene av de ulike perspektivene jeg presenterer. Teorien jeg presenterer vil jeg ta med meg videre inn i en drøfting, hvor jeg ser på hvordan teorien kan være aktuell for arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Jeg vil også drøfte hvordan teorien kan hjelpe oss til å gjøre gode vurderinger, og hvordan vi på en best mulig måte kan arbeide til barnets beste for barn i asylmottak.

3. Juss

Loven er grunnsteinen for arbeidet barneverntjenesten skal gjøre. Loven plikter oss til å hjelpe de barn som har behov for hjelp, og vi må følge de retningslinjene loven pålegger oss. I dette kapitlet vil jeg presentere de delene av loven som omhandler barnets beste, og hvilke retningslinjer loven og lovens kommentarer gir oss når barneverntjenesten skal vurdere hva som er barnets beste. Jeg vil ta med meg dette videre inn i en drøfting, hvor målet er å forstå om de virkelig gir oss et godt svar på hvordan vi kan arbeide til barnets beste når det gjelder barn i asylmottak.

Jeg vil først begynne med å se på FNs konvensjon om barnets rettigheter. Norge ratifiserte, eller godkjente konvensjonen i 8. januar 1991. I 2003 ble konvensjonen inkorporert i norsk lov, som vil si at den nå gjelder som en del av norsk lovgivning (www.reddbarna.no). FNs konvensjon om barnets rettigheter, artikkel 3, pkt 1. sier: *”Ved alle handlinger som vedrører barn og som foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal det først og fremst tas hensyn til hva som gagnar barnet best.”*

Den kommunale barneverntjenesten kommer inn under det FNs barnekonvensjon definerer som offentlig velferdsorganisasjon. Ut fra FNs barnekonvensjon plikter barneverntjenesten derfor først og fremst å ta hensyn til hva som er til beste for barnet.

Barneverntjenesteloven § 1-1 presenterer formålet med barneverntjenesteloven, og utgangspunktet for barneverntjenestens arbeid:

”Formålet med denne loven er

- *å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,*
- *å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.*

Videre sier Barneverntjenesteloven § 4-1 *Hensynet til barnets beste:*

”Ved anvendelsen av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.”

Ut fra disse bestemmelsene plikter barneverntjenesten å hjelpe barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling. Barneverntjenesten skal sikre at barn og unge lever under trygge oppvekstvilkår. I prosessen mot å nå dette målet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til barnets beste.

Kari Ofstads og Randi Skar sin tolkning sier at bestemmelsene i § 4-1 slår fast at det er et overordnet prinsipp etter loven at det skal legges avgjørende vekt på hva som er barnets beste. Dette gjelder både ved vurdering av om det skal settes inn hjelpetiltak, og i vurderingen av hvilket hjelpetiltak som skal settes inn. Men den avgjørende vurderingen av hva som er barnets beste er den avsluttende, skjønnsmessige vurderingen som må gjøres når det er slått fast at lovens øvrige vilkår er oppfylt (Ofstad & Skar, 2004:36). I den juridiske skjønnsmessige vurderingen av hva som er barnets beste er det flere momenter som må tillegges vekt. Barnets behov for stabil og god voksenkontakt, barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen, og til slutt barnets egen mening er viktige elementer i vurderingen av barnets beste. Hvor stor vekt det skal legges vekt på barnets egen uttrykte mening vil avhenge av barnets alder og modenhet (Ofstad & Skar, 2004).

Som vi kan se er stabilitet og kontinuitet viktige stikkord når det gjelder vurderingen av hva som er til barnets beste. Vigdis Bunkholdt sier barneverntjenestelovens forståelse av kontinuitet er at alle barn har behov for en sammenhengende livshistorie. Dette kan f.eks. vise seg gjennom at barnet er omgitt av de samme personene gjennom hele livet, eller f.eks. å ha tilknytning til stedet der man har vokst opp. Skjer det brudd i kontinuiteten kan barnet oppleve ensomhet eller tomhet. Stabilitet forstås gjennom barneverntjenesteloven med at omsorgspersonene skal være forutsigbare og pålitelige i sin omsorgsutøvelse (Bunkholdt, 2006:100-103).

Alle saker barneverntjenesten jobber med er av forskjellig karakter, og alle menneskene vi jobber med er unike. Spørsmålet om barnets beste vil endre seg for hver familie man jobber med, og det vil også endre seg i takt med samfunnets endringer. Dette kompliserer den skjønnsmessige vurderingen man må gjøre ut fra de retningslinjer som ligger i jussen. Rettssikkerhet vil derfor være viktig i en slik sak, og barns rettigheter er en viktig del av rettssikkerheten. Barneverntjenesteloven § 6-3 sier at et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser i sak som berører han eller henne. Barnets mening skal

tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Når et barn er fylt 15 år kan barnet opptre som part i egen sak, og gjøre partsrettigheter gjeldende. Prinsippet om å høre barns mening er også nedfelt også i FNs barnekonvensjon artikkel 12, pkt. 1: ” *Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.*”

3.1 Juss, til barnets beste?

Under punkt 3 tok jeg utgangspunkt i hva loven og lovens kommentarer sier om barnets beste, og hvordan dette begrepet defineres. Jeg har ut fra dette vist at det som blir sentralt i vurdering av barnets beste er en skjønnsmessig vurdering, og hvordan man på en god måte skal utøve skjønn for å kunne oppnå barnets beste for barn i asylmottak.

Et vanlig fenomen i barneverntjenesten er vanskelige juridiske problemstillinger. Vi har et lovverk vi plikter å følge, men som man kan se ut fra kapittel 3 er lovteksten og retningslinjene generelt rettet mot alle barn barneverntjenesten jobber for, og den gir lite konkrete svar på hvordan problemstillinger skal løses i de enkelte sakene. Jeg har redegjort for hva lovteksten sier om hva som er barnets beste. Barnets beste er en skjønnsmessig vurdering som må vurderes når øvrige vilkår i loven er oppfylt.

Barneverntjenesteloven legger føringer for hvordan barneverntjenesten skal jobbe når man får inn en bekymringsmelding vedrørende et barn. Finner barneverntjenesten meldingen bekymringsfull skal man gå videre med en undersøkelse for å finne ut om det foreligger forhold som kan gi grunnlag for hjelp fra barneverntjenesten. Gjennom hele prosessen fra barneverntjenesten får inn en bekymringsmelding, og til man beslutter om man henlegger saken eller om det ligger grunnlag for tiltak, må barneverntjenesten kontinuerlig vurdere hva som er til beste for barnet ut fra de skjønnsmessige retningslinjene som ligger i jussen. Det vil til slutt være den juridiske skjønnsmessige vurderingen av hva som er barnets beste som blir grunnlaget for hvordan barneverntjenesten velger å hjelpe barnet/familien. Det er også viktig å huske på at barnets beste også må vurderes *etter* at barnet har fått hjelp for å se om det har ført til en bedre situasjon for barnet.

Når barneverntjenesten jobber med den skjønnsmessige vurderingen loven krever man skal gjøre av barnets beste, kan vi ta utgangspunkt i de punktene Kari Ofstad og Randi Skar tar for seg i sine kommentarer til lovteksten. Vår vurdering av barnets behov for stabil og god voksenkontakt, og barnets behov for stabilitet og kontinuitet baserer vi på våre kunnskaper om hva som fremmer og hemmer barns utvikling. Den juridiske skjønnsmessige vurderingen vil baseres på våre verdier og våre mål som vi legger til grunn i oppdragelsen, forholdet mellom foreldreansvar og samfunnets ansvar for barnets vekst og utvikling, barnas selvbestemmelsesrett versus foreldremyndigheten, og til slutt de teorier og kunnskaper som ligger til grunn for en forståelse av barns utvikling og familiens fungering. Alle disse spørsmålene er verdiladede og har sammenheng med kultur, samfunnssystem og lovgivning (Hagen & Quershi, 1994:48).

Når man står overfor vanskelige problemstillinger der man er usikker på hva som er barnets beste, kan det være vanskelig å gjøre en juridisk skjønnsmessig vurdering på denne måten. Dette viser seg spesielt når man jobber med fremmede kulturer og barn i asylmottak. Som jeg sa innledningsvis retter lovteksten seg mot alle barn som barneverntjenesten jobber for, og dette kan gjøre den individuelle vurderingen for hvert barn vanskelig. Ingen sak er lik, og vurderingen av barnets beste er ulik for hvert barn vi møter. Enda mer komplisert blir dette når vi skal vurdere barnets beste når det gjelder barn som har levd under helt andre forhold, og hvor foreldrene har utført sin oppdragelse og omsorg for barnet med helt andre grunnleggende verdier og normer enn våre. Barneverntjenesten må også forholde seg til det faktum at familiene i asylmottak oppholder seg midlertidig i landet inntil deres svar på søknad om asyl blir innvilget. Dette vil være med å påvirke barneverntjenestens juridiske vurdering av barnets beste i større eller mindre grad, avhengig av alvorlighetsgraden av saken.

Jeg vil komme med noen eksempler fra egen praksis som kan vise ulike problemstillinger man kan komme borti når man arbeider med barn i asylmottak, og skal vurdere barnets beste ut fra loven og lovens retningslinjer.

Barneverntjenesten ble koblet inn i en sak ved asylmottaket i kommunen. Saken gjaldt en mann som hadde kommet til Norge med en baby som han påstod var hans søskenbarn. Omsorgsevnen var ikke den beste, og barneverntjenesten valgte å gå inn med hjelpetiltak som råd/veiledning og barnehageplass. Etter en periode med hjelpetiltak ble omsorgen for

barnet bedre, og barneverntjenesten mente det var en akseptabel løsning for barnet å bo sammen med følgeperson. Etter at "familien" hadde vært på mottaket ca 1 år kom avgjørelsen på søknad om asyl. Det viste seg at det lille barnet som nå var 1 år fikk innvilget asyl i riket, mens mannen fikk avslag.

Her møtte barneverntjenesten på mange problemstillinger. Å gjøre en skjønnsmessig vurdering slik jussen krever i en slik sak er veldig vanskelig. Barneverntjenesten vurderte i første omgang at det var til barnets beste å bo sammen med følgeperson, men da det endte med at barnet fikk opphold, og følgepersonen fikk avslag endret saken seg totalt. Følgepersonen anket avgjørelsen med en gang, og barneverntjenesten fikk vite at en behandling av anke hos Utlendingsnemnda kunne ta 9 til 12 måneder. Spørsmålet om hva som nå var barnets beste ble mer komplisert.

Vil det være til barnets beste å bo sammen med følgeperson mens hans behandling av anke pågår? Eller vil det være barnets beste å bli plassert i fosterhjem umiddelbart? Mange ulike instanser ble innblandet, og hadde sine oppfatninger om hva som var til barnets beste. Barneverntjenesten hadde aldri tidligere hatt en slik sak, og det var også tilfelle med Bufetat (Barne-, ungdoms- og familieetaten) og Imdi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet). Barneverntjenestens advokat var også usikker på hvordan denne saken skulle løses til barnets beste. Imdi hadde klare retningslinjer om at barn som får opphold skal bosettes i løpet av tre mnd. Samtidig mente advokaten at barnet ikke kunne plasseres i fosterhjem siden det ikke var alvorlig bekymring for omsorgen til barnet. Siden barneverntjenestens advokat ikke mente vi hadde en god nok sak for omsorgsovertakelse måtte løsningen være at barnet ble boende sammen med følgeperson inntil hans svar på anke ble ferdigbehandlet.

Barneverntjenesten var usikker på om den beste løsningen for barnet var å bli boende sammen med følgeperson. Barneverntjenesten var i kontakt med UDI som fortalte at det var små sjanser for å få opphold når man først hadde fått ett avslag. Jo lengre barnet blir boende sammen med følgeperson, desto mer tilknytning får de til hverandre. Dette betyr at en atskillelse 12 mnd frem i tid vil skade barnet mer enn om det ble plassert i fosterhjem med en gang. Samtidig er det en mulighet for at følgeperson får opphold i landet, og de kan fortsette å bo sammen.

Det eneste barneverntjenesten var sikker på i denne saken var at det beste for barnet var å bli bosatt utenfor asylmottaket. På asylmottaket deler denne lille familien to små rom. De sover sammen på et av rommene, det andre rommet brukes som oppholdsrom. Rommene er ca 8-10 kvm store. De deler bad, kjøkken og stue med de andre beboerne i samme blokk. Spesielt for et barn, men heller ikke for voksne, er dette en god bosituasjon over lengre tid.

Skal man se på de ulike skjønnsmessige kriteriene man må gjøre i en juridisk vurdering av barnets beste, må man for det første se på om barnet har god og stabil voksenkontakt. Ut fra det barneverntjenesten vet ble barnet atskilt fra sine foreldre i en alder av 6 mnd. Det har resten av sitt korte liv hatt sin følgeperson som omsorgsperson. De har vært gjennom en flukt til Norge, og jenta har hatt en tøff start på livet sitt. Ut fra de belastningene barnet har vært gjennom trenger barnet ekstra god og trygg omsorg. Barneverntjenesten har tidligere sett at omsorgsevnen var noe svekket, og at "familien" vil være avhengig av hjelp fra barneverntjenesten om omsorgen skal være tilfredstillende for barnet. Følgepersonens avslag kan svekke hans stabilitet, og evne til å gi god omsorg ved at han går en usikker fremtid i møte. Det kan også være med å svekke hans fysiske og psykiske helse, som videre kan gå utover hans omsorgsevne. Samtidig har han uttalt at han har fått i oppgave og ta vare på dette barnet. Dette er hans ansvar, og han kan ikke vike fra dette. Dette er sterke føringer som ligger i hans kultur.

Ser vi på barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen må vi ha et fremtidsperspektiv. Kontinuitet i omsorgen forstår jeg som at omsorgen skal være sammenhengende, og uten avbrudd. I dette tilfellet er det usikkert om det vil være kontinuitet i omsorgen siden følgeperson ikke vet om han får bli i landet. Blir de boende sammen til han får et eventuelt avslag vil det bli et brudd i barnets omsorg, og dette vil ikke være til barnets beste.

Som jeg viste over er det siste kriteriet i den skjønnsmessige juridiske vurderingen av barnets beste er å høre barnets egen mening, og i dette tilfellet er barnet for lite til at det kan si sin egen mening.

Uansett om følgeperson i dette tilfellet får opphold eller ikke skal barnet vokse opp i Norge. Det vil være viktig å sikre at barnet får tilhørighet til sin egen kultur og etnisitet, samtidig som man skal sikre at det får en god utvikling slik at det kan klare seg i det norske

samfunnet i fremtiden. Hvilke vurderinger som er til beste for barnet er en skjønnsmessig vurdering, og jeg har her sett på noen av de ulike sidene av sakene som gjør det vanskelig for barneverntjenesten å vurdere barnets beste i denne situasjonen. Loven sier at det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Med så mange usikre problemstillinger å ta hensyn til mener jeg loven gir uklare retningslinjer på hvordan barneverntjenesten kan finne tiltak som er til beste for dette barnet.

Et annet eksempel jeg vil se på fra egen praksis er en sak som gjelder en enslig mor med to barn.

Barneverntjenesten er inne i en undersøkelse på grunnlag av at barneverntjenesten mottok en bekymringsmelding om at mor slår sine barn, og at hun viser liten evne til omsorg. Mor og barn har vært gjennom en traumatisk flukt hvor både mor og barn ble utsatt for traumatiske opplevelser gjennom vold og overgrep. Mor lever med overhengende redsel for trusler fra pengeutpressere, og både mor og barn blir truet på livet. Mor sliter med depresjon og selvmordstanker. Barneverntjenesten er alvorlig bekymret for omsorgen den barna får.

Etter at barneverntjenesten mottok denne bekymringsmeldingen hadde vi et møte med mor hvor vi fikk høre hennes versjon av saken. Mor innrømmer at hun slår sine barn, dette er vanlig oppdragelsespraksis hvor de kommer fra. Mor sier hun sliter med å få sove, hun stoler ikke på andre mennesker, hun har selvmordstanker etc. Mor har også sagt hun mener det er barnas beste om hun hadde tatt sitt eget liv. Mor flyktet i håp om et bedre liv, og satte både seg selv og barna i stor fare under flukten. Mor ser selv at hun har tatt valg i livet som barna har tatt skade av. Mor sliter også veldig med usikkerheten om hun får bli i Norge eller ikke. Mor har levd et godt liv i sitt hjemland. Hun var vant med høy standard på materielle ting, og har vanskelig for å tilpasse seg et liv som flyktning. Dagsformen til mor er varierende. Noen dager vil hun bare sove, og noen dager er hun i godt humør. Barna lider under hennes situasjon. Barna har uttrykt i samtaler med barneverntjenesten at de synes det er vanskelig å bo på asylmottaket. De er lojale mot mor, og unngår tema om henne i samtale. Mor er barnas trygge omsorgsbasis, og i en ellers usikker situasjon er de livredde for å miste henne.

Dette er en alvorlig bekymringsmelding, og barneverntjenesten må ut fra undersøkelsen ta stilling til om det er til barnas beste å bli boende sammen med mor på asylmottaket, eller om det vil være til barnas beste å bli plassert utenfor hjemmet.

Ser vi nærmere på denne saken ser vi at det ligger ulike faktorer som gjør saken komplisert og vanskelig. Her er det kulturelle faktorer som spiller inn, samtidig som alle familiemedlemmene er utsatt for traumatiske opplevelser som påvirker alle ulikt. For å vurdere barnas beste ut fra jussen i denne saken må vi ta for oss de juridiske skjønnsmessige kriteriene som ligger i kommentarene til lovteksten. Vi kan begynne med å se på barnas behov for stabil og god voksenkontakt. Mor har en ustabil psykisk helse som går utover hennes stabilitet som mor og omsorgsperson. Hennes humør endrer seg raskt, og noen dager sliter hun mer enn andre. For barneverntjenesten virker mor sitt reaksjonsmønster ustabil og uforutsigbart. Mors traumatiske opplevelser preger henne, men det er vanskelig for barneverntjenesten å forutsi hvordan mors psykiske helse og reaksjonsmønster var før de begynte flukten til Norge. Det er også vanskelig å forutsi varigheten av mors psykiske plager, eller om det vil bli bedre når familien har fått svar på sin asylsøknad og vet hvordan fremtiden vil bli. Ut fra vår kunnskap, og våre verdier på barneomsorg er ikke mor stabil og god nok i sin kontakt med barna. Ut fra deres kultur, og verdier på barneomsorg kan dette være godt nok. Måten mor oppfører seg på overfor barna kan være slik hun alltid har vært, og barna er vant med hennes reaksjonsmønster. Disse barnas behov for stabil og god voksenkontakt kan være annerledes enn et norsk barn sitt behov.

Ser vi nærmere på barnas behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen kan vi se ut fra familiens historie at barna har vært gjennom en lang flukt, og de har flyktet vekk fra sitt kjente miljø og hjemland. Dette viser at det har vært brudd i barnas omsorg på tidligere stadier i livet. Samtidig har det også vært flere brudd mellom barna og nære omsorgspersoner som bl. a far i hjemlandet. Det blir spesielt viktig at mor klarer å opprettholde stabil og kontinuerlig omsorg for å sikre at barna tar minst mulig skade av de traumatiske opplevelsene. Man kan jo også se at behandlingstiden rundt asylsaker i Norge i mange tilfeller tar uverdig lang tid. Siden det er en sjanse for at familien kan sendes ut av landet, kan barna og omsorgen barna får i et fremtidig perspektiv bli utsatt for brudd i stabilitet og kontinuitet. Det som gjør vurderingen vanskelig og mer komplisert for barneverntjenesten, er at det er vanskelig å vite hvordan familien levde i sitt hjemland, og

hvilke verdier som ligger til grunn for omsorgen der. Samtidig har heller ikke barneverntjenesten noe kontroll over hvor lang tid det vil ta før familien får sitt vedtak om opphold eller avslag i riket. Det blir derfor viktig at barneverntjenesten forsøker å sikre barna mest mulig stabilitet og kontinuitet i omsorgen mens de oppholder seg ved mottaket, slik at barna opplever mest mulig trygghet i en ellers uforutsigbar hverdag.

En annen faktor som påvirker den juridiske skjønnsmessige vurderingen er at barn og familier som bor i asylmottak ikke har fått opphold i riket. Om barneverntjenesten finner f.eks. omsorgsevnen til mor i eksempelet over, så svekket at det vil være til beste for barna å bo utenfor hjemmet, må man ta hensyn til at om mor får avslag på sin søknad om opphold, vil barna bli sendt ut av landet sammen med mor selv om de er fosterhjemsplassert. På grunn av dette vil en mulig plassering av barna kanskje være mer til skade for barna enn det vil hjelpe dem. Om barna flyttes i fosterhjem vil de skilles fra sin mor som har vært deres trygge havn gjennom deres oppvekst, gjennom flukten, og nå i deres tilværelse som flyktninger i et ukjent land. Om mor og barna får avslag vil dette bety oppbrudd i relasjon til fosterforeldre som vil få en viktig rolle i barnas liv, noe som vil være svært traumatisk for barna. Blir barna boende i hjemmet ut fra en vurdering om at familien allikevel kan bli sendt ut av landet må barneverntjenesten sette inne massive hjelpetiltak for å gjøre det beste ut av situasjonen til barna. Selv om dette etter barneverntjenestens vurdering ikke vil være til barnas beste, er dette kanskje den beste løsningen inntil man vet om barna får opphold i Norge eller ikke.

3.2 Konklusjon

Den juridiske skjønnsmessige vurderingen av barnets beste er kompleks og vanskelig når det gjelder barn i asylmottak. Jeg har brukt representative eksempler fra praktisk barnevernsarbeid til å vise at den direkte lovteksten ikke legger føringer for hvordan barnets beste skal vurderes. Kommentarene til loven legger skjønnsmessige føringer for hva vurderingen av barnets beste bør inneholde. Disse skjønnsmessige føringene tar lite hensyn til at den skjønnsmessige vurderingen også må ta hensyn til at alle saker er ulike, og at alle barn har ulike behov.

Tar man utgangspunkt i det Vigdis Bunkholdt skriver om barneverntjenestelovens forståelse av kontinuitet og stabilitet kan man se at alle barn som lever i asylmottak og i en

flyktingtilværelse allerede har hatt brudd i sin kontinuitet ved at de har flyktet fra sitt hjemland, sitt oppvekstmiljø, og kjente omgivelser. Ser vi på de ulike skjønnsmessige kriteriene som ligger til grunn for den juridiske vurderingen av barnets beste kan man for det første se at et barn som lever i asylmottak alltid vil leve i en usikker situasjon i forhold til om man får bli i landet, eller om man blir sendt hjem til sitt hjemland, eller ut i en annen tilværelse som flykting. Dette vil være med å prege stabiliteten og kontinuiteten i omsorgen til barnet uavhengig av om foreldrene er gode eller ikke gode nok omsorgspersoner.

Den juridiske skjønnsmessige vurderingen baseres på våre verdier og mål med barneoppdragelsen, samtidig som vi gjennom vår utdanning får kunnskap om barns utvikling. Når vi skal vurdere barnets beste når det gjelder barn i asylmottak kan vi ikke lenger bruke våre verdier, normer og mål som en standard på hva som er til barnets beste. Familien har levd store deler av sitt liv i land som er veldig forskjellig fra Norge. Barn kan ha andre roller i samfunnet enn barn i Norge, barneoppdragelsen utføres på et annet vis, de lever etter andre regler og normer etc. Barneverntjenesten vet også svært lite om familienes fortid. Man må ta utgangspunkt i det de forteller om sin historie, og hva de forteller i sitt asylintervju. Dette gjør den juridiske vurderingen kompleks og vanskelig.

Gerd Hagen og Naushad Ali Qureshi referer til Elisabeth Backe-Hansen som tar for seg prinsippet om barnets beste, og mener det er et ufullstendig prinsipp. Hun sier: "Et fullstendig beslutningsprinsipp innebærer at alle alternativer må være kjent, at alle alternative utfall må være kjent, og at verdien av hvert utfall også må være kjent (...)" (Backe-Hansen, 1995:110). I en barnevernssak der vi jobber mot familier som ikke har fått opphold i riket er ikke dette mulig å oppnå. I de vurderinger som er gjort er det vurdert forskjellige alternativer som kan være til beste for barnet, men de ulike alternativene er avhengig av om familien og barnet får opphold i riket eller ikke. På denne måten er ikke alle alternative utfall, og verdien av hvert utfall kjent for verken familien eller barneverntjenesten, fordi familien ikke har fått opphold.

4. Kultur

I arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak er barnets beste ut fra et juridisk perspektiv en skjønnsmessig vurdering. Som vist i kapittel tre er lovteksten rettet mot alle barn, og kommentarene til loven som legger retningslinjer for den skjønnsmessige vurderingen, tar ikke hensyn til at barneverntjenesten også skal vurdere barnets beste for barn i asylmottak. Et viktig aspekt i skjønnsutøvelsen når det gjelder disse barna, og som det ikke står noe om i loven, er kulturperspektivet,

I en skjønnsmessig vurdering når det gjelder barns beste vil ofte de styrende elementer for våre vurderinger ligge i våre verdier, vår kultur, vårt samfunnssystem og lovgivning. Når man jobber for barnets beste for barn i asylmottak må sakene samtidig også belyses ut fra deres kultur, verdier, normer og retningslinjer når det gjelder syn på barn, barneoppdragelse og familiemønster. Jeg vil videre i oppgaven se nærmere på det kulturelle aspektet i vår vurdering når det gjelder barnets beste for barn i asylmottak.

Når man arbeider med barn og familier i asylmottak arbeider man med mennesker fra andre kulturer, man kan kalle det flerkulturelt arbeid. Kjernen i flerkulturelt arbeid er at man har kunnskap om hva kultur er, og hvordan man skal ta hensyn til dette når det gjelder vurderingen av barnets beste. Før vi kan gå nærmere inn på dette er det nødvendig å si litt om hva kultur kan være.

4.1 Definisjon av kulturbegrepet

Kultur er et ord som brukes for å beskrive mange forskjellige fenomener, samtidig som begrepet også har mange ulike betydninger. Bedriftskultur, ungdomskultur, subkultur, kvinnekultur etc er begreper som betegner ulike typer kultur innenfor vårt samfunn. I min oppgave er ikke disse formene for kultur aktuelle, og jeg går ikke videre inn på betydningen av disse. I min oppgave er begrepet kultur relevant i sammenheng med arbeid med fremmede kulturer og kulturforskjeller.

Norge er blitt et flerkulturelt samfunn, og vi møter mennesker fra andre kulturer hver dag. Vårt samfunn har utviklet seg til å bli et flerkulturelt samfunn ved at det har skjedd en økende globalisering. Media kan ta oss med til andre deler av verden på noen få sekunder, vi reiser stadig mer for bl. a å oppsøke land og kulturer som er fremmede for oss. Samtidig

har vi en økt arbeidsinnvandring til vårt land, og det kommer også stadig flyktninger som søker opphold i riket. Dette gjør at samfunnet berikes med nye kulturer og kulturelle variasjoner som mennesker har tilegnet seg som medlemmer av ulike samfunn rundt om i verden.

For å definere hva et flerkulturelt samfunn er må vi dele begrepet i to. Et samfunn kan defineres som et system av roller, plikter og relasjoner mellom mennesker (...), mens kultur kan defineres som de tanker, kunnskaper og ferdigheter mennesker har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:43). I et samfunn vil medlemmene ha ulike ideer, tanker og kunnskaper etc, og på denne måten vil alltid et samfunn være flerkulturelt ved at det er kulturelle variasjoner mellom medlemmene (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:43).

For å se litt nærmere på hva begrepet kultur kan være trenger vi å se på flere definisjoner av begrepet. Kultur er et begrep som er vanskelig å definere, og Thomas Hylland Eriksen gir en god forklaring på hvor vanskelig dette kan være i sin bok "Flerkulturell forståelse":

"Kultur er et av de mest omdiskuterte ordene i samfunnsfagene. Det kan kanskje sies at "kultur" er det samme for sosialantropologien som "energi" er for fysikken: Ingen klarer å gi en fullgod definisjon av det, men ingen kan heller klare seg uten det"

(Hylland Eriksen, 2002:60).

Når jeg tenker på begrepet kultur tenker jeg at er det kultur som gjør oss mennesker forskjellig, og det er kultur som former oss til å bli de menneskene vi blir. Kultur finnes på alle nivåer i samfunnet fra mikronivå til makronivå, om vi bruker Bronfenbrenners modell på menneskers oppvekst og sosialisering.

Når jeg nå skal gå nærmere inn på en definisjon av begrepet vil jeg presentere to av Thomas Hylland Eriksen sine definisjoner av begrepet. Han ser på begrepet fra to ulike innfallsvinkler som sammen kan gi oss gode definisjoner på hva kultur kan være. Den første definisjonen han presenterer er:

” Kultur kan enkelt defineres som de skikker, verdier og væremåter som overføres, om enn i noe forandret form, fra generasjon til generasjon ”

(Hylland Eriksen, 2002:60).

Med denne definisjonen av kultur har vi et perspektiv som ser på kultur som historisk forankret. Her arver vi våre forfedres verdier og væremåter, det gir oss trygghet og en felles historie, og tradisjoner blir en viktig del av vår kultur. Vi tar alle med oss tradisjoner og erfaringer fra våre forfedre inn i våre liv. Samfunnet er dynamisk og i rask endring, og det kan være vanskelig å overføre mange av de tradisjonene våre forfedre hadde inn i det samfunnet vi lever i. Samtidig er det våre forfedres verdier, normer og væremåte vi ble oppfostret og sosialisert inn i, og vi vil alltid bære med oss disse verdiene og væremåtene, men kanskje på en måte som er mer tilpasset det samfunnet vi lever i. Gjennom dette perspektivet ser vi at kultur er noe som er lært, men det er forskjeller med hensyn til hva mennesker har lært, og dette viser seg gjennom kulturforskjeller (Hylland Eriksen, 2002:61). Det er dette som gjør kultur så komplekst. I Norge er det store kulturelle forskjeller når det gjelder samfunnsklasse, by og land, og selv om vi vokser opp i det samme samfunnet, er det våre erfaringer som gjør oss til dem vi er, og dette er igjen avhengig av når og hvor vi har vokst opp.

Den andre definisjonen Hylland Eriksen tar for seg dreier seg mer mot nåtiden, og den sier at:

”Kultur er det som gjør kommunikasjon mulig; altså at kultur er de tankemønstre, vanene og erfaringene menneskene har felles og som gjør at vi forstår hverandre ”

(Hylland Eriksen, 2002:60).

Her er definisjonen av kultur mer dynamisk, og endrer seg i takt med samfunnet og nåtiden. I dette perspektivet er verdier og væremåter fra fortiden mer ugyldige retningslinjer i forhold til det samfunnet vi lever i, og kultur er noe individet skaper selv (Hylland Eriksen, 2002:61). Kultur vil gjennom dette perspektivet være noe som finnes mellom mennesker, noe som gjør at mennesker kan kommunisere med hverandre. Men for at kommunikasjon skal oppstå er det ikke slik at tankemønstrene, vanene og erfaringene må være helt like for at vi skal forstå hverandre, det kan være grader av kulturelt fellesskap mellom menneskene (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:48). I en relasjon vil det

være viktig å finne kulturelle fellesnevner slik at man kan etablere en felles plattform. Felles språk, religion, og politisk syn vil gjøre kommunikasjon enklere, enn om det er to ulike språk og to ulike religioner (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:48).

Disse to definisjonene har ulike utgangspunkt, men det er også viktig å se de i sammenheng. Når man ser på definisjonene har de til felles at de dreier seg om en gruppes felles referanseramme. Her inngår det verdier, ideer og normer. Kulturen gir rammene for hva man anser som riktig atferd i gitte situasjoner (Holm-Hansen, Haaland & Myrvold, 2007:51).

Videre i oppgaven vil jeg se nærmere på hvordan disse definisjonene av kulturbegrepet kan være relevante, og hvordan de praktisk kan brukes i forhold til arbeidet med barnets beste for barn i asylmottak.

4.2 Kulturperspektivet i arbeid til barnets beste

Når man arbeider for barn og familier i asylmottak er familiens og barnets kultur spesielt viktig i vurdering av barnets beste. Kultur er et begrep som er viktig å forstå når man arbeider med mennesker som kommer fra en annen kultur enn oss selv. Samtidig som det er viktig at vi kjenner oss selv, må vi også vite mest mulig om den andres situasjon. Det er viktig at man blir kjent med den kulturen til de menneskene vi jobber for, slik at vi kan ha dette med i våre vurderinger når det gjelder barnets beste. Alle ulike kulturer har ulike syn på barn, og ulike mål med barneoppdragelsen. Dette har nøye sammenheng med familiemønster og forholdene i samfunnet barnet vokser opp i. Vurderingen av hva som er barnets beste er forskjellig fra samfunn til samfunn, og fra kultur til kultur (Hagen & Quershi, 1994:49).

Når man jobber i barneverntjenesten og for familier i asylmottak er det viktig at man har kunnskap om flere perspektiver på hva kultur er. Dette vil være avgjørende for hvilke problemstillinger man vil identifisere i den enkelte familie, for hvilke vurderinger man vil gjøre i forhold til barnets situasjon og barnets beste, og for hvilke løsningsalternativer som vil være aktuelle for barnet (Holm-Hansen et al., 2007:34). Ved å inneha kunnskap om flere kulturperspektiver og forskjellen mellom disse kan man danne seg en forståelse av den kontekst som legges til grunn for å iverksette aktuelle tiltak.

Ser man på Hylland Eriksens definisjoner av kulturbegrepet kan man se at den første definisjonen viser til at kultur er tradisjoner og erfaringer overlevert fra generasjon til generasjon. Dette forutsetter at vi må skaffe oss kunnskap om hvordan familien har levd gjennom generasjoner i deres hjemland. Dette innebærer f eks forestillinger om hva som er rett og galt, sømmelig og usømmelig atferd, holdninger og syn på barn etc. Gjennom et slik perspektiv kan det som oppfattes å være skadelig for barns helse og utvikling i vår kultur, nødvendigvis ikke være det for de barna det gjelder. Barna har gjennom hele sitt liv levd i et samfunn som har et syn på barn og barneoppdragelse. Barna er ”vant ” til å bli behandlet ut fra hvordan tradisjoner og erfaringer har behandlet barn gjennom generasjoner. Det er også slik at alle barna som er oppvokst i deres samfunn blir behandlet ut fra samme ideologi, og man ser ikke på dette som unaturlig i deres samfunn. Et eksempel kan f eks være fysisk avstraffelse som sees på som svært skadelig for barn her i Norge. Et barn som kommer fra et samfunn der fysisk avstraffelse er en del av barneoppdragelsen, og det er vanlig at de fleste barn utsettes for dette, tar ikke nødvendigvis skade av denne formen for oppdragelse. Har man et perspektiv hvor man ser på kultur som tradisjoner og erfaringer kan det være at man ser på f eks fysisk avstraffelse som et mindre problem, enn man ville gjort om man hadde et annet perspektiv. Dette vil også føre til andre løsningsalternativer. Fysisk avstraffelse er noe som er forbudt i Norge ved lov, og dette er et eksempel satt på spissen. Det er også slik at det finnes mange typer av fysisk avstraffelse, og jeg mener ikke at man skal godta at barn blir utsatt for dette. Barneverntjenesten må selvfølgelig jobbe for at dette ikke er noe barna blir utsatt for så lenge de oppholder seg i Norge, men det kan føre til at problemstillingen får en annen forståelse, og at eventuelle tiltak som blir satt inn er andre tiltak, enn om det hadde vært en annen forståelse av kultur og til problemstillingen.

Ser man på den andre definisjonen der kultur er det som gjør kommunikasjon mulig, og hvor kulturbegrepet er mer dynamisk, vil også familiens situasjon slik den er på asylmottaket også være en del av familiens kultur. Familiens vurderinger og strategier i deres nye tilværelse som flyktninger vil her være relevante når man skal vurdere barnets beste. Dette perspektivet vil også innbefatte det norske samfunnet og dets mottaksevne (Holm-Hansen et al., 2007:35). Hvordan det norske samfunnet forholder seg til flyktninger har mye å si for hvordan flyktningene aksepterer og forholder seg til de normer og regler som finnes i samfunnet. Boken ” Socialt arbeid med etniske minoriteter” tar for seg

hvordan nyankomne flyktninger kan oppleve et kulturskjokk når de kommer til et nytt land og innser at deres strategier og beslutninger for å løse ulike problemer ikke fungerer. Individet kan kjenne en sterk tvil, og dette kan vise seg gjennom frustrasjon, sinne, depresjon, tilbaketrukkethet, apati, aggresjon eller sykdom. Ofte kan nyankomne flyktninger få slike reaksjoner når deres handlinger ikke blir akseptert eller fordømmes i det nye landet. Det kan også oppstå mer frustrasjon når det ikke finnes felles språk eller kulturelle fellesnevner (Jergeby & Harms-Ringdahl, 1999:51). Et annet ord for kulturskjokk kan være akkulturasjonsstress. Akkulturasjon er et begrep som beskriver møte mellom innvandrere og deres nye omgivelser. En definisjon av begrepet er ”*gradvis overtakelse av majoritetens verdier, handlingsmønstre, språk – kort sagt økt tilhørighet til majoritetssamfunnet*” (Holm-Hansen et al., 2007:39). Akkulturasjonsstress er betegnelsen på den psykologiske anspenning innvandreren opplever når han/hun er i konflikt med atferdsnormer, sosialiseringparametre og økonomiske krav fra mottakssamfunnet. Dette kan gi seg uttrykk i angst, forvirring, depresjon og identitetsproblemer (Holm-Hansen et al., 2007:39).

Dette er et godt eksempel på hvordan individets reaksjoner vil være en del av deres kultur, om man ser på kultur mer som impuls og valg. Om barneverntjenesten har denne definisjonen på kultur i fokus i møte med barn i asylmottak, kan f eks fysisk avstraffelse sees på som en mer ”alvorlig” problemstilling. Fysisk avstraffelse av barn kan f eks komme som en følge av mor eller fars ”kulturskjokk”, eller som følge av familiens vurderinger og løsningsstrategier i deres tilværelse som flyktninger. Det kan være at barna er ”vant” med fysisk avstraffelse fra sitt hjemland, men utgangspunktet for avstraffelsen kan endre seg. På denne måten kan avstraffelsen bli uforutsigbar, og derfor ”mer” skadelig for barnet ved at det er andre faktorer som utløser avstraffelsen. ”Kulturskjokk” kan også komme f eks som en reaksjon på hvordan barneverntjenesten representerer en del av det norske samfunnet, og hvordan de forholder seg til familien gjennom relasjon og samhandling. Ut fra et slikt perspektiv kan løsningsalternativene bli mer alvorlige eller inngripende i familiens liv, enn om vi hadde tatt utgangspunkt i et annet perspektiv på kultur.

Som man kan se er utgangspunktet for de to definisjonene ulikt. Den første definisjonen tar bare utgangspunkt i kultur er tradisjoner, og at den barneoppdragelsen man utfører i praksis bare kan sees ut fra et tradisjonelt perspektiv. Den andre definisjonen tar utgangspunkt i at

kultur er det som gjør kommunikasjon mulig ved at man har et her-og-nå perspektiv på hvordan menneskene skaper sin egen kultur. Samtidig kan vi også se at det er tradisjonene mennesket lever etter som endrer seg i møte med det nye samfunnet, ved at samfunnet stiller andre krav til hvordan man f eks skal behandle barn.

Skal man så ta utgangspunkt i den ene eller den andre definisjonen? Etter min mening er det ikke slik at det er en av definisjonene til Thomas Hylland Eriksen som er mer riktig enn den andre. De gir oss to ulike syn på hva kultur er, samtidig som det er viktig at man bruker begge definisjonene i våre faglige vurderinger. Hvilken definisjon som brukes kommer an på hvilken setting vi befinner oss i, samtidig som det blir avgjørende for hvordan vi tenker når det gjelder *oss og de andre* (Hylland Eriksen, 2002:61). Jeg vil her ta for meg et eksempel fra egen praksis.

Barneverntjenesten jeg jobber i fikk inn en bekymringsmelding fra mottakspersonalet om en mor som hadde slått sitt barn i påsyn av andre beboere på asylmottaket. Samme bekymringsmelding inneholdt bekymringer vedrørende hennes kvaliteter som mor, herunder hennes evne til å gi omsorg og kjærlighet til sine tre barn. Barneverntjenesten kalte inn mor til en samtale hvor bekymringsmeldingen ble lagt frem. Mor forsvarer seg når hun blir konfrontert med bekymringsmeldingen. Hun sier hun vet det er forbudt å slå i Norge, men dette er helt vanlig i hennes hjemland. Hun forteller hvordan barna skal formes i oppveksten for å bli de menneskene man ønsker. Man må ha en streng disiplin, og for å forme barna slik man vil, må man ta i bruk metoder som innebærer fysisk avstraffelse. Hun har selv blitt oppdratt med samme metoder. Samtidig sliter mor psykisk etter en opprivende flukt. Hun går med selvmordstanker og depresjon, og sier dette påvirker hennes rolle som mor. Hun har lite overskudd i hverdagen, og ofte går dette utover barna.

For barneverntjenesten er dette en alvorlig bekymringsmelding. Det kommer klart frem av bekymringsmeldingen at barna lever under en form for omsorgssvikt. Hvor alvorlig omsorgssvikten er må barneverntjenesten undersøke nærmere. I en undersøkelse i denne saken vil det være veldig viktig at barneverntjenesten forsøker å undersøke graden av omsorgssvikt ut fra de ulike definisjonene på kultur. På denne måten vil man møte de ulike problemstillingene fra ulike synspunkt, og ut fra dette finne hvilke løsningsalternativer som kan være aktuelle. Eksemplet viser tydelig hvordan kunnskap om hennes kultur gjennom

tradisjoner gir oss en rimelig forklaring på hvorfor hun handler som hun gjør. Hun forklarer fysisk avstraffelse av barn som noe som er vanlig for hennes kultur, og noe som er blitt gjort gjennom generasjoner. Samtidig viser bekymringsmeldingen at den fysiske avstraffelsen var alvorlig ved at mor hadde slått sin datter sammenhengende i opp til flere minutter. Vi får vite gjennom meldingen at mor lider av depresjon og selvmordstanker, samtidig som hun viser liten evne til omsorg for sine barn. Mor opplyser til barneverntjenesten at hun sover dårlig om natten, og er veldig trøtt om dagen. Hun er veldig sliten, og tåler ikke så mye støy og uro fra barna. Dette går utover barna ved at hun blir raskere sint og kjefter mer, og når det blir for mye for henne kan hun gå så langt at hun slår. En annen grunn til at hun slår sine barn kan komme av en tendens av "kulturskjokk", mor opplever at hennes oppdragelsesmetoder ikke blir akseptert i Norge og hun opplever frustrasjon. Mor forteller at hun vet det er ulovlig å slå i Norge, men at datteren har blitt mer utprøvende i sin atferd fordi mor forsøker å slå mindre. De tøyser grenser, og er urolige fordi hun ikke lenger setter så klare grenser for de som hun gjorde før. Den fysiske avstraffelsen kan også komme som en følge av lav toleransegrense pga depresjon. Man kan også se at hun lider under de valg hun har gjort, som har ført henne og hennes barn inn i en usikker situasjon som flyktninger i Norge.

Man kan se av dette at begge definisjonene atskilt kan gi en forklaring på hvorfor hun slår sine barn. Samtidig er det slik at det nødvendigvis ikke bare er den ene definisjonen som gjelder for å kunne begrunne dette. Sannsynligvis er det en blanding av begge definisjonene som gir oss den beste forklaringen på hvorfor hun slår. Hun er vant med dette som en oppdragelsesmetode fra sitt hjemland, samtidig som hun sliter mye psykisk noe som gjør hennes toleranseevne lavere enn den normalt ville vært. Ser man på definisjonene i sammenheng, kan man få en enda bredere forståelse for hvorfor hun slår, og det gir oss i barneverntjenesten en større tilnæringsmåte til problemet.

I tillegg til de utfordringer jeg har sett på ovenfor kan det komme flere utfordringer i forhold til arbeid for barn og familier i asylmottak. F eks ved en bekymringsmelding som vist ovenfor kan barneverntjenesten sitte med mange spørsmål som man ønsker besvart, og det kan være mange vanskelige problemstillinger å ta tak i. Vi vet hun utøver vold mot sine barn, noe som strider mot norsk regelverk, og også FN's barnekonvensjon, og ut fra dette plikter barneverntjenesten å gripe inn. Vi vet at barna har levd under denne formen for oppdragelse hele sitt liv. Vi vet at mor går gjennom en vanskelig tid i livet som flyktning,

og at dette går utover hennes evne til omsorg for sine tre barn. Vi vet ikke om mor får langvarige plager som følge av flukten. Vi vet ikke om hennes omsorgsevne vil bli bedre, og om familiens situasjon endrer seg om de får opphold i Norge. I en slik sak er det viktig for barneverntjenesten å få så gode svar på sine spørsmål og problemstillinger som mulig. Det er vanskelig å vite hva som er den egentlige grunnen til at hun slår. Er det med bakgrunn i sin kultur, sine erfaringer og tradisjoner hun bruker denne formen for barneoppdragelse? Er hennes nye liv som flyktning også blitt en del av hennes kultur? Er hennes vurderinger og løsningsstrategier på ulike problemer en del av hennes væremåte? Har hun liten omsorgsevne på grunn av de psykiske problemene hun sliter med? Med slike spørsmål vil det være viktig for barneverntjenesten å gå inn i en undersøkelse med kunnskap om flere ulike perspektiver på hva kultur kan være. På denne måten kan man se saken belyst fra flere ulike synspunkter. Man vil til slutt finne ut mye om hennes bakgrunn og kultur, og klare å skille hva som er kulturelt betinget, og hva som ikke er det. Man vil også ut fra dette forsøke å finne løsningsalternativer som vil være til barnas beste.

For å kunne belyse, og få svar på de ulike problemstillingene man har er det viktig med god kulturkompetanse og kultursensitivitet. Jeg vil videre presentere begrepene kulturkompetanse og kultursensitivitet, og deretter vinkle begrepene opp mot spørsmålet om hvordan man kan arbeide til barnets beste for barn i asylmottak.

4.3 Kulturkompetanse

Under punkt 4.2 drøftet jeg hvordan Hylland Eriksens definisjoner kunne brukes i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Når jeg videre vil ta tak i begrepet kulturkompetanse og kultursensitivitet, vil dette være en fordypning av barnets og familiens kultur, og kulturelle nyanser. Hylland Eriksens definisjoner kan være et fint utgangspunkt for en videre prosess hvor vi innhenter mer kulturkompetanse, og bruker dette kultursensitivt i møte med barn og familier i asylmottak.

Når man arbeider med mennesker med en annen kultur enn vår er det veldig viktig at vi har kunnskap om hva kultur er, samtidig som vi må vite hvilke spesielle kunnskaper og ferdigheter man trenger når man arbeider mot denne gruppen. NIBR-rapporten "Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt" presenterer begrepet kulturkompetanse, og sier begrepet dreier seg om bruk av kunnskap om holdninger, verdier og atferd blant ikke-vestlige innvandrere og etniske minoriteter (Holm-Hansen et al., 2007:51).

Forfatterne referer til Betancourt et al som definerer kulturkompetanse med å ta hensyn til ulike oppfatninger om helse og typer atferd knyttet til helse og sykdom (Betancourt, Green et al. 2003). Dette kan ha god overføringsverdi til f eks ulike atferdsproblemer vi kan se hos barn i barneverntjenesten. Foreldre fra andre kulturer kan ha andre oppfatninger knyttet til atferdsproblemer enn det barneverntjenesten kan ha. Boken referer også til Rowena Fong som omtaler kulturkompetanse som å forstå fremmede kulturer og måter å intervensere på . Hennes perspektiv handler om å ta i bruk innvandreres egne verdsett og innlemme dem i arbeidet for familien. Dette forutsetter at innvandrerne kommer fra omgivelser der det finnes verdier og måter å gripe inn på som hjelper dem i å mestre ulike problemer (Fong, 2004).

For å få bedre kunnskap og forståelse rundt barnets og familiens holdninger, verdier og atferd er det viktig å ha kjennskap til det man kan kalle det individualistiske og kollektivistiske livssynet. I litteraturen er det vanlig å skille mellom disse to livssynene når det gjelder oppdragelsen av barn. Forskjellen mellom det kollektivistiske og det individualistiske livssynet blir betraktet som en fundamental dimensjon i kulturelle variasjoner, og for forståelse av sosialiseringprosessen som finner sted i de ulike kulturer (Hagen & Quershi, 1994:50). Kunnskap om disse modellene vil kunne hjelpe sosialarbeidere til å kartlegge hvordan familien i asylmottak vektlegger holdninger og verdier i forhold til barneoppdragelse og sosialisering. Marianne Skytte presenterer disse to modellene i sin bok ”Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid”, og jeg vil ta utgangspunkt i hennes presentasjon videre i en redegjørelse av disse livssynene.

4.3.1 Det individualistiske livssyn

I det individualistiske livssynet er enkeltmennesket i fokus. Det enkelte menneske oppdras med bevisstheten om å være ansvarlig for sitt eget liv, og man skal ha lov til å gjøre det man selv ønsker med sitt eget liv (Skytte, 2004:40). Foreldrene skal støtte barna sine i å utvikle selvstendighet og individualitet fra de er små, og foreldrene skal være der for å støtte barnet i dets utvikling. Formålet med oppdragelsen er at barnet gradvis skal bli i stand til å klare seg selv og utvikle sine individuelle evner. Barnet oppfattes som modent om det er i stand til å treffe egne valg, og ved at de gjør dette innenfor de rammer som er akseptert av samfunnet og av foreldrene (Skytte, 2004:40-41). Det forventes og oppmuntres til at barnet skal ha sine egne meninger. Et individ sees på som svakt om det

alltid avspeiler andres hensikter (Skytte, 2004:40). Barnet skal bli i stand til å inngå indre avtaler med seg selv om hva som er godt og vondt. Gjennom en moral om rettferdighet bygges den enkeltes skyldfølelse opp som en ”moralens vokter”, og barnet skal utvikle en individuell samvittighet som en rettesnor for hva det gjør (Skytte, 2004:41). Innefor det individualistiske livssynet regnes alle familiemedlemmer som likeverdige, og like kompetente til å ta beslutninger som gjelder eget liv (Skytte, 2004:44). Individualisme kan også kalles idiosentrisme som betyr ”tendensen til å se seg selv avsondret fra andre” (Holm-Hansen et al., 2007:42).

4.3.2 Det kollektivistiske livssyn

I det kollektivistiske livssynet er familien i sentrum. Individet har et lykkelig liv om familiens livsprosjekter realiseres, og familien som helhet er velfungerende. Det viktigste med barneoppdragelsen er at barna oppdras til å verdsette familie. Barnet lærer å rette seg etter eldre familiemedlemmers meninger, og et barn som gjentatte ganger uttrykker meninger som avviker fra familiens meninger blir sett på som uoppdragent (Skytte, 2004:40). Innenfor det kollektivistiske livssynet er det ikke enkeltmennesket som står ansvarlig for sine handlinger, god eller dårlig atferd påvirker hele familiens ære. Dårlig oppførsel kan medføre skamfølelse. Barneoppdragelsen er derfor preget av eksterne autoriteter og langt mer omfattende og ritualiserte regler for atferd (Skytte, 2004:42). Hverdagslivet er som regel delt opp i en kvinne- og mannsverden, og i en idealtypisk kollektivistisk familie er familien bygd opp i et hierarkisk system med tildelte roller som bestemmer hvert enkelt familiemedlems plassering og funksjon. Slekten har stor kompetanse og autoritet overfor enkeltsituasjoner, og familiemedlemmer. Rettigheter og plikter i familien er fordelt etter rang og roller (Skytte, 2004:44). Kollektivismen kalles også i mange studier allosentrisme som betyr ”tendensen til å se seg selv som en del av et større hele, gjerne familien” (Holm-Hansen et al., 2007:42).

Disse to ulike livssynmodellene presenterer to forskjellige modeller innefor sosialisering. Mange av de familiene barneverntjenesten møter, lever i et spenningsfelt mellom disse to modellene, men modellene kan være nyttig for oss som jobber i barneverntjenesten for å forstå hvor i spenningsfeltet familien befinner seg når det gjelder synet på barneoppdragelse og familie (Skytte, 2004:44). Når begrepet kulturkompetanse brukes er det ofte i sammenheng med flerkulturelt arbeid, men det finnes like mange kulturelle forskjeller innenfor et og samme samfunn. Kulturkompetanse kan være et nyttig verktøy

også når man arbeider mot etnisk norske. Gjennom kulturkompetanse kan man bli mer oppmerksom på særtrekk ved ”majoritetskulturen” (Holm-Hansen et al., 2007:52).

4.4 Kultursensitivitet

Samtidig som man bruker kulturkompetanse i flerkulturelt arbeid, er det viktig at dette blir brukt i sammenheng med det man kaller kultursensitivitet. Både kulturkompetanse og kultursensitivitet handler om å tilegne seg, og å bruke ferdigheter, og til å sette seg inn i holdninger, verdier og atferd blant ikke-vestlige innvandrere og etniske minoriteter (Holm-Hansen et al., 2007:53). Mens kulturkompetanse handler om bruk av kunnskap, handler kultursensitivitet om innstilling og arbeidsmåte, og det å ha en åpen og undersøkende holdning. En av grunnsteinene når det gjelder kultursensitivitet er å anerkjenne forskjeller uten å fordømme. Man leter etter likheter i forskjellene samtidig som man også forsøker å forstå den andre ut fra den andres logikk og perspektiv (Holm-Hansen et al., 2007:51). Kultursensitivitet handler om å forholde seg ”passende” i ulike situasjoner. På denne måten blir kultursensitivitet til i konkrete situasjoner, og gjennom løpende vurdering av hva som er passende og ikke passende (Holm-Hansen et al., 2007:53). Kultursensitivitet blir også på denne måten en del av vår kommunikasjon med innvandrere. Vår væremåte og hvordan vi forholder oss til andre mennesker legger et bredt grunnlag for hvordan vi kommuniserer med hverandre.

Ragnhild Magelssen har skrevet boken ”Kultursensitivitet. Om å finne likheten i forskjellene”. I boken deler hun begrepet i to, og sier at det å bruke sin sensitivitet er å bruke sin affektive og kognitive evne (Magelssen, 2002:18). Med dette mener hun vi må bruke både vår fornuft og våre følelser i kommunikasjon med klienter. Vi må ikke bare lytte til de konkrete ordene, men også prøve å fange opp intensjonen bak budskapet (Magelssen, 2002:18). Videre knytter hun sensitivitet opp mot empatibegrepet. Hun beskriver empati som evnen til å la seg fornemme, la se berøre av andres følelser og besvare følelsene med medfølelse og faglig innsikt (Magelssen, 2002:19). Magelssen understreker at det finnes mange ulikheter mellom oss mennesker; forskjeller i status, roller, normer, verdier, identitetsopplevelse, virkelighetsforståelse, språk, kunnskap, makt etc. Men selv om det er mange ulikheter kan man avdekke mange fellesmenneskelige erfaringer med sensitivt arbeid (Magelssen, 2002:19).

Kultursensitivitet kan også sees på som en metode innenfor sosialt arbeid for barn og familier i asylmottak. Gerd Hagen og Naushad Ali Qureshi ser på denne metoden i sin bok ”Barnevernets møte med etniske minoriteter”. De sier metoden i korthet handler om å stille spørsmål som:

1. Hva i dette er kulturspesifikt?
2. Hva er allment?
3. Hva er unikt?

De mener at man med disse spørsmålene vil klargjøre tre faktorer man trenger for å kunne forstå et sosialt fenomen; struktur, biografi og kultur. Struktur er objektive forhold i menneskets livssituasjon som man ikke har kontroll over. Dette er f eks kjønn, rase, etnisk tilhørighet, fordeling av goder i samfunnet etc. Med biografi menes det spesielle menneskets livshistorie. Til slutt er det kultur som omhandler hvilken tro, verdier og ideer mennesket har. Man kan også se på hvordan menneskets familiekultur, klassekultur, etnisk kultur og sosiale kultur er (Hagen & Quershi, 1994:158).

For å oppsummere har jeg nå presentert begrepene kulturkompetanse og kultursensitivitet. Begrepene henger godt sammen ved at man må tilegne seg kompetanse om holdninger, verdier og atferd, og samtidig bruke denne kompetansen på en ”passende” måte i samhandling med barnet og familien. Det individualistiske og kollektivistiske livssynet gir oss god kulturkompetanse ved at disse synene presenterer hver sin side av grunnleggende kulturelle variasjoner og sosialiseringprosesser som finner sted i ulike kulturer. Man vil ut fra dette få god innsikt i hvilke verdier og holdninger familien i asylmottaket legger til grunn for sin barneoppdragelse og sosialisering.

Videre vil jeg presentere tre forklaringsmodeller som kan være nyttige hjelpemidler i forhold til prosessen med å skaffe seg kulturkompetanse, og til hvordan man kan opptre kultursensitivt i samhandling med barn og familier i asylmottak. Marianne Skytte tar for seg disse forklaringsmodellene, og sier modellene gir tre forskjellige grunnleggende forståelser av verdier og atferd. Forklaringsmodellene avspeiler menneskets normer, verdier, atferd og kulturelle ballast slik den er formet av hvordan personen har levd, og lever nå, og på bakgrunn av dette vil også forklaringsmodellene komme til bruk i relasjon og samhandling med barn og familier i asylmottak (Skytte, 2004:32).

4.4.1 Kulturforklaringsmodell 1: Det universelle mennesket

Modellen om det universelle mennesket tar utgangspunkt i at alle mennesker først og fremst er mennesker. På denne måten vil normer, verdier og atferd kunne forstås ut fra et grunnleggende synspunkt om at alle mennesker dypest sett er like (Skytte, 2004:33). Kultur har som formål å sikre menneskers overlevelse, og mennesket sees på som en art som overlever ved å skape kultur. Begrepet empati sees her på som kulturens felles trekk. Uten empati vil ikke mennesker kunne samarbeide og organisere seg. I dette perspektivet knyttes empatibegrepet til mennesket som sosialt vesen, og til det menneskelige behovet for å leve i sosialt samvær med andre mennesker (Skytte, 2004:33). Verdien i denne forklaringsmodellen er at man skal behandle andre mennesker som om det var deg selv (Skytte, 2004:33). Med en slik modell forsvinner ulikhetene og forskjellene blant menneskene, og man behandler mennesker helt likt. Empati begrepet er sentralt i denne tilnærmingen, og empati er et sentralt begrep når vi skal etablere en relasjon og et kontaktforhold til våre klienter. En inngåelse av en relasjon baserer seg på empati, vilje og evne til å sette seg inn i og forstå den andres opplevelse av situasjonen (Skytte, 2004:35). Blir relasjonen god kan dette skape et samarbeid som senere kan skape utviklingsprosesser i forhold til familien eller barnets problemer. Her kommer vi tilbake til hva Ragnhild Magelssen sier om å arbeide kultursensitivt, og hvordan hun knytter empatibegrepet opp til denne metoden.

4.4.2 Kulturforklaringsmodell 2: Relativismen

Denne kulturforklaringsmodellen har en forståelse om at enhver kultur må forstås på sine egne premisser. Det enkelte kulturelle systemet fungerer etter sin egen logikk, og menneskene innenfor de enkelte kulturene er selv i best stand til å løse kulturinterne problemer. Skal utenforstående hjelpere være med på problemløsning må det skje ut fra en dyp innsikt i deres kultur (Skytte, 2004:34). Verdien av denne modellen ligger i at man skal behandle den andre som en som er forskjellig fra deg (Skytte, 2004:33). Ut fra denne modellen vil det være vanskelig å få en tverrkulturell forståelse, og en utviklende kontakt. Ulike problemer blir akseptert ut fra den konteksten det befinner seg i, og det kan ofte ende med en "la det stå til-holdning" i forhold til problemer som finnes i familien (Skytte, 2004:34). Med denne forklaringsmodellen som hjelp kan vi søke innsikt i klientens forståelse av sin egen virkelighet, og den kan gi oss en forståelse av familiens premisser på problemløsning (Skytte, 2004:36). På denne måten anerkjenner vi familiens

problemløsningsevne uten å fordømme, samtidig som vi forsøker å forstå den andre ut fra deres logikk og perspektiv.

4.4.3 Kulturforklaringsmodell 3: Samspillet

Denne modellen skiller seg ut fra de to øvrige ved at den ser på hvilken betydning kultur får for partene i en relasjon. Kultur er ikke noe i seg selv, men alltid for noen, det vil si for den som iakttar. Kulturforskjeller eksisterer derfor kun i relasjoner mellom mennesker og ytrer seg ved det som sies og gjøres i selve situasjonen (Skytte, 2004:34). Verdien i denne modellen vil være at begge parter i en dialog er likeverdige (Skytte, 2004:34). Med denne modellen forsvinner mye av det kulturspesifikke, og samhandlingen ender raskt med atferdsforskning (Skytte, 2004:35). Denne kulturforklaringsmodellen fungerer kanskje best i sammenheng med de to foregående modellene. Med den universelle modellen og den relativistiske modellen kan man finne frem til det kulturspesifikke og klientens egen oppfatning av hva som er problemet. Når man så har fått klarhet i dette kan vi fortsette samhandling med familien og barnet ut fra kulturforklaringsmodellen om samspillet.

Kultursensitivitet dreier seg ikke bare om hvordan vi forholder oss til innvandrere og etniske minoriteter, men også evnen til å reflektere over egen kultur både individuelt og kollektivt. Det er viktig at man ser på sin kultur, verdier og normer som en av flere mulige. Slik kan man identifisere forskjeller, det vil være enklere og rydde opp i misforståelser, og det vil være mulig å få øye på eventuelle reelle interessekonflikter (Holm-Hansen et al., 2007:53).

Så langt har jeg redegjort for ulike begreper som kan sees på som verktøy eller hjelpemidler i en tilnærming til ulike problemstillinger vi kan møte i barneverntjenesten når vi arbeider for barn i asylmottak. Jeg har sett på begrepene kulturkompetanse og kultursensitivitet, og jeg har sett på ulike kulturforklaringsmodeller som kan være nyttige i flerkulturelt arbeid. Den første forklaringsmodellen som kalles ”det universelle mennesket” har et verdigrunnlag som bygger på at man skal behandle alle mennesker som om det var deg selv. Her blir empati et viktig begrep ved at man gjennom empati har en evne og en vilje til å sette seg inn i og forstå den andres opplevelse av situasjonen. ”Relativismen” som er den andre forklaringsmodellen går ut på å ha en forståelse om at enhver kultur må forstås på sine egne premisser. På denne måten kan man skaffe seg innsikt i barnets og familiens kultur og virkelighet. Verdigrunnlaget i ”samspillet” som er den siste

forklaringsmodellen ligger i at begge parter i en dialog er likeverdige, og at kulturforskjeller bare eksisterer gjennom det som ytres og gjøres i samhandling med andre mennesker. Sammen kan de tre forklaringsmodellene være med på å gi oss god kulturkompetanse, samtidig som de kan gi retningslinjer for hvordan vi kan opptre kultursensitivt i samhandling med andre.

Jeg vil videre i oppgaven gå inn i en drøfting hvor jeg tar med meg teorien jeg har presentert ovenfor. Jeg vil se på hvordan kulturkompetanse og kultursensitivitet kan være relevant i forhold til arbeid for barnets beste for barn i asylmottak. Jeg vil se på hvordan det individualistiske og kollektivistiske livssynet kan hjelpe oss i arbeid med barn og familier i asylmottak, og videre hvordan de tre kulturforklaringsmodellene kan hjelpe oss i relasjon og samhandling. I den kommende drøftingen vil jeg også presentere to metoder som kan brukes i forbindelse med innhenting av kulturkompetanse, og hvordan man kan bruke kultursensitivitet som metode i samhandling med barn og familier i asylmottak for å kunne oppnå barnets beste for barn i asylmottak.

4.5 Kulturkompetanse og kultursensitivitet, til barnets beste?

Når barneverntjenesten kommer i kontakt med familier kjenner vi de vanligvis ikke på forhånd. Om barneverntjenesten velger å gå videre til undersøkelse for å finne ut om det er rimelig grunn til å anta at det finnes forhold som kan gi grunnlag for å sette inn tiltak, er det viktig at man tilegner seg så mye kunnskap som mulig gjennom undersøkelsen. Dette gjelder både norske og fremmedkulturelle familier. I undersøkelsen innhenter barneverntjenesten opplysninger fra ulike instanser som har kontakt med familien, samtidig som man har regelmessige møter og samtaler med familien for å bli kjent med familiemedlemmene. Det blir viktig å gjennomføre gode samtaler med familien og enkeltmedlemmene for å skaffe seg den kunnskapen man trenger for å kunne avgjøre hva som er til barnets beste i de ulike sakene. Når vi skal vurdere barnets beste i forhold til barn som lever i asylmottak, må vi være klar over at de har levd hele sitt liv i en kultur annerledes enn vår. På denne måten vil våre vurderinger på hva som er barnets beste ikke være gjeldende i like stor grad som det kanskje er når det gjelder norske familier. Barnets situasjon vil kanskje forverres dersom barneverntjenesten setter inn tiltak som ikke er tilpasset barnets kultur eller situasjon. Det er vanskelig for barneverntjenesten å bedømme konsekvensene av et oppdragelsesmønster som er annerledes enn det som er dominerende i

Norge, samtidig som det er vanskelig å vurdere hvilke normer for god/dårlig oppførsel en skal bruke som målestokk (Hagen & Quershi, 1994:159). Når man jobber med fremmede kulturer vil en utfordring for barneverntjenesten være å skille mellom det som er annerledes akseptabel foreldreomsorg og annerledes ikke akseptabel foreldreomsorg (Hagen & Quershi, 1994:159). Det kan og være slik at foreldre behandler sine barn på en måte som ikke er akseptert i hjemlandet. For å vite hva som er akseptert og hva som ikke er akseptert i andre kulturer trengs det god kulturkompetanse.

Når man skal innhente kulturkompetanse er det aktuelt å finne informasjon om landet de kommer fra, og også kultur og religion. Selv om dette ikke gir oss kunnskap om de ulike nyansene av kulturen som finnes i familien, vil det gi oss generell kunnskap som vil være viktig å inneha. Dette gjelder f eks kunnskap om det individualistiske og det kollektivistiske livssynet. Jeg vil vise et eksempel på hvordan slik kunnskap kan være nyttig for barneverntjenesten.

Barneverntjenesten hadde kontakt med en enslig mor med tre barn. Mor var gravid med sitt fjerde barn. Grunnen til at barneverntjenesten ble kontaktet var at barna trengte et sted å være når mor skulle på sykehuset for å føde. Barna var 2, 5 og 7 år gamle. Det eldste barnet på syv år var en gutt. Barneverntjenesten så at gutten hadde mange oppgaver i hjemmet, også i forhold til sine yngre søsken. Da mor kom hjem med det nyfødte barnet fikk gutten flere oppgaver. Han hadde ansvar for innhandling av dagligvarer, for sine yngre søsken, han vugget det nyfødte barnet i søvn for at mor skulle få hvile etc. Gutten uttalte til besøkshjemmet at han var veldig sliten.

Grunnen til at denne gutten hadde mange oppgaver var fordi han var den eldste, og mor hadde behov for mye hjelp i hjemmet. Familien kom fra et ikke-vestlig land, og deres livsform var basert på kollektivism. Dette kan gi oss forklaringer på hvorfor gutten hadde den rollen i familien som han hadde. Far i familien var igjen i hjemlandet, og når far ikke er tilstede kan det være slik at eldste sønn kan ha en form for makt som overgår moren. Nå var denne guttens alder bare syv år og mor hadde myndighet over han, men siden han er gutt kan det være en forklaring på at han hadde mye ansvar, og fikk mange oppgaver i hjemmet.

Generell kunnskap kan være en fare for det videre arbeidet i familien. Individene kan bli borte, og man kan begynne å vurdere alt ut fra en kulturell målestokk. Slik kan man godta og akseptere handlinger mot barn som man vanligvis ikke ville akseptert. Et annet ord for dette er det man kaller kulturrelativisme. Her går man inn i en relasjon med det synspunkt at alle kulturer er relative og bare kan forstås ut i fra seg selv (Hylland Eriksen, 2004:50). Med et slik synspunkt ville det være umulig å rangere kultur etter kvalitet, moral eller utviklingsnivå. Alt ville oppfattes som like bra, forutsatt at det var en del av en kultur (Hylland Eriksen, 2004:50). Handlinger som omskjæring av barn, fysisk avstraffelse etc vil kunne forsvares om man har et rent kulturrelativistisk syn. Med et slik syn ville vi ikke kunne ta stilling til vurderingen av hva som er til barnets beste.

For at vi ikke skal ha med oss en forforståelse ut fra generell kunnskap inn i relasjon med familien, må vi skaffe oss nærmere innsikt i de kulturelle nyansene som finnes i de ulike familier. Dette gjør vi gjennom å tilegne oss kulturkompetanse som gir oss kunnskap om holdninger, verdier og atferd som ligger i familien. På denne måten kan barneverntjenesten få en bredere tilnærming til familiens kultur, og man kan ta hensyn til familiens egne verdier i arbeidet man gjør for å hjelpe familien.

I en undersøkelsesfase hvor det er viktig å innhente kulturkompetanse, må man bygge relasjoner og samhandle med familien man er i kontakt med. Å opptre kultursensitivt kan hjelpe oss i arbeidet med å bygge opp en relasjon, samtidig som det kan hjelpe oss i undersøkelsesprosessen. Hvordan man skal opptre kultursensitivt lærer man ofte i her-og-nå situasjoner. På denne måten blir man også kjent med de holdninger, verdier og atferd menneskene står for. Som jeg også har sagt tidligere kan kultursensitivitet også sees på som en metode innenfor sosialt arbeid, hvor man kan avdekke hva som er kulturspesifikt, hva som er allment og hva som er unikt i de ulike familiene.

Å avdekke disse tre faktorene vil være veldig viktig i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Disse tre faktorene vil kunne hjelpe barneverntjenesten i å finne ut om det er en kulturell bakgrunn for problemene, om det er strukturen rundt familien som gjør at de har ekstra behov for hjelp, eller om det kan være de erfaringer og den livshistorien familien sitter med som kan være grunnlag for at barnet eller familien trenger hjelp. Her vil jeg vise tilbake til eksempelet jeg presenterte i kapittel 4.2 som tok for seg en mor som hadde slått sin datter. Er det fordi det er mor sin kultur/tradisjon å slå sine barn i forhold til

oppdragelse? Kan det være forholdene de lever under som gjør at mor har en lavere toleransegrense, eller kan det ligge i familiens tidligere livshistorie eller i de traumatiske opplevelsene familien har vært gjennom at mor slår? Kan det være slik at de tre ulike faktorene spiller sammen og påvirker hvordan mor behandler sine barn? Ved å opptre kultursensitivt og bruke det som en metode i sitt arbeid kan man klare å finne svar på disse spørsmålene. Om man klarer å skille ut noe av dette kan det hjelpe barneverntjenesten i å finne en tilnærming til problemet som kan hjelpe barnet på en best mulig måte.

Videre i arbeidet til barnets beste kan man også nytte seg av de tre kulturforklaringsmodellene jeg presenterte i kapittel 4.4. ”Det universelle mennesket”, ”relativismen” og ”samspillet” gir oss tre ulike innfallsvinkler vi kan gå inn med i relasjonen til barnet og familien, og de kan hjelpe oss i å oppdage forskjeller mellom verdier og atferd som finnes i majoritetens kultur, og i familiens og barnets kultur. Slik kan man oppdage ulike holdninger og verdier til barn og barneoppdragelse, ulike oppfatninger av sykdom, ulike oppfatninger til samfunnet rundt oss etc. Når vi arbeider i en prosess hvor vi skal bygge en relasjon, og videre komme frem til hva som er barnets beste kan disse tre ulike forklaringsmodellene være et nyttig utgangspunkt for å kunne skaffe seg god kulturkompetanse, samtidig som det vil hjelpe oss til å opptre kultursensitivt i ulike stadier i samhandlingen.

Når barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding vedrørende et barn er det viktig at barneverntjenesten etablerer et kontaktforhold og en relasjon til barnet og familien. Det er viktig at vi forsøker å gjøre familien trygge på oss, og at vi viser at vi er oppriktig interessert i å hjelpe familien med problemer som eventuelt finnes. At vi klarer å oppnå en god relasjon vil være en forutsetning for at vi senere klarer å hjelpe familien på den måten vi mener er til det beste for barnet. I den første kontakten med barnet og familien kan kulturforklaringsmodellen om det universelle mennesket være et utgangspunkt. Modellen om det universelle mennesket tar utgangspunkt i at alle mennesker først og fremst er mennesker, og at man i utgangspunktet dypest sett er like. På denne måten vil kontakten etableres gjennom det allmennmenneskelige (Skytte, 2004:35). Empati er her et viktig begrep, og vår vilje og evne til å sette seg inn i og forstå den andres opplevelse av situasjonen kan hjelpe oss i arbeidet med å skape en god relasjon. Når vi arbeider med familier i asylmottak vil det være viktig at vi forsøker å sette oss så godt som mulig inn i deres situasjon som flyktninger, og at vi har en forståelse for at de kan ha vært gjennom en

vanskelig flukt, eller at de har levd under vanskelige forhold over lengre tid, noe som kan vise seg f eks gjennom en disharmonisk familiekultur eller i atferd hos barnet. Det vil være viktig å ha en forståelse for at den situasjonen familien befinner seg i akkurat nå kan være spesielt vanskelig for alle familiemedlemmer.

Den andre kulturforklaringsmodellen ”relativismen” kan bidra til at vi får en forståelse av hvordan familien oppfatter sine problemer, og hvilke løsningsstrategier som finnes i familien. Verdien i denne modellen ligger i at man skal behandle andre mennesker som forskjellig fra deg selv. Hver kultur må forstås ut fra sine egne premisser, og skal vi klare å hjelpe familien og barnet må det skje ut fra dyp innsikt i deres kultur, verdier, normer og atferd. For barneverntjenesten vil det være viktig å få kunnskap og innsikt rundt dette slik at man kan finne en optimal løsning til barnets beste. ”Relativismen” vil også kunne gi oss innsikt i hvordan vi kan opptre kultursensitivt i samhandling med barnet og familien. Når man arbeider for familier med en annen kultur enn oss selv, er det viktig at man respekterer deres verdier og atferd. Man kan fort risikere å ”trække noen på tærne”, og ødelegge en relasjon ved å opptre på en måte som taler i mot deres verdier og normer.

Kulturforklaringsmodellen ”samspeillet” kan også være nyttig i arbeid til barnets beste for barn i asylmottak. Denne modellen skiller seg ut i forhold til ”det universelle mennesket” og ”relativismen” ved at kultur er noe som eksisterer kun i relasjon til andre mennesker. I denne sammenhengen vil det viktige være hvilken betydning kultur får for partene i relasjonen. På denne måten kan man se på denne modellen som et utgangspunkt for samhandling etter at man har blitt kjent med klientens kultur, verdier, normer og atferd. Når man da arbeider til barnets beste for barn i asylmottak må man ta utgangspunkt i det som oppstår konkret i samhandlingen. Det kan vise seg både gjennom atferd og kommunikasjon. Ut fra dette defineres kulturen ut fra hva som sies og gjøres i dialogen. En fallgrube ved denne modellen kan være at mye av det som er kulturspesifikt vil forsvinne, og man kan lett begynne å tolke alt ut fra atferd. Dette vil si at den historien mennesket sitter med og som kan knyttes opp mot kulturen blir borte, og på denne måten kan også sosiale forklaringer falle vekk (Skytte, 2004:35). Sosiale forklaringer kan f eks være ulike metoder innenfor barneoppdragelse, familiemedlemmenes rolle i familien etc. Å havne i en slik fallgrube, kan føre til at barneverntjenesten gjør vurderinger som ikke er til beste for barnet. Man kan f eks møte foreldre som utøver sin foreldremyndighet på en måte som strider mot våre prinsipper og verdier. Ser man på dette som ren atferd, og glemmer det

kulturelle perspektivet kan dette føre barneverntjenestens vurderinger i gal retning, og man kan sette inn tiltak som ikke skaper utviklingsprosesser i familien.

4.5.1 Den kulturelle formelen

NIBR-rapporten "Flerkulturelt barnevern" presenterer to metoder med utgangspunkt innenfor flerkulturelt psykisk helsearbeid i Frankrike og Danmark. Metodene kan være gode redskaper for å innhente kulturkompetanse, og jeg mener metodene har god overføringsverdi til barneverntjenesten sitt arbeid til barnets beste i asylmottak. Metodene skiller seg ut fra det jeg har vist ovenfor ved at de gir oss direkte retningslinjer på hvordan vi kan innhente kulturkompetanse, og hvordan vi kan bruke kultursensitivitet som en metode innenfor barneverntjenesten. Jeg vil presenterer metodene hver for seg, og se på hvordan metodene kan være nyttige i arbeidet til barneverntjenesten. Jeg vil også se nærmere på sterke og svake sider ved metodene.

Kort fortalt består den kulturelle formelen av at behandler skal lage et narrativt resymè. Et narrativt resymè er en fremstilling av pasientens erfaringer og opplevelser, samt pasientens egne årsaksforklaringer (Holm-Hansen et al., 2007:80). Resymèet skal bestå av fem aspekter: 1) Individets kulturelle identitet. Her må man se på individets "bruk" av sin opprinnelige kultur, og hvor mye man er involvert i det nye landets kultur. 2) Individets egen forestilling om sykdommen/problemet. Her inngår individets oppfattelse av årsaker. 3) Kulturelle faktorer knyttet til det psyko-sosiale miljøet og funksjonsnivå. Dette innebærer stress, sosial støtte, funksjonsevne, sosialt nettverk etc. 4) Kulturelle og sosiale elementer mellom behandler og pasient. Her vil det f eks komme frem ulike barrierer i relasjonen som f eks språkproblemer. 5) Avslutning med en drøfting av hvordan kulturelle forhold virker inn på diagnostisering og behandling (Holm-Hansen et al., 2007:80).

Denne modellen kan være nyttig for barneverntjenesten å bruke i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Ut fra et slik resymè kan man få kunnskap om hvor langt individet har kommet i en akkulturasjonsprosess, og hvor mye individet bruker av den opprinnelige kulturen som retningslinje for sitt liv. Gjør foreldrene fortsatt bruk av oppdragelsesmetoder fra sin opprinnelige kultur? Er synet på barna preget av den opprinnelige kulturen? Er barna kommet lenger i sin akkulturasjon enn sine foreldre? Er det konflikt i familien pga ujevn akkulturasjon i familien? Videre kan man se på hvordan familien eller barnet ser på

årsaken eller forklaring til sine problemer. Legger de årsaken til et kulturelt fenomen, eller ser de f eks på sine problemer som et resultat av det livet de lever som flyktninger. Av punkt 3 kan man få innblikk i hvordan individet takler det psyko-sosiale miljøet som følge av livet som flyktning på asylmottak, og se om dette innvirker på individets funksjonsnivå. Flyktninger har ofte opplevd stress i forbindelse med traumatiske erfaringer både fra hjemlandet og flukten. Det kan også oppleves svært belastende og vente på svar på sin asylsøknad. Ut fra dette punktet kan man også få innblikk i nettverket til flyktningene. De har ofte et svært begrenset nettverk i sin tilværelse som flyktninger, og mange barn kan ha bare en forsørger. Et lite eller stort nettverk har stor betydning for hvordan barna på et asylmottak har det. En viktig del av resymet er pkt 4 som omhandler kulturelle og sosiale elementer mellom saksbehandler og familie/barn. Her må man ta hensyn til kulturelle forskjeller mellom saksbehandler og klient, og hvordan dette kan føre til misforståelser og barrierer i relasjon og samhandling. En må også se på hvordan språkbarrierer kan hindre at budskap i kommunikasjon kommer riktig frem. Dette vil jeg komme innpå senere i oppgaven.

Ut fra et slik resymé kan man få god kulturkompetanse som man kan bruke i en vurdering av hvilke hjelpetiltak som kan være nyttig for familien og barnet, og hvordan man kan tilrettelegge og tilpasse hjelpetiltak etter kulturelle forhold. Ser man på metoden i helhet hjelper metoden oss i å få tak i individets egne narrativer, som hjelper oss bort fra stereotyper og forhåndsdefinerte kategorier (Holm-Hansen et al., 2007:80). Metoden kan gi oss konkrete bilder av klientens liv og ressurser, samtidig som kontakt mellom klient og saksbehandler forbedres (Holm-Hansen et al., 2007:81).

”Flerkulturelt barnevern” referer til antropologen Katrine Schelperen Johansen som ser på denne metoden i sin doktorgradsavhandling. Hun mener denne metoden er realistisk innenfor danske forhold, men hun retter også kritikk mot metoden. Schelperen Johansen stiller spørsmålsteget ved om man egentlig kan gå ut fra at mennesker har kulturelt betingede forklaringsmodeller på sykdom/problemer (Schelperen Johansen, 2005). Om f eks et av familiemedlemmene har en psykiatrisk diagnose kan ulike kulturer ha ulike forklaringsmodeller på hvorfor man har fått diagnosen, og på hvordan man oppfører seg. Flyktninger blir kanskje heller ikke diagnostisert før de kommer til Norge, og de kan ha levd med en annen type forklaring enn hva de får når de kommer til Norge, kanskje kan man være besatt av demoner på grunnlag av en hendelse som har skjedd i hjemlandet. Man

kan ikke gå ut fra at alle man møter har kulturelle forklaringsmodeller på ulike sykdommer/problemer. Ofte er individets forklaringer basert på kunnskap ut fra prototypiske erfaringer og kjedeforløp (Holm-Hansen et al., 2007:81).

4.5.2 Etno-psykiatri

Den neste metoden jeg vil presentere dreier mer i retning mot kultursensitivt, og metoden presenterer en spesiell måte å jobbe på overfor flyktninger og etniske minoriteter. Jeg vil se på sterke og svake sider ved metoden, og knytte den opp mot det Hagen og Qureshi skriver om kultursensitivt, og de tre kulturforklaringsmodellene.

Metoden etno-psykiatri kan kobles opp mot relativismen og den kulturelrelativistiske tenkemåten, og den er en konkretisering av den kultursensitive metoden (Holm-Hansen et al., 2007:75). Metoden har sitt opphav i Frankrike, og dens motto kan oppsummeres som; ”alle skal behandles innenfor sin egen kultur”. Metoden bygger på desentrering som vil si evnen til å gå ut av sin egen referanseramme og sette seg inn i klientens egen kulturelle og psykologiske logikk (Holm-Hansen et al., 2007:75). Etno-psykiatrisk barnevern bygger også på komplementarisme som betyr at man skal være åpen for enhver teori og metode. Gjennom metoden undersøker man hvilke årsaksforklaringer som finnes til sykdommen/problemene, og velger deretter ut konsepter, metoder og strategier (Holm-Hansen et al., 2007:75). Det er pasientens kulturforståelse som er utgangspunktet for behandlingen, og behandlingen består av en sammensatt gruppe på et tiltalls behandlere med ulik kulturbakgrunn, og som snakker flere språk. Det er alltid en oversetter til stede slik at klienten kan bruke sitt eget språk. Det vil alltid være lettere å uttrykke seg på sitt morsmål når det gjelder personlige forhold (Holm-Hansen et al., 2007:77). Målet med behandlingen er at barnet skal kunne bruke ressursene fra opphavskulturen og importere den inn i mottakskulturen (...) (Holm-Hansen et al., 2007:77).

Jeg mener det er både positive og negative sider ved denne metoden. Som jeg kom frem til i kapittel 4.1 er det veldig viktig å ha kjennskap til familiens kultur når man arbeider i barneverntjenesten. Dette er viktig i forhold til familiens syn på barn og barneoppdragelse, og ellers hvordan kulturen er med og påvirker familien i deres være- og handlemåte. En metode som etno-psykiatri vil kunne hjelpe oss til å få god innsikt i familiens kultur fra mange sider ved å opptre kultursensitivt med stor vekt på brukermedvirkning. På denne måten vil man ta hensyn til familiens årsaksforklaringer, og problemløsningsevne. Ved

bruk av fagfolk med samme språk som klienten, og som har innsikt i familiens kultur vil man klare å fange opp intensjonen bak budskapet, få god og dyp innsikt i familiens og barnets problemer, og man vil kunne utvikle tiltak som vil være til barnets beste. Ved å bruke fagfolk med samme språk og samme kulturbakgrunn, kan man også unngå å begynne med atferdsforskning som man lett kan gjøre i forhold til kulturforklaringsmodellen om samspillet. Samspillet mellom saksbehandler og klient vil være mindre preget av kulturforskjeller, og man unngår at det kulturspesifikke forsvinner. De involverte i samhandlingen vil tolke kommunikasjonen på en relativt lik måte, og med denne metoden vil man ha hjelpere som vet hvordan man skal forholde seg passende i de ulike situasjonene, og som derfor vil ha et godt grunnlag for å få til en god kommunikasjon og relasjon til klienten.

Samtidig er det en svak side ved metoden at den tar for lite hensyn til klientens akkulturasjon ettersom den vektlegger det den identifiserer som det tradisjonelle (Holm-Hansen et al., 2007:77). Mange familier som bor i asylmottak kan ofte bli boende i asylmottak over lengre tid pga lang saksbehandlingstid i UDI. De voksne får tilbud om norskopplæring, og barna begynner på skole/barnehage. Akkulturasjon skjer på ulikt vis, og i ulikt tempo blant ulike medlemmer av familien (Holm-Hansen et al., 2007:39). Barn er vesener som er lett påvirkelige, de lærer språk raskt, og tar opp i seg den nye kulturen kanskje raskere enn sine foreldre. Det kan derfor bli feil å vurdere barnas problemer i et tradisjonelt perspektiv, og finne tiltak ut fra et motto om at alle skal behandles innenfor sin egen kultur. Vi kan også trekke inn den ene av Thomas Hylland Eriksen sin definisjon av kultur som bygger på at kultur er de skikker, verdier og væremåter som overføres fra generasjon til generasjon, og se at et tradisjonsperspektiv kan føre til at klienten blir plassert i kulturelle grupper og definert av trekk som blir identifisert som tradisjonelle trekk (Holm-Hansen et al., 2007:78). På denne måten kan metoden legge for stor vekt på kultur, og man glemmer å undersøke hva som er kulturelt og hva som kan være andre årsaker til at familien eller barnet har problemer.

Metoden utelukker to av de tre faktorene som Hagen og Qureshi mener trengs for å kunne forstå et sosial fenomen som struktur og biografi. Når man arbeider mot barn og familier i asylmottak kan man ofte se at familien også sliter med sosio-kulturelle og sosio-økonomiske problemer. Det å ha status som flyktning, og bo ved asylmottak påvirker menneskenes livssituasjon og kan i mange tilfeller føre til at barna lever under

omsorgssvikt av ulik grad. Ved bruk av denne metoden kan man vektlegge kultur og individ for sterkt, og ta for lite hensyn til trekk ved mottakerlandet som påvirker flyktingenes livssituasjon (Holm-Hansen et al., 2007:78). Ved å ta i bruk forklaringsmodellen om det universelle mennesket som ser på hvordan mennesker bruker sin kultur for å sikre overlevelse, kan man lettere fange opp sider som dette, og ta tak i hvordan klientene bruker sin kultur for å overleve i en situasjon som kan oppleves som kaotisk og usikker.

Jeg vil til slutt i dette kapitlet understreke at det i arbeidet til barnets beste i asylmottak ikke er nok å ha kjennskap til deres kultur, verdier og normer, vi må også være veldig bevisst vår egen kultur, og de verdier vi står for. Har vi ikke reflektert godt nok over våre egne verdier og standpunkter vil det være vanskelig å skulle jobbe med andre mennesker uansett hvilken kultur man tilhører. I barneverntjenesten vil det være viktig at man har reflektert godt over hvilke verdier og normer man har når det gjelder familiemønstre og barneoppdragelse. Men vi må også tenke over om det er våre retningslinjer som er ”best”. Kan vi gjøre våre vurderinger ut fra *våre* standarder, og det *vi* mener er barnets beste? Velger vi en slik tilnæringsmåte i vårt arbeid, vil vi bruke det motsatte av en kulturrelativistisk vurdering; en etnosentrisk vurdering. Begrepet etnosentrisme stammer fra det latinske ordet centrum. Gjennom et slik perspektiv plasserer man sitt eget folkeslag i sentrum, og rangerer alle andre på en skala alt etter hvor mye de ligner på en selv. En som gjør vurderinger ut fra et etnosentrisk ståsted er ute av stand til å se andre kulturer (Hylland Eriksen, 2004:50).

4.6 Konklusjon

Kultur er et stort emne som det er vanskelig å finne frem i, samtidig er det et begrep og et emne som det er viktig at man er kjent med om man arbeider med mennesker fra andre kulturer. Hvordan man vektlegger og tar hensyn til kultur i arbeidet til barnets beste er avgjørende for om vi virkelig klarer å finne frem til hva som er barnets beste for barn i asylmottak.

Begrepet har mange definisjoner, og hvem man vil velge å bruke kommer an på hvilket perspektiv man velger å se på kultur fra. Jeg valgte å ta utgangspunkt i to definisjoner der den ene tar utgangspunkt i at kultur er tradisjoner overlevert gjennom generasjoner, og den andre hvor kultur skapes i kommunikasjon mellom mennesker. Selv om definisjonene har

forskjellig utgangspunkt kan de i arbeid til barnets beste i asylmottak utfylle hverandre, og gi oss i barneverntjenesten en bedre forståelse av det eventuelle problemet. Disse definisjonene kan hjelpe oss på veien mot å finne barnets beste, men for å kunne få en best mulig tilnærming til familien eller barnets problemer må vi ha mer kunnskap og bedre kjennskap til de enkelte familiene eller barna vi jobber mot.

Dette kan vi oppnå gjennom å innhente kulturkompetanse, samtidig som vi opptrer kultursensitivt og bruker dette som en metode. Kulturkompetanse innebærer generell kunnskap rundt kultur og hjemland. Det individualistiske og kollektivistiske livssynet kan gi oss generell kunnskap rundt verdier knyttet til barneoppdragelse og sosialiseringprosesser som finnes i ulike kulturer. Samtidig som generell kunnskap kan gi oss nyttig informasjon er det en fare for at det individuelle og unike hos familiene blir borte. Det vil derfor være viktig også å skaffe seg kunnskap rundt de kulturelle nyansene som finnes i familien. Et nyttig verktøy kan være å bruke de tre kulturforklaringsmodellene; det universelle, relativismen og samspillet. Disse kan brukes på ulike stadier i relasjonen og samhandlingen, og gi oss en god forståelse av hvordan familien og barnets situasjon påvirker dem, og hvilke verdier, normer og atferd familien og barnet verdsetter. Dette kan også gi oss kunnskap om hvordan vi kan opptre kultursensitivt i samhandling med barnet eller familien.

I dette kapitlet har jeg også presentert to metoder som brukes innenfor psykisk helsearbeid i Frankrike og Danmark. Metodene kalles "Den kulturelle formelen" og "Etno-psykiatri". Den kulturelle formelen baserer seg på at behandler lager et narrativt resymé av klientens erfaringer, opplevelser og årsaksforklaringer. Ut fra et slik resymé får behandler god kulturkompetanse om forholdene rundt familien og barnet, og man vil få et godt utgangspunkt for å gjøre gode vurderinger når det gjelder barnets beste. Etno-psykiatri har en annen innfallsvinkel, og kan helle mer mot hvordan man kan opptre kultursensitivt i relasjon til familien og barnet. Hovedpoenget med denne metoden er å jobbe ut fra klientens kulturforståelse ved at behandlerne består av mennesker med samme kulturbakgrunn og med samme språk som klient. På denne måten vil man kunne velge ut strategier og metoder som vil være til barnets beste. Med denne metoden kan man raskt havne i en fallgrube ved at man ikke tar hensyn til barnas og foreldrenes akkulturasjonsprosess. Til slutt understreket jeg hvor viktig det er uansett hvor mye kompetanse man har på kultur at man også har reflektert godt rundt sin egen kultur, og sine

egne normer og verdier. En refleksjon rundt dette tema kan gjøre oss bevisste på om det er våre verdier og normer som bør være retningsgivende i våre vurderinger rundt barnets beste.

I dette kapitlet har jeg argumentert for at vi kan nå målet om barnets beste ved å innhente kunnskap om kultur, og bruke metoder som kan hjelpe oss i arbeidet med å bli bedre kjent med våre klienter. En tilnærming som vektlegger kultur og de føringer kulturen gir, vil gjøre vår vurdering og tilnærming til barnets beste bedre, og mer tillitsfull for våre klienter.

5. Risiko og tiltak

Fra å ha sett på hvordan man kan bruke ulike perspektiver og metoder i forhold til kultur i arbeidet til barnets beste, vil jeg nå videre i oppgaven se på hvilken risiko barn i asylmottak kan utsettes for, og hvordan barneverntjenesten direkte kan hjelpe barn og familier i asylmottak optimalt. Jeg vil først presentere ulike typer risiko barn kan utsettes for, deretter vil jeg se på ulike former for tiltak barneverntjenesten kan bruke i direkte hjelp til barn og familier, og jeg vil se på hvilke formål tiltakene har. Dette vil jeg ta med meg videre inn i en drøfting hvor jeg ser på ulike typer risiko barn i asylmottak kan utsettes for, og hvordan ulike tiltak kan hjelpe barn i asylmottak på en god måte.

Tiltaksperspektivet skiller seg fra de øvrige perspektivene jeg har sett på i denne oppgaven ved at tiltak barneverntjenesten kan sette inn i en familie kan sees på som den praktiske hjelpen familien får. Juss gir retningslinjer for hvordan barneverntjenesten skal gå frem i en barnevernssak, samtidig som jussen også gir føringer for hva som bør vektlegges i barneverntjenestens vurderinger når det gjelder barnets beste. Kulturperspektivet bidrar til å gi barneverntjenesten grunnleggende kunnskap rundt barnets og familiens kultur, slik at barneverntjenesten kan få en større forståelse av hva som er barnets beste for barn i asylmottak. På denne måten er jussperspektivet og kulturperspektivet viktige i en undersøkelsesfase hvor man skal finne ut av om familien har behov for tiltak, og eventuelt hvilke tiltak som vil bidra til å oppnå barnets beste for barn i asylmottak.

Barneverntjenesten kan bruke tiltak i arbeidet for å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Tiltakene barneverntjenesten velger å bruke skal være tiltak som er til beste for barnet. Sakene barneverntjenesten arbeider med er av ulik alvorlighetsgrad, og hvilket tiltak man setter inn i en familie er avhengig av hvor alvorlig saken er. Det går fra frivillige hjelpetiltak i familien, til tiltak som gjelder omsorgsovertakelse fattet av fylkesnemnda. NOU 2000:12 "Barnevernet i Norge" refererer til barnevernsstatistikk mellom 1990 og 1993. De mest brukte årsakene for å iverksette tiltak i en familie var i denne perioden foreldrenes manglende omsorgsevne, barnets atferd, foreldres rusmisbruk og foreldres reduserte psykiske helse (NOU 2000:12:32). Som man kan se blir ofte tiltak satt inn som en følge av at foreldrene ikke er i stand til å ta seg av barna, men tiltak skal settes inn

uavhengig av om problemet er foreldres omsorgssvikt eller barnets/ungdommens mangelfulle fungering (NOU 2000:12:33).

Tiltak som settes inn mot en familie kan sees på som tertiærforbyggende arbeid (NOU 2000:12:125). Tertiær forebygging kan defineres som tiltak rettet mot identifiserte, ofte tungt belastede målgrupper, og tertiær forebygging går ut på å motvirke en forverring av problemene (Mikkelsen, 2005). I barneverntjenesten dreier forebygging seg om å redusere risikofaktorer i barn og unges oppvekst, og hensikten med forebyggende tiltak er å integrere risikoutsatte barn og unge inn i familie og nærmiljø, og på denne måten sikre at barna får en trygg og stimulerende oppvekst. Dette kan man kalle for nærhets- og normaliseringsprinsippet (NOU 2002:12:126). Barneverntjenestens forebyggingsarbeid må rette seg både mot foreldrene som omsorgspersoner og oppdragere, og mot barna som aktører i egen oppvekst. Ved å forebygge understimulering, omsorgssvikt og mishandling, vil man også bidra til å forebygge at barna utvikler atferdsproblemer, kriminalitet, rusmisbruk, psykiske lidelser, etc (NOU 2000:12:127).

5.1 Tre typer risiko.

Når barneverntjenesten skal undersøke om det foreligger forhold som kan gi grunnlag for å sette inn tiltak i forhold til barn, er det viktig å være kjent med hvilke risikofaktorer som kan føre barn og unge ut i marginale posisjoner. Anne Inger Helmen Borge tar for seg tre typer psykososial risiko i sin bok "Resiliens. Risiko og sunn utvikling". Jeg vil videre ta utgangspunkt i disse tre risikofaktorene for å vise hvilke risikoer barn kan utsettes for, og som kan gi et grunnlag for at barneverntjenesten setter inn tiltak i en familie.

Individuell risiko

Individuell risiko kan være biologisk medfødte problemer, ervervede problemer fra komplikasjoner ved fødselen og utvikling av alvorlige tilpasningsproblemer. Individuell risiko kan også knyttes opp mot barnets status, dette kan f eks være barnevernsbarn, flyktninger, offer for overgrep etc (Helmen Borge, 2003:50).

Familiebasert risiko

Familiebasert risiko er knyttet til voksne og deres foreldrerolle. Dette kan være:

- mentale eller somatiske helseproblemer

- alkoholmisbruk
- disharmoniske ekteskap
- hyppige, alvorlige krangler
- mangelfull evne til å oppdage og sette grenser for barna
- omsorgssvikt og mishandling

Indirekte forhold som påvirker familien, som f eks samfunnsforhold, og forhold ved arbeidsplassen til mor eller far kan også være med å skape risiko for barna (Helmen Borge, 2003:52).

Samfunnsmessig risiko

Samfunnsmessig risiko innebærer menneskeskapte og naturskapte katastrofer.

Menneskeskapte katastrofer kan være terrorangrep, skyteepisoder, krig, flukt etc.

Eksempler på naturskapte katastrofer kan være flom (tsunami), jordskjelv, orkan/tornado etc (Helmen Borge, 2003:52).

Når vi ser på disse tre typene av risiko er det viktig å tenke på at det er barns reaksjoner på risiko som er det sentrale, og ikke så mye hva slags risiko det dreier seg om (Helmen Borge, 2003:49). For å forsøke å finne ut hvor alvorlig risikoen er for et barn kan man se på om risikoen er akutt eller kronisk, eller ut fra hvor mye samspill det er mellom ulike typer av risiko (Helmen Borge, 2003:53). Blir barnet utsatt for en risiko samtidig som det foreligger andre typer risiko kan dette kalles kumulativ risiko. Dette betyr at nye problemer legger seg oppå tidligere uløste problemer (Helmen Borge, 2003:54). Samtidig kan man også se at det er foreldrenes evne til å gi omsorg og sette grenser som tilsier hvor mye barna tar skade av de risikoene man utsette for (Helmen Borge, 2003:57).

Når barneverntjenesten skal sette inn tiltak som man mener er til barnets beste må, barneverntjenesten gjøre en vurdering ut fra de ulike risikofaktorene barna utsette for. Om et barn blir utsatt for mange ulike typer av risiko vil det være bedre for barnet om man fjerner en eller to stressfaktorer? Eller vil det være bedre om man gjør litt med alle stressfaktorene risiko kan gi? Hva vil gi best effekt for barnet? Om barneverntjenesten finner grunnlag for å sette inn tiltak i en familie er det viktig å være seg bevisst ”vær varsom – verdien”. Denne verdien har relevans i de fleste sammenhenger der det er intervensjon i familien, og når tiltak skal iverksettes overfor barn og unge (NOU

2000:12:72). I dette ligger det at det ikke skal settes inn mer tiltak enn det som er høyst nødvendig ut fra situasjonen. Her blir prinsippet om det mildeste tiltak og mildeste inngrep aktuelt ut fra at et tiltaks varighet ikke skal vare lengre enn nødvendig (NOU 2000:12:72).

Barneverntjenesten setter inn tiltak i en familie dersom dette kan bedre barnets levekår og utvikling. Det som vil være avgjørende er å se på hvilke risiko barnet utsettes for, og se om dette skader barnets helse og utvikling. Et viktig aspekt ved tiltak i barneverntjenesten er at det kan deles inn i to grupper; 1) tiltak i hjemmet og 2) tiltak utenfor hjemmet. Jeg vil videre i oppgaven se nærmere på vilkårene som må være oppfylt for at barneverntjenesten kan sette inn tiltak, og se på ulike tiltak barneverntjenesten kan bruke for å oppnå barnets beste.

5.2 Tiltak i hjemmet

Tiltak i hjemmet betegnes ofte som hjelpetiltak fordi tiltakene settes inn før situasjonen har blitt så alvorlig for barnet at det er grunnlag for omsorgsovertakelse. Hjelpetiltak brukes i dag for å styrke foreldrenes omsorgskompetanse, for å forebygge atferdsproblemer hos barnet, eller det kan være rene hjelpeformål for en familie. Et barn innvilges hjelpetiltak når barnet på grunn av forhold i hjemmet eller av andre grunner har særlige behov.

Momenter som kan være med i denne vurderingen kan være svake ferdigheter hos barnet, tilpassingsproblemer i skolen, barnehage eller hjemme, psykiske problemer, konsentrasjonsvansker, manglende tilhørighet, manglende nettverk, emosjonelle problemer eller atferdsproblemer (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:157). De faktiske forholdene i hjemmet kan ikke i seg selv betinge hjelpetiltak, men man kan begrunne barnets behov for hjelp ut fra de forhold barnet lever under (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:157). Ved å avhjelpe en familie med økonomisk støtte eller avlastning bedrer man barnas situasjon generelt.

Barneverntjenesteloven nevner ulike hjelpetiltak som kan settes inn i en familie når barnet bor hjemme. De hjelpetiltakene som står oppramset er ikke uttømmende, og loven åpner for å bruke andre tiltak enn de som er nevnt. De ulike tiltakene kan brukes hver for seg eller i kombinasjon med hverandre (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:158). Jeg vil presentere de mest brukte hjelpetiltakene som brukes når barnet bor i hjemmet.

Støttekontakt

Støttekontakt er et tiltak som brukes ofte av barneverntjenesten. Barna som får innvilget støttekontakt behøver nødvendigvis ikke ha veldig store problemer. Det kan være at barna er passive eller isolerte, barna kan ha negativ atferd, eller det kan være forhold i hjemmet som tilsier at det kan være bra for barnet å ha en person man kan støtte seg ekstra til, og som kan oppleves som en rollemodell. I mange tilfeller er oppgavene til støttekontakten å ta barnet med på ulike aktiviteter, utvide nettverket til barnet, og gi barnet opplevelse av mestring gjennom ulike aktiviteter (Bunkholdt & Sandbæk 2004:170).

Besøkshjem

Besøkshjem er et tiltak som skal gi foreldrene avlastning samtidig som det skal stimulere barnets sosiale liv utenfor familien. Tiltaket kan brukes i de tilfeller hvor foreldrene har lite overskudd til barna, og når barna har behov for oppfølging på ett eller flere områder hvor foreldrene ikke klarer å strekke til (NOU 2000:12:136).

Barnehage

Barnehageplass er et tiltak som er svært mye brukt i barneverntjenesten. St. meld nr 40 "Om barne- og ungdomsvernet" referer til en undersøkelse gjort av SSB som viser at 3289 barn i alderen 0-6 år hadde barnehage som et tiltak gjennom barneverntjenesten pr 31.12.2000 (St. meld nr 40 (2002-2002):114). Barnehage dreier seg om at barnet kan oppleve et mer stimulerende miljø, oppleve alternative og bedre forhold til voksne enn de gjør hjemme, samtidig som de får styrket sin sosiale kompetanse etc (St. meld nr 40 (2001-2002):115).

Økonomisk stønad

I dagens samfunn er det mange familier som sliter med dårlig økonomi, noe som i mange tilfeller går utover barnas hverdag og trivsel. Økonomisk stønad kan benyttes til å dekke de utgifter de enkelte familiene sliter med, samtidig som barneverntjenesten også kan gi økonomisk stønad til et aktivitetstilbud eller ferietilbud som barneverntjenesten tilbyr familien. Selv om det er sosialtjenesten som har ansvaret for økonomiske problemer, er det viktig at barneverntjenesten ser sammenhengen mellom foreldrenes situasjon og barnas situasjon (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:169).

5.3 Tiltak utenfor hjemmet

Tiltak som skjer utenfor hjemmet innebærer at barn og unge plasseres utenfor hjemmet enten med foreldrenes samtykke eller under tvang. Ved at barneverntjenesten kan plassere barn utenfor hjemmet kommer kontrollfunksjonen til barneverntjenesten inn. For at et barn skal plasseres utenfor hjemmet må barneverntjenestelovens vilkår for omsorgsovertakelse være oppfylt. Vilkårene omhandler alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som barnet trenger etter sin alder og utvikling. Videre kan omsorgsovertakelse skje dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrequende barn får dekket sitt behov for behandling og opplæring, eller dersom barnet blir mishandlet etter utsatt for alvorlig overgrep. Til slutt kan også barnet plasseres utenfor hjemmet dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.

De tre første vilkårene har et nå-perspektiv, det siste vilkåret har et fremtidsperspektiv noe som betyr at barnet ikke trenger å leve under omsorgssvikt her og nå, men det er sannsynlig at barnets utvikling kan bli skadd i fremtiden (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:199). Om vi ser nærmere på de ulike vilkårene jeg har vist over må det være alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller ved den personlige kontakten og tryggheten barnet trenger. Alvorlige mangler kan omfatte følelsesmessig avvisning av barnet, eller at foreldrenes omsorgsevne ikke eksisterer. Videre dekker også begrepet både fysisk og psykisk vold som skaper uttrygghet for barnet i hjemmet (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:199). Det andre vilkåret er klart. Om foreldrene ikke sørger for at et barn får nødvendig behandling eller opplæring kvalifiserer det for omsorgsovertakelse. Vilkaeret om mishandling og alvorlige overgrep tar tak i enkelthendelser og det er ikke alltid dette forteller oss noe om forholdene i familien, samtidig vil det være snakk om alvorlige overgrep (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:199). Bunkholdt og Sandbæk mener det siste vilkåret kan knyttes opp mot to situasjoner. Den første er der barnet allerede befinner seg i fosterhjem, og hvor barnet vil ta skade av å bli tilbakeført til sine biologiske foreldre. Den andre situasjonen dreier seg om foreldre som er psykisk utviklingshemmet eller hvor de lider av alvorlig sinnslidelse. Det kan være at foreldrene klarer omsorgen en periode, men det vil være lite sannsynlig at de vil gjøre det i fremtiden (Bunkholdt & Sandbæk, 2000:200).

Når det treffes et vedtak om omsorgsovertakelse er det tre alternative plasseringssteder; fosterhjem, institusjon eller opplærings- eller behandling sinstitusjon når dette nødvendig fordi barnet er funksjonshjemmet (Bunkoldt & Sandbæk 2000:203). For å begrense min drøfting videre i oppgaven vil jeg ha fokus på fosterhjems plassering som plasseringssted for barn i asylmottak. Fosterhjem er private hjem som tar i mot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om omsorgsovertakelse. Det er kommunen som har ansvar for å finne fosterhjem som egner seg for barnet.

I dette kapitlet har jeg hittil sett på ulike former for risiko barn kan utsettes for, og jeg har tatt for meg hva som skal til for at barneverntjenesten kan sette inn tiltak i hjemmet, eller tiltak utenfor hjemmet i forhold til en familie. Videre i oppgaven vil jeg ta med meg dette inn i en drøfting hvor jeg ser på hvilke typer risiko barn i asylmottak kan utsettes for, og hvordan dette kan være med å oppfylle lovens vilkår slik at barneverntjenesten kan gi barna og familiene den hjelpen de har behov for. Jeg vil også se på hvordan de tiltakene jeg har nevnt kan være med å bidra til at barneverntjenesten oppnår barnets beste for barn i asylmottak.

5.4 Risiko og tiltak i forhold til barn i asylmottak

Barn som lever i asylmottak kan man kanskje si ikke er helt som andre barn. Med dette tenker jeg på hva barna kan ha opplevd, og hvilke erfaringer de kan ha gjort seg på veien mot livet som flyktning. Samtidig må vi også se på det faktum at de lever sine liv i et asylmottak som er grunnlag for en vanskelig livssituasjon. Man kan regne med at både barn og voksne i asylmottak har opplevd kriser av ulike slag. Signe Skare referer til psykolog Elsie Söderlindh som bruker begrepet ”flyttekrise”. Begrepet definerer en krisetilstand som følge av alle de psykiske prosesser som settes i gang hos et menneske når det passerer en grense for å bosette seg i et annet land. På den ene siden kjenner man seg hjemme, men på den andre siden kjenner man seg som en fremmed. Etersom krisen oppleves i det nye landet kan man kalle det en innvandringskrise (Söderlindh, 1991). Ofte kommer flyktninger fra land som har et regime og en levemåte helt ulik vår, og det kan være vanskelig å akseptere at man kanskje skal bo i det nye landet videre. Samtidig drømmer de fleste flyktninger om et bedre liv, men man får ikke begynt på det livet man drømmer om før man eventuelt får oppholdstillatelse. Signe Skare presenterer også to andre begreper knyttet til krise; utviklingskrise og traumatiske kriser. Utviklingskriser

betegner de kriser mennesker gjennomgår ved overgang til nye livsfaser. Traumatiske kriser kan knyttes til plutselig tap av noen man er nært knyttet til, tap av selvbestemmelse, selvstendighet etc. Krig, ulykker, tortur etc kommer også innenfor kategorien traumatiske kriser (Skare, 1993:67). Begge disse formene for krise kan man regne med at de fleste barn og familier i asylmottak har opplevd, og de utgjør risikofaktorer både for barn og voksne. Barns fremtidige fungering og utvikling kan bli sterkt skadet i form av endret selvopplevelse, somatiske stressforstyrrelser, og endring i barnets atferd og aktivitet. Barna kan også rammes av foreldrenes reduserte fungering, og evne til å ivareta barnet som følge av opplevde kriser og traumer (Barndom på vent s. 2).

Jeg vil komme med et eksempel som kan vise hvordan barn utsettes for de ulike typene av kriser jeg har sett på.

En mor med tre barn flyktet fra et land i Afrika til Europa. De ble boende i Sør-Europa i over ett år. Familien levde under svært dårlige forhold. Etter ett år reiste mor og barn videre. De reiste midt på natten til en annen del av landet, og videre tok de seg til Norge. Her kom de først til et transittmottak, videre ble de flyttet til et mottak i en norsk kommune. Mor ble stadig utsatt for trusler, noe som gjorde det utrygt for henne å bo ved asylmottaket. Etter en periode ble truslene så alvorlige at mor og barn i all hast ble flyttet til et krisesenter. De ble boende der i ca en måned. Deretter ble de flyttet videre til et nytt mottak.

Som vi kan se av denne historien har barna flyttet i alt 5 ganger på ca 1 ½ år. Det betyr at barna har vært gjennom en såkalt "flyttekrise" opp til flere ganger i sitt korte liv. Mor tok med seg barna og flyktet fra sin familie i Afrika. Pga dette har barna opplevd plutselige tap av bl. a sin far, og andre i sin familie de var nært knyttet til. Samtidig har alle de fem flyttingene de har vært gjennom skjedd uten forvarsel pga stor fare for ulike trusler. Barna har opplevd å bli utsatt for trusler både direkte og indirekte gjennom mor.

Når et barn utsettes for slike påkjenninger og kriser kvalifiserer det for hjelp gjennom barneverntjenesten i form av hjelpetiltak. Om foreldrene også er svekket i sin rolle som omsorgsperson, og ikke klarer å ta vare på barna gjennom slike påkjenninger og kriser, kan dette også kvalifisere for fosterhjemsplassering. Som jeg nevnte i kapittel 5.2 og 5.3 kan psykiske problemer, tilpasningsproblemer, emosjonelle problemer og alvorlige mangler

ved den daglige omsorgen være momenter i vurderingen av om tiltak skal settes inn. Dette er momenter som kan være et resultat av å ha vært utsatt for traumatiske påkjenninger og kriser.

Samtidig kan vi se at mange av barna i asylmottak er utsatt for alle typene av risiko som jeg tok for meg i kapittel 5.1. Ut fra den individuelle risikoen barn i asylmottak utsettes for, kan man se at disse barna ofte kan slite med status og identitet. Barn som ankommer asylmottak begynner på den kommunale skolen. Ofte kan barna slite med sin status som flyktning overfor de andre barna på skolen. I samtaler vi har hatt med barn som lever på asylmottak forteller mange at de opplever det som vanskelig å bo på asylmottaket. For det første kan det være vanskelig å tilpasse seg det nye dagliglivet som innebærer bl. a et annet språk, en annen kultur, annen mat etc. Barna blir ofte pendlere mellom to ulike kulturer, og ofte strever de med sin egen identitet (Barndom på vent s. 2). Man kan også se at det kan oppstå konflikter innad i familien fordi familiemedlemmenes akkulturasjonsprosess skjer ulikt. Barnas utvikling skjer raskere enn foreldrenes og det kan føre til at foreldrenes autoritet og status svekkes (Barndom på vent s. 2). Ofte kan barna også bli utsatt for mobbing og diskriminering. Som innbygger i en kommune hvor det finnes asylmottak opplever jeg sterk motstand og stor fremmedfrykt for asylmottaket og deres beboere, og dette er ofte noe barna opplever og ser igjen i skolen. En annen side ved det å ha status som flyktning er belastningen med å vente på svar fra UDI. Barns utvikling forutsetter en åpen fremtid og vokse inn i. Dette er nødvendig for å lære, leke og knytte vennskap. Det er også nødvendig for å skape gode bilder av seg selv, av andre og av hvordan det er å være i verden (Søderstrøm, 2006).

I mange av sakene som blir meldt til barneverntjenesten kan man se at den største risikoen barna blir utsatt for er den familiebaserte risikoen som er knyttet til de voksne og deres rolle som foreldre. Dette kan vi se spesielt i de familier som befinner seg i asylmottak. Det er mange grunner til at mennesker flykter, men de fleste som i dag bor i asylmottak flykter fra krig, konflikter, eller fra frykt om forfølgelse. Både før, under og etter flukten kan både barn og voksne gjennomgå store traumatiske opplevelser som påvirker deres liv som flyktninger. Mange av flyktningene kan ha store forventninger til å komme til et nytt land, og leve i sikkerhet. På grunn av de mange belastningene menneskene har vært gjennom kan mange utvikle ulike psykiske plager. Sverre Varvin tar for seg psykiske lidelser hos flyktninger i boken ”Flukt og Eksil”. Han sier at flyktninger har en økt risiko for å få

psykiske lidelser, det gjelder særlig posttraumatiske symptomer, depresjoner og somatisering. Det er viktig å være klar over at det er store variasjoner, og at mange av flyktningen også klarer seg bra (Varvin, 2003:221). De plagene flyktningene lider av kommer som regel av de belastninger de har vært utsatt for som en følge av forfølgelse og vold, og det er sammenheng mellom omfang av belastninger og symptomer (Varvin, 2003:221). Samtidig kan flyktningtilværelsen gi økt stress og belastninger som kan utløse eller forverre psykisk lidelse (Varvin, 2003:221). F eks kan dette med å vente på svar på sin asylsøknad være med å forverre en psykisk lidelse. Ventetiden kan være veldig belastende. Usikkerhet, manglende evne til å ha kontroll over sitt eget liv, og manglende mulighet for å planlegge fremtiden er nedbrytende for den psykiske og fysiske helsen. Vanlige plager man ser hos mange flyktninger kan være depresjon, angst, søvnproblemer og mangel på affektkontroll (Varvin, 2003:213, 216). Både barn og voksne kan oppleve belastninger i forhold til psykiske plager, men om de voksne rammes går dette ofte utover omsorgsevne, og deres evne til å ta vare på barna. Foreldrenes psykiske plager kan gå utover barna på mange måter. Foreldrene kan være ute av stand til å gi barna den nærhet, kontakt og trygghet barna trenger, og kanskje spesielt trenger i den situasjonen de befinner seg i. Som jeg har nevnt tidligere tilsier foreldrenes evne til omsorg mye i forhold til om barna tar skade av de risikoene man utsette for. Mangel på affektkontroll kan gå utover barna ved at foreldrene tyr til fysisk og psykisk vold av ulike slag. Foreldrene har ofte nok med seg selv, og klarer ikke samtidig å forholde seg til barna og deres behov for oppmerksomhet. Barna kan f eks utvikle en negativ atferd på grunnlag av erfaringer de har gjort seg, og foreldrene klarer ikke sette nødvendige grenser, og oppdra barna på en god og hensiktsmessig måte. Samtidig kan man også se at foreldre som har psykiske plager ofte kan "døve smerten" ved å ty til alkohol eller andre narkotiske stoffer.

Vi kan også se at barn i asylmottak i mange tilfeller også har vært utsatt for samfunnsmessig risiko før de kom til Norge. Det er menneskeskapte katastrofer som krig, overgrep, vold, etc de fleste barna er blitt utsatt for. Alle typer av slike menneskeskapte katastrofer utgjør en svært stor risiko for barn og unge når det gjelder å utvikle psykiske lidelser (Helmen Borge, 2003:106). Konsekvensene av slike katastrofer avhenger av om de er engangstilfeller eller om de er kroniske, som f eks krig kan være. Kroniske påkjenninger er langt mer alvorlige enn enkeltstående traumer, og kan gi utslag av angst, følelsesmessige problemer, atferdsproblemer og posttraumatisk stressforstyrrelse (Helmen Borge, 2003:107).

For å oppsummere kan vi se at barn i asylmottak blir utsatt for/har vært utsatt for mange typer av risiko, og at de går gjennom/har gått gjennom ulike kriser i forhold til sin tilværelse som flyktninger. Det er viktig at man ikke ser på dette som selvsagt når man møter en familie som bor i asylmottak. Mange kan også klare seg bra, og har ikke behov for den hjelpen barneverntjenesten tilbyr.

Jeg vil videre i oppgaven se nærmere på hvordan disse ulike formene for risiko barn i asylmottak utsettes for, kan være med på å oppfylle vilkårene for å sette inn tiltak i en familie i asylmottak. For at et barn kvalifiserer for hjelpetiltak må barnet på grunn av forholdene i hjemmet, eller av andre grunner ha særlige behov. Hjelpetiltak er som påpekt ovenfor til for å styrke foreldrenes omsorgskompetanse, forebygge atferdsproblemer, og det kan også brukes som hjelpeformål i en familie. Momenter som viser at barnet kan ha særlige behov kan være svake ferdigheter, tilpasningsproblemer, psykiske problemer hos barnet og/eller hos mor og far, konsentrasjonsvansker, manglende tilhørighet, manglende nettverk, emosjonelle problemer eller atferdsproblemer.

Sett ut fra de ulike typene risiko barn i asylmottak kan utsettes for, kan man se igjen mange av momentene hos disse barna. Barn som lever i asylmottak kan ofte ha tilpasningsproblemer i skolen fordi de kan ha problemer med å tilpasse seg en identitet og status som ”asylsøkerbarn”. Identitet og tilhørighet er noe som kan bli svekket i en flyktingtilværelse hvor man utsettes for ulike typer av flyttekriser og utviklingskriser. Mange av de identitetsbekreftende forholdene i flyktingenes omgivelse blir borte, og ved å leve som fremmed i et fremmed miljø blir identiteten utfordret, og man kan oppleve tap, forvirring eller tristhet (Varvin, 2003:176).

Barn i asylmottak kan ofte slite både faglig og sosialt i skolen. Å lære ett nytt språk, samtidig som man skal tilpasse seg og finne sin plass blant resten av barna på skolen kan være vanskelig for flyktninger. Mange kan oppleve tendenser til erting/mobbing, og mange kan også ha problemer med å knytte seg til nye venner pga mye flytting, og usikkerhet rundt sin situasjon. Dette er faktorer som videre kan skape ulike former for atferdsproblemer som konsentrasjonsvansker, utagerende atferd, og emosjonelle vansker.

Dette kan man knytte opp mot manglende tilhørighet, og manglende nettverk. Å leve i en flyktingtilværelse hvor man lever i et vakuum mellom sitt eget, kanskje fryktede hjemland,

samtidig som man ikke vet om man kan bli boende i landet man har flyktet til kan skape følelse av manglende tilhørighet. Det kan være vanskelig å finne en tilhørighetsfølelse til det nye landet, og samtidig gi slipp på tilhørighetsfølelsen og savnet man kanskje har til sitt hjemland. Som tidligere nevnt har ofte flyktninger også vært gjennom mange flyttinger, noe som er med på å svekke tilhørighetsfølelsen.

Når man bor i asylmottak sier det seg nesten selv at man har et lite nettverk. Barn som bor i asylmottak har i mange tilfeller med seg bare en av foreldrene, og det kan være vanskelig å skaffe seg et nettverk både i og utenfor mottaket. I et mottak bor det mange ulike folkeslag med mange ulike kulturer og religioner. Mange av menneskene kan også ha ulike psykiske lidelser. Dette kan skape konflikter, og det kan være vanskelig å knytte til seg et nettverk i et slik miljø. Samtidig kan man også oppleve stigmatisering fra nærmiljø, og det kan oppleves vanskelig å få kontakt med lokalbefolkningen.

Man kan også i noen tilfeller se at barna i asylmottak kan ha en voldelig, utagerende, og hyperaktiv atferd. Dette kan være tegn på at barn kan ha vært utsatt for vold tidligere, eller at barna har stort behov for voksenkontakt og er lite diskriminerende i sin atferd. Det er viktig å forebygge slik atferd, slik at det ikke utvikler seg til mer alvorlige atferdsproblemer som f.eks kriminalitet eller rusmisbruk. Ofte trenger foreldrene hjelp til å kunne takle et barn som lever med slike påkjenninger, og hjelpetiltak kan settes inn i familien som en støtte til foreldrene.

Den samfunnsmessige risikoen barna i asylmottak kan ha vært utsatt for er med å prege barna når de er kommet til Norge. Slik type av risiko kan føre til at barnet kan lide av psykiske problemer, tilpasningsproblemer, atferdsproblemer og emosjonelle problemer. I hvor stor grad barna preges av slike problemer kan være avhengig av om de har vært utsatt for engangstilfeller av f.eks vold, eller om de har vært utsatt for kroniske påkjenninger som krig.

Man kan ut det jeg har vist ovenfor se hvordan de ulike formene for risiko utsetter barn i asylmottak for ulike problemer som tilsier at et barn har særlige behov. Man kan også se hvordan de ulike formene for risiko påvirker barnets fungering og utvikling. Dette er med på å vise at de fleste barn i asylmottak barneverntjenesten møter har behov for hjelpetiltak av ulike slag.

Ser vi nærmere på vilkårene for plassering utenfor hjemmet er disse mer preget av foreldrenes omsorgskompetanse, og man kan knytte dette opp mot den familiebaserte risikoen mange barn i asylmottak utsettes for. Som nevnt kan mange foreldre i asylmottak være plaget av psykiske problemer av ulik grad som følge av de erfaringer og traumatiske opplevelser de har vært gjennom, og man kan ofte se lidelser som depresjon, angst, søvnproblemer, og mangel på affektkontroll. Dette er momenter som i ulik grad er med på å påvirke foreldrenes omsorgskompetanse, og det kan i noen tilfeller påføre barnet alvorlige mangler ved daglig omsorg. Man kan se mishandling og overgrep som følge av dette, og dette kan også være faktorer som kan skade barnets helse og utvikling i fremtiden. Ut fra dette kan den familiebaserte formen for risiko utsette barna for faktorer som oppfyller vilkårene for tiltak utenfor hjemmet.

Omsorgsovertakelse kvalifiserer til at et barn flyttes ut av hjemmet og til et egnet plasseringssted. Men ut fra erfaring kan man ofte se at selv om vilkårene i loven er oppfylt må man over en høyere terskel for å plassere barn som bor i asylmottak. Dette fordi familien ikke har oppholdstillatelse. Om barna blir plassert utenfor hjemmet, og familien får avslag må barna tilbakeføres til sin familie og sendes ut av landet.

Jeg har nå sett på hvordan barn i asylmottak utsettes for risiko kanskje i større grad enn andre barn pga den situasjonen de befinner seg i. Ut i fra de risikotypene som barn i asylmottak utsettes for, er det slik at vilkårene for å sette inn tiltak oppfylles i de fleste sakene barneverntjenesten arbeider med. Jeg vil videre i oppgaven se på noen av de ulike tiltakene barneverntjenesten har mulighet til å sette inn i en familie, og se på om disse tiltakene kan hjelpe barn i asylmottak på en god måte.

Når barneverntjenesten skal sette inn tiltak i en familie er det viktig at tiltaket er tilpasset barnet ut fra barnets væremåte, barnets/familiens behov, barnets kultur og den situasjonen barnet befinner seg i. De ulike tiltakene barneverntjenesten kan sette inn er ikke spesielt utformet for barn i asylmottak med en annen kultur. Når man skal finne tiltak som skal settes inn, må barneverntjenesten vurdere hva som er til barnets beste og sikre at barna får nødvendig hjelp og omsorg, samtidig som man skal sikre at det får tilhørighet til egen kultur og etnisitet (Hagen & Quershi, 1994:181). Det kan være vanskelig å forene disse to

perspektivene når man skal finne tiltak som skal være til barnets beste for barn i asylmottak.

5.4.1 Tiltak i hjemmet, for barnets beste?

Under punkt 5.2 tok jeg for meg ulike hjelpetiltak som kan settes inn i hjemmet. Tiltakene er generelle, og tar ikke hensyn til ulike grupper i samfunnet. Som jeg har sett på ovenfor kan barn i asylmottak i mange tilfeller være utsatt for en eller flere typer risiko som gjør at de er i faresonen for å utvikle atferdsproblemer. Barn som befinner seg i en risikosone har krav på hjelp til å utvikle seg best mulig både følelsesmessig, sosialt og med hensyn til skoleprestasjoner (Helmen Borge, 2003:45). Det er viktig at barneverntjenesten setter inn hjelpetiltak som kan fungere som beskyttelsesfaktorer for senere vansker. Tiltak i hjemmet for barn i asylmottak og deres familier må baseres på deres evne til å takle flukten de har vært gjennom, og deres bearbeiding av opplevelser og tap i den forbindelse (Skare, 1993:165). Det burde også tas hensyn til grunnlaget familien har med seg fra sitt hjemland når det gjelder kunnskap, innsikt, verdier og ferdigheter. Per 01.10.2004 mottok 4.4% av alle barn i asylmottak hjelpetiltak (Kommunal- og regionaldirektoratet 2005:19).

Støttekontakt er et tiltak som brukes hyppig i barneverntjenesten. Som jeg skrev under punkt 5.2 kan støttekontakt f.eks. brukes i de tilfeller barna er passive, isolerte, om de viser negativ atferd, eller om det er forhold i hjemmet som tilsier at det kan være bra for barnet å ha en utenforstående person å støtte seg til. Hos barn i asylmottak kan man ofte se alle disse faktorene som en følge av de ulike formene for risiko de utsettes for. Barn kan ofte bli passive i mottak. Det er få fritidsaktiviteter, det kan være vanskelig å skaffe seg venner både innenfor miljøet i mottaket og i nærmiljø rundt mottaket. En støttekontakt kan brukes som en "veileder" inn i det nye samfunnet, man kan bidra til å gi barnet et større nettverk utenfor mottaket, og stimulere barnet gjennom deltakelse på ulike fritidsaktiviteter. En støttekontakt kan fungere som en rollemodell for de barna som f.eks. kommer til Norge med bare en av foreldrene, men også for de barna som f.eks. lever med foreldre som er psykisk syke eller av annen grunn ikke fungerer optimalt i hjemmet. En støttekontakt kan også være med å forebygge senere atferdsproblemer ved at man kan oppleves som en "signifikant annen" for barnet. En "signifikante annen" kan defineres som en person rundt barnet som er viktig i danningen av selvet, og konstruksjon av identitet. En "signifikante annen" er en person barnet får tillit til, og som skaper vendepunkter i livet, og som legger

grunnlaget for en mer stabil tilværelse (Heggen, 2004:132). For et barn som har levd under ustabile forhold over lengre tid, som har flyktet gjennom ulike land, og som lever i en usikker hverdag, kan en støttekontakt oppleves som noe trygt og stabilt i hverdagen. En støttekontakt kan være med å gjøre hverdagen i et asylmottak positiv, og det er noe å se frem til.

Et besøkshjem har mange av de samme funksjonene som en støttekontakt, samtidig som et besøkshjem også kan være ment som avlastning for foreldre som ikke har overskudd i hverdagen, eller av andre grunner ikke strekker til i sin oppfølging av barna. De barna som innvilges besøkshjem kan kanskje i større grad være utsatt for familiebasert risiko, hvor f.eks. foreldrene har psykiske lidelser og belastninger som gjør at de har behov for avlastning. Om familien ikke innvilges besøkshjem kan dette gå utover barna ved at foreldrenes omsorgsevne og toleranseevne svekkes fordi de ikke får mulighet til å slappe av og ta pauser fra hverdagens utfordringer. Familier i asylmottak sitter heller ikke med de samme ressursene som norske familier. Når man bor i asylmottak kan det være vanskelig rent praktisk å følge opp fritidsaktiviteter og andre sosiale aktiviteter pga. mangel på transportmidler, og pga. kommunikasjonsvansker, og mangel på felles språk. Et besøkshjem er ofte en hel familie, hvor barnet blir inkludert i familiens relasjoner og aktiviteter. Barna får gode rollemodeller gjennom både besøksmor og besøksfar. Et besøkshjem kan være med å bidra til at barnet kan delta på fritidsaktiviteter, og legge til rette for at barnet får mulighet til å få opplevelser gjennom ulike aktiviteter. Et besøkshjem kan gi barnet gode opplevelser i forhold til nettverk og tilhørighet. Barna får også kontakt med andre barn utenfor asylmottaket. Når barna er i besøkshjem er det ofte over noen dager og med overnatting. Dette gir barna en mulighet til å tilbringe lengre tid utenfor mottaket, og tiltaket blir mer helhetlig ved at barnet blir en del av familiens hverdagsliv. Dette gir også barnet mulighet til å oppleve familieliv på annen måte enn man kanskje gjør i hverdagen.

Økonomi er noe mange familier i asylmottak sliter med, og som i de fleste tilfeller går utover barna. Man har ikke råd til å følge opp barna økonomisk i forhold til fritidsaktiviteter, barna har ofte dårligere klær enn andre etc. Fritidsaktiviteter er viktig for barn når det gjelder å ha et nettverk utenfor skolehverdagen, hvor man møter barn i andre settinger og roller enn på skolen. Fritidsaktiviteter kan være med på å gi barn opplevelser, og følelse av mestring som kan være med å styrke deres selvfølelse og identitet, samtidig

som man styrker barnas nettverk og tilhørighet. Fritidsaktiviteter kan også være med på å hindre voldelig, utagerende og hyperaktiv atferd ved at barna kan få utløp for ulike følelser gjennom andre kanaler. At barna i asylmottak kan delta på fritidsaktiviteter kan være med å normalisere en ellers unormal hverdag. Fritidsaktiviteter kan være med å gi barna noe å se frem til i hverdagen.

Til slutt vil jeg også ta for meg dekning av barnehageplass som et hjelpetiltak for barn i asylmottak. En barnehage gir barnet et stimulerende miljø, barnet får styrket sin sosiale kompetanse, og barnet får også mulighet til å oppleve alternative og bedre forhold til andre voksne. Alle barn i asylmottak mellom 4 og 5 år får tilbud om barnehageplass. De andre barna under skolepliktig alder har ikke tilbud om barnehage. Uansett barnets alder, vil lek og aktivitet gi grunnlag for bearbeiding av følelser, utvikling av kunnskap og ferdigheter. Barneombudet sa i sitt innspill til rapporten om psykisk helse for barn i asylmottak at alle barn over to år vil ha behov for mer stimuli og plass til lek enn det mange har tilgang til i en liten boenhet på et asylmottak. Lek er for barn i asylmottak svært viktig for å forebygge negative konsekvenser som et opphold i asylmottak kan gi, og en plass i barnehage vil også kunne være med å bidra til en mer strukturert hverdag for hele familien (Kommunal- og regionaldirektoratet, 2005:42).

5.4.2 Tiltak utenfor hjemmet, til barnets beste?

I noen tilfeller blir barn utsatt for såpass stor risiko at vilkårene i loven for omsorgsovertakelse oppfylles. Dette betyr at barnet tar skade av å forbli boende i hjemmet, og må flytte til et alternativt plasseringssted. Som jeg har sagt vil jeg ta for meg fosterhjem som plasseringssted for barn i asylmottak for å begrense videre drøfting. Per 01.10.2004 var 37 barn (ca 1%) bosatt i asylmottak plassert enten i institusjon eller fosterhjem. Dette innbefatter både barn som ble forlatt av sine foreldre, og barn som har foreldre som fortsatt befinner seg i landet (Kommunal- og regionaldirektoratet, 2005:19).

Fosterhjem anses som et godt alternativ for barn og unge som ikke kan bo hos sine egne foreldre. Som jeg påpekte ovenfor er ofte barn som plasseres utenfor hjemmet utsatt for den familiebaserte typen av risiko. Det kan f.eks. vise seg gjennom foreldre som lider av alvorlige sinnslidelser, eller at barna utsettes for overgrep og mishandling som følge av dette. I et fosterhjem vil barnet inngå som en del av det naturlige familielivet, og barnet får gjennom dette viktig kompetanse bl.a. i forhold til eget senere familieliv (Holm-Hansen et

al., 2007:78). Barneverntjenesten har et ansvar for å sikre barnet den omsorgen et barn har krav på, samtidig er det viktig at barneverntjenesten også sikrer kontinuitet i omsorgen, og at barnet opplever tilhørighet og tilknytning til sin egen kultur. Kontinuitet i omsorgen vil innebære at barnet opprettholder kontakt med sin opprinnelige kultur, og at det tas hensyn til barnets språk (Holm-Hansen et al., 2007:195). Uten en fast forankret tilhørighet kan barnet få store vansker med identitetsutviklingen (Hagen & Qureshi, 1994:18). Det som vil være viktig å drøfte i denne sammenhengen er om barn i asylmottak bør plasseres i et fosterhjem som har lik etnisk opprinnelse, eller om barnet bør plasseres i et fosterhjem fra majoritetskulturen.

”Flerkulturelt barnevern” referer til en svensk rapport Socialstyrelsen utarbeidet i 1995 basert på studier av plassering av innvandrerbarn. Rapporten sier at plassering av flyktningbarn i fosterhjem med lik etnisk bakgrunn er den beste måten å sikre at barnet ikke mister kontakten med sine biologiske foreldre, at barnet beholder sitt morsmål og sin kultur. Dette er særlig viktig for barn i alderen 2-5 år pga den språklige utviklingen (Holm-Hansen et al., 2007:180). Om barnet plasseres i et norsk fosterhjem vil det være viktig å sikre kontakt med mennesker fra barnets etniske gruppe (Holm-Hansen et al., 2007:180). ”Flerkulturelt barnevern” referer også til en norsk kunnskaps- og litteraturoversikt gjort av Anne-Kathrin Thomassen i 1999. Hun referer til flere norske forskere som mener det vil være en fordel å benytte ”etniske fosterhjem” eller at man plasseres barnet hos venner/slektninger av familien (Holm-Hansen et al., 2007:180).

Når det gjelder barn i asylmottak stiller situasjonen seg litt annerledes enn med flyktningbarn som har opphold i Norge. Som jeg har nevnt tidligere i oppgaven er det en sjanse for at barn og familier i asylmottak får avslag på sin søknad om opphold i Norge. Blir barnet plassert i fosterhjem i tiden mens de oppholder seg i mottak, og familien får avslag på sin søknad, sendes barnet ut av landet sammen med sin biologiske familie. Dette gjør i utgangspunktet en plassering av et barn i asylmottak veldig vanskelig. Men er avgjørelsen om omsorgsovertakelse tatt, er det kanskje viktigere for barn i asylmottak at de plasseres i et fosterhjem med lik etnisk opprinnelse. Naushad Ali Qureshi mener barnet kunne være tjent med et norsk fosterhjem ved en langvarig plassering. Men om barnet skal tilbakeføres til biologiske foreldre mener han det vil være lite hensiktsmessig med en norsk familie (Holm-Hansen et al., 2007:181). Et stort hinder for å klare å oppnå en plassering av barn i etnisk like fosterhjem er å finne fosterhjem som kan egne seg for barnet. I et lite land

som Norge er det ofte snakk om små etniske grupper, og ofte er de så små at de fleste kjenner hverandre, og det kan oppstå prinsipielle og faktiske problemer med å rekruttere fosterhjem (Holm-Hansen et al., 2007:180). Om plasseringen blir langvarig er det også viktig å sikre at barnet får en god utvikling i det norske samfunnet. Det vil derfor være viktig å finne en familie som har god kjennskap til det norske hjelpeapparatet, og som har god forståelse for barneverntjenestens tankegang (Holm-Hansen et al., 2007:195).

Det foreligger svært få undersøkelser vedrørende fosterhjemsplassing av minoritetsbarn, og det er vanskelig å konkludere hva som egner seg best for barnet. Men ut fra at barnet skal sikres kontinuitet i omsorgen er det viktig for barnet å kjenne tilhørighet til egen kultur og eget språk, det vil derfor være viktig å jobbe for dette i forbindelse med en fosterhjemsplassing. Om man ikke finner en fosterfamilie med lik etnisk bakgrunn vil det være en fordel å finne en familie som har et medlem med samme etniske bakgrunn, eller som har minoritetserfaring (Holm-Hansen et al., 2007:195).

5.5 Konklusjon

Tiltaksarbeidet i barneverntjenesten er kanskje det viktigste målet på veien til barnets beste. Tiltakene barneverntjenesten setter inn i en familie skal føre til at barnet får stabil og god voksenkontakt, og kontinuitet i omsorgen. Barn som lever i asylmottak er i faresonen når det gjelder å være utsatt for ulike risikofaktorer. Barn i asylmottak befinner seg i en midlertidig unormal, forvirrende og usikker situasjon. Fordi mange har vært utsatt for påkjenninger både før, under og etter flukten, vil mange av disse barna være utsatt for økt risiko for psykiske/emosjonelle problemer (Kommunal- og regionaldirektoratet 2005:16). Hvilken risiko barna utsettes for, og i hvilken grad barna reagerer på risiko de blir utsatt for, er avgjørende for hvilke tiltak barneverntjenesten velger å sette inn.

Jeg tok for meg tre typer risiko som man kan se mange barn i asylmottak utsettes for. Disse tre typene er individuell risiko, familiebasert risiko og samfunnsmessig risiko. Ut fra min erfaring kan man i de fleste sakene i forhold til barn i asylmottak se at barnet utsettes for en eller flere av disse typene risiko. Den største risikoen kan ofte være den familiebaserte risikoen, hvor vi ser at mange foreldre sliter med psykiske vansker etter å vært gjennom traumatiske opplevelser. Samtidig opplever mange økt stress i forbindelse med en usikker fremtid. Dette er faktorer som er med å påvirker foreldrenes omsorgsevne i ulike grad.

Tiltakene barneverntjenesten kan sette inn mot en familie kan grovt deles inn i to; tiltak i hjemmet og tiltak utenfor hjemmet. Tiltak i hjemmet kalles hjelpetiltak, og er ment som forebyggende hjelp som skal være med å hindre en eventuell senere omsorgsovertakelse. Hjelpetiltak kan bidra til å styrke foreldrenes omsorgskompetanse, forebygge atferdsproblemer hos barnet, eller det kan være rene hjelpeformål til familien. Jeg har presentert ulike hjelpetiltak som er hyppig brukt i barneverntjenesten, og i forhold til barn i asylmottak kan disse hjelpetiltakene fungere som beskyttelsesfaktorer for senere vansker. Hjelpetiltakene kan bidra til å integrere barna mer inn i nærmiljøet, barna kan få viktige støttespillere, og de kan også få mulighet til å få delta på aktiviteter som kan gi dem positive opplevelser i en ellers vanskelig og usikker hverdag.

Når det gjelder tiltak utenfor hjemmet sier vilkårene i loven at det må være alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, eller ved den personlige kontakt og trygghet barnet trenger, eller at barnet nektes nødvendig behandling eller opplæring, eller barnet må utsettes for alvorlige overgrep, og til sist at det kan være fare for at barnet vil utsettes for fremtidig omsorgssvikt, for at en omsorgsovertakelse skal skje. Å fosterhjemsplassere barn i asylmottak kan være en vanskelig avgjørelse fordi det er usikkert om de skal fortsette å bo i Norge. Dette vil være en skjønnsmessig vurdering barneverntjenesten må ta. Men når avgjørelsen er tatt skal barnet plasseres på et egnet plasseringssted. Jeg tok for meg fosterhjem som plasseringsalternativ, og så på om det vil være til beste for barnet å bli plassert i et etnisk likt fosterhjem, eller i et norsk fosterhjem. Å bli plassert i et fosterhjem med lik etnisk bakgrunn vil være positivt for barnet med bakgrunn i at man vil kjenne tilhørighet til sin opprinnelse og kultur, og man vil ha felles språk. Men det kan være en utfordring å finne et egnet fosterhjem med lik bakgrunn som barnet, i og med at det kan være små grupper blant innvandrerbefolkningen som har slik bakgrunn.

6. Kommunikasjon

Jeg har hittil i oppgaven sett på ulike innfallsvinkler barneverntjenesten er avhengig av for å kunne nå målet om å forstå hva som er til barnets beste. Lovverket legger grunnlaget for vårt arbeid, og gir oss retningslinjer for hvordan vårt arbeid skal gjennomføres. Kunnskap om kultur er et viktig utgangspunkt for å kunne vurdere barnets beste når det gjelder barn i asylmottak. Tiltak barneverntjenesten setter inn er virkemidler for å kunne oppnå barnets beste. Men for i det hele tatt å kunne bruke noe av dette i arbeidet til barnets beste er kommunikasjon helt grunnleggende. Som yrkesutøver innenfor et velferdsyrke må vi bruke kommunikasjon som et middel for å realisere det vi vil oppnå, og vår kommunikative kompetanse er avgjørende for hva vi oppnår i vårt arbeid mot de familier vi møter (Skau 2003:86).

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på grunnleggende kommunikasjonsbetingelser, og betingelser som må være oppfylt for at vellykket kommunikasjon skal være til stede i samhandlingen. Jeg presenterer begrepet interkulturell kommunikasjon, og ser på hvordan dette kan være med å prege kommunikasjonen. Videre i drøftingsdelen vil jeg se på hvordan man kan oppnå vellykket kommunikasjon med barn og familier i asylmottak.

6.1 Grunnleggende kommunikasjonsbetingelser

Begrepet kommunikasjon har sine røtter fra det latinske ordet *communis* som betyr *felles*. Ut fra dette kan man si at kommunikasjon betyr å gjøre noe felles (Waaln Weihe, 2000:55). I vårt arbeid i barneverntjenesten ligger grunnlaget i å gjøre noe felles med familien. Vårt mål er å komme til en felles løsning begge parter mener er til beste for barnet gjennom kommunikasjon med familien.

Rent praktisk består kommunikasjon av en avsender og en mottaker. Avsender har et budskap man ønsker å formidle. Budskapet må formidles gjennom en kanal. I muntlig kommunikasjon er det vår tale, og vårt kroppsspråk som utgjør kanalen for budskapet. Andre kanaler kan være brev, e-post, telefon etc. Mottakeren oppfatter budskapet, tolker det og gir en tilbakemelding til avsender (Vi og De, 2005:14). Det som er avgjørende i en kommunikasjon er det vi kaller filtre. Et budskap filtreres ut fra avsenders og mottakers erfaring og kunnskap, og slike filtre er avgjørende for hvordan vi vurderer hverandre og den situasjonene vi befinner oss i (Vi og De, 2005:18). Det som er med å påvirke hvordan

vi filtrerer budskapet er avsender og mottakers kjønn, alder, utdanning, status, antrekk og yrke. Kontekst, tid og sted er også med på å filtrere budskapet (Vi og De, 2005:18). Før avsender sender sitt budskap vurderer han mottaker av budskapet ut fra kriteriene jeg har nevnt ovenfor, og tilpasser sitt budskap etter dette. Det visuelle inntrykket til mottaker er avgjørende for hvordan man velger å tolke budskapet, og hvordan man velger å gi tilbakemelding (Vi og De, 2005:18).

Vi kan grovt dele kommunikasjon inn i to grupper; verbal kommunikasjon og nonverbal kommunikasjon. Verbal kommunikasjon er vårt muntlige språk. Språket blir sett på som en kode eller et system for å assosiere tanker og følelser med verbale uttrykk (Wallin Weihe, 2000:57). Nonverbal kommunikasjon kan sees på som et responderende språk som indirekte uttrykk for underliggende følelser og holdninger (Eide & Eide, 2006:155). Nonverbal kommunikasjon innebærer alle måter vi kommuniserer på ved vår væremåte (Wallin Weihe, 2000:60).

Kommunikasjon er et vidt begrep, og når jeg nå skal gå videre vil jeg ta utgangspunkt i en artikkel Halvor Nordby har skrevet med utgangspunkt i interaksjon og verbal kommunikasjon. I artikkelen tar han for seg fire betingelser han mener må være til stede for å få til en vellykket kommunikasjon. Nordby bruker begrepene "speaker" og "audience" i sin tekst. Jeg vil velge å oversette dette til sender og mottaker videre i min oversettelse. Den første og mest grunnleggende kommunikasjonsbetingelsen er som følger:

- 1) *"In order for an audience to understand a speaker, it is necessary that they share a platform of shared concepts"* (Nordby, 2006:7).

Slik jeg forstår den første betingelsen Nordby tar for seg mener han det er nødvendig at avsender og mottaker av kommunikasjonen deler en plattform av felles begreper for at mottaker skal forstå avsenders budskap. Vi bruker sjelden språket på eksakt samme måte, dette avhenger av vår tilhørighet til den sosiale og kulturelle kontekst. Det er derfor ikke nødvendig at mottaker og avsender bruker ordene på lik måte, men det vil være nødvendig med en lik nok oppfatning og assosiasjon av budskapet for å forstå hverandre. På denne måten unngår man misforståelser (Nordby, 2006:8).

Selv om avsender og mottaker deler en plattform av felles begreper er man allikevel ikke sikret at kommunikasjon blir vellykket. Kommunikasjon kan fortsatt mislykkes ved at avsender ikke når frem til mottaker med budskapet man ønsker å formidle. Den neste betingelsen for vellykket kommunikasjon vil derfor være:

- 2) “ *In order for a speaker to be able to communicate a belief, he needs to have the attention of the audience*” (Nordby, 2006:8).

Avsender av budskapet er avhengig av å ha oppmerksomhet fra mottaker.

Kommunikasjonen kan mislykkes ved at mottaker ikke klarer å rette oppmerksomheten sin mot avsender. Det kan være mangel på konsentrasjon, problemer med å være i interaksjon med andre pga en kaotisk situasjon eller f eks redusert evne til rasjonell samhandling (Nordby, 2006:8).

- 3) “*The wider set of beliefs and thoughts that an audience associates with a belief that is directly expressed in language must not be radically different from the wider set of beliefs and thoughts that the speaker associates with this belief*” (Nordby, 2006:10).

Her kommer vi innpå hvordan assosiasjoner hos mottaker av budskapet ikke må være radikalt forskjellig fra de assosiasjoner avsender gjør seg rundt budskapet om kommunikasjonen skal være vellykket. Mottaker kan forstå kjernen i budskapet, men de assosiasjoner mottaker skaper seg ut fra budskapet kan være annerledes enn hvordan avsender assosierer. Mottaker gir mening til budskapet på sine egne premisser ut fra sin kulturelle referanseramme og virkelighetsforståelse (Dahl, 2004:67). På denne måte kan avsender og mottaker f eks se ulike løsninger, ulike konsekvenser, eller ulike problemer ut fra budskapet som blir sendt. Dette avhenger av hvilken kulturelle og sosiale kontekst vi lever i (Nordby, 2006:10).

- 4) “*The values, emotions and other non-conceptual subjective states that an audience ascribes to a speaker must not be different from the values, emotions and other non-conceptual states that the speaker intends to communicate*” (Nordby, 2006:10).

Den siste betingelsen som må være oppfylt for å få en vellykket kommunikasjon omhandler de verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstandene et menneske opplever. Ikke-begrepsmessige tilstander forstår jeg som tilstander som ikke kan beskrives verbalt. Slike tilstander kan komme til uttrykk gjennom vår nonverbale væremåte / kommunikasjon. Det må være tilstede en felles oppfatning av verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstander hos både avsender og mottaker av budskapet. Nordby beskriver personlige verdier som holdninger til ulike måter å leve på, og til hvordan vi ønsker å leve våre liv (Nordby, 2006:10).

6.2 Interkulturell kommunikasjon

Når man jobber til barnets beste for barn i asylmottak er man nødt til å kommunisere med barna og familiene det gjelder. Kommunikasjon med mennesker fra andre kulturer kan man definere som interkulturell kommunikasjon. Man kan definere begrepet ut fra to ulike innfallsvinkler;

1) *”Interkulturell kommunikasjon er en prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker som representerer ulike kulturelle fellesskap som er så forskjellige at deres tilskrivning av mening påvirkes”*
(Dahl, 2004:65).

2) *”Interkulturell kommunikasjon er en prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker som oppfatter seg som representanter for kulturelle fellesskap så forskjellig at deres tilskrivning av mening på virkes”* (Dahl, 2004:64).

Man kan se av disse definisjonen at den første tar utgangspunkt i at det er en observatør som definerer interkulturell kommunikasjon ut fra at kulturforskjellene er av betydning uansett om aktørene oppfatter situasjonen slik. Den andre definisjonen tar utgangspunkt i aktørenes egne oppfatninger av hvilket kulturelt fellesskap de tilhører (Dahl, 2004:64-65). I kommunikasjon med barn og familier i asylmottak vil definisjon nr to være aktuell ved at i den direkte samhandlingen vil det være aktørene i kommunikasjonen som oppfatter seg som representanter for kulturelle fellesskap. Ved at jeg skriver en oppgave om familier og

barn i asylmottak inntar jeg en rolle som observatør som ser på betydningen av kulturforskjeller i kommunikasjon, uavhengig av hvordan aktørene opplever kulturelle forskjeller i kommunikasjonen.

I interkulturell kommunikasjon kommer vi tilbake til filtre i kommunikasjon, vi kan i denne sammenhengen kalle det kulturelle filtre. Slike filtre er bilder på betydningen av hvordan vår kulturelle referanseramme påvirker kommunikasjonsprosessen som oppstår. Filtrene består av bl. a kulturelle, sosiale og psykologiske aspekter som deltakere av kommunikasjon gjør gjeldende i kommunikasjonssituasjonen (Dahl, 2004:67). Mottaker tolker budskapet ut fra sin kulturelle referanseramme, samtidig som avsenders budskap er preget av hans/hennes kulturbakgrunn eller referanseramme (Dahl, 2004:67).

I all kommunikasjon er kontekstens form av betydning. I interkulturell kommunikasjon kan kontekstens betydning by på flere utfordringer i forhold til at menneskene i samhandlingen kommer fra ulike kulturer. Dahl bruker begrepet kommunikasjonens kontekst og referer med dette til fysisk kontekst, samhandlingskontekst, sosiale og kulturelle konvensjoner og institusjoner, verdier og normer, religion og historie. Dette er faktorer som kan danne bakgrunn for kommunikative handlinger (Dahl, 2004:129). I en interkulturell kommunikasjon har ofte partene ha ulike oppfatninger av disse faktorene, og man har med seg sine referanserammer inn i kommunikasjonen (Dahl, 2004:129). Dahl deler inn de ulike faktorene i tre grupper for å gjøre et utvalg av ulike faktorer som har betydning for interkulturell kommunikasjon og samhandling, noe som vil gjøre bildet tydeligere:

- verdensbildet (religion, verdier, normer, tid etc)
- sosiale faktorer (status, familie, alder, kjønnsroller, jobb etc)
- individuelle faktorer (erfaring, tenkemåte, beslutningsmåter, følelser etc) (Dahl, 2004:129).

Det er ikke skarpe grenser mellom disse tre gruppene, og mange av faktorene tilhører flere av gruppene, men de ulike faktorene har til felles at de er med på å gi et bilde av hvordan deltakerne i kommunikasjonen tilskriver mening til kommunikasjonsprosessene (Dahl, 2004:130).

Disse tre faktorene er viktig å kjenne til om man skal kommunisere med mennesker som bor i asylmottak. De vil gi oss et bilde og et grunnlag for å skjønne hvor komplisert interkulturell kommunikasjon kan være, og de er med på å gi oss en forståelse av hvilke

faktorer og elementer vi må være klar over at vi kan møte i samhandlingen med denne gruppen. Jeg vil derfor se litt nærmere på de tre ulike gruppene, og se hvordan de legger grunnlaget for menneskets kommunikasjon og samhandling.

Verdensbildet

Dahl referer til Charles Kraft som definerer verdensbildet som ”*et sett av mer eller mindre systematiserte trosforestillinger og verdier som en gruppe av mennesker bruker for å vurdere og gi mening til sine omgivelser*” (Kraft, 1978:407). Trosforestillinger kan sees på som religioner som gir retning og innhold til individenes tenkning, vurderingsmåte og handlemåte (Dahl, 2004:132). Verdensbildet fungerer som menneskets grunnleggende oppfatning av virkeligheten inkludert religion, og verdensbildet forklarer opprinnelse, skapelse, natur, mennesket, eksistensen av godt og ondt, liv og død. Hvilken forklaring man velger å bruke får konsekvenser for menneskets forståelse av virkeligheten og menneskets handlinger i møte med den (Dahl, 2004:134). Verdensbildet gir mennesket verdier, normer og meninger. Normer kan beskrives som regler for atferd, de er retningslinjer på hva som er rett og galt, og normene underbygger grunnleggende verdier som begrunnes ut fra det gjeldende verdensbildet (Dahl, 2004:134,140). Verdensbildet kan også gi mennesket overlevelsesmuligheter og styrke i kriser. Verdensbildet kan motivere tanke og handling, det kan skape fellesskap, og i en ellers kaotisk situasjon kan verdensbildet gjenopprette opplevelse av mening (Dahl, 2004:135).

Ulike verdensbilder gir svært ulike oppfatninger av den samme ”objektive virkelighet”. Det vil derfor være viktig å sette seg inn i verdensbildet og religion til mennesker for å kunne forstå menneskers kulturelle referanserammer når man skal kommunisere og samhandle med barn og familier som bor i asylmottak (Dahl, 2004:133,138).

Sosiale faktorer

Som nevnt ovenfor består sosiale faktorer av elementer som status, familie, alder, kjønnsroller, jobb. Disse elementene tillegger mennesker i samfunnet roller, hvor menneskene tolker sine egne roller som de selv vil. Sosiale faktorer legger vekt på mellommenneskelige relasjoner, ved at vi kan si at vi er ikke den vi er i kraft av oss selv, men i kraft av våre relasjoner til andre (Dahl, 2004:142). Goffman forsøker å vise dette gjennom uttrykket ”impression management” som beskriver hvordan vi mennesker bevisst søker å kontrollere hvilket inntrykk andre får av oss (Goffman, 1992). Vi kan først ta for

oss sosial status som et sosialt definert trekk ved en person som gir vedkommende et sett av rettigheter og plikter. Det er knyttet forventinger om en bestemt oppførsel til statusen, og man kan definere status som den posisjonen en person *oppnår* eller *blir tilskrevet* i samfunnet (Dahl 2004:142, 143). Til en sosial status er det knyttet en sosial rolle. Det vil si at man handler ut fra ens status, og det stilles forventinger til atferd, holdninger og verdier til rollen. Vi går inn i sosiale roller i forhold til andre mennesker (Dahl, 2004: 143). Når vi opptrer i de ulike rollene våre kommuniserer vi også på ulike måter. Dahl referer til Wellros som presenterer ulike kommunikasjonsfærer som brukes i ulike sosiale relasjoner; intim sfære (familiemedlemmer), personlig sfære (venner), sosial sfære (kollegaer, bekjente etc), offentlig sfære (myndigheter, politikere etc) (Wellros, 1988).

F eks vil det i min rolle som barnevernsskurator stilles forventinger til hvordan jeg skal oppføre meg i kommunikasjon og samhandling med barn og familier i asylmottak. Det er også nedskrevet verdier for mitt arbeid i Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Når jeg er på jobb trer jeg inn i en annen rolle med en annen atferd, og også kanskje andre holdninger og verdier, enn den jeg har når jeg kommer hjem og forholder meg til familie og venner. Ut fra dette kommuniserer jeg også på forskjellige måter i de ulike kontekstene jeg befinner meg i.

Individuelle faktorer

Individuelle faktorer handler om persepsjon, kognisjon og emosjon. Persepsjon handler om hvordan vi mennesker observerer og danner oss inntrykk gjennom våre sanser. Både indre og ytre faktorer spiller inn på våre sanseinntrykk. Ytre faktorer som visuell og auditiv persepsjon har stor betydning for hva vår oppmerksomhet rettes mot. Det kan være intensitet, størrelse, kontrast og bevegelse. Indre faktorer er også med på å gi oss inntrykk av motivasjon, forventning, verdier, vaner og holdninger (Dahl, 2004:154). Gjennom vår oppvekst har vi lært hva vi skal se etter og hva som er viktig. De kategorier og begreper vi bruker rundt våre observasjoner er et resultat av sosiale og kulturelle fellesskap som vi er sosialisert inn i (Dahl, 2004:155). Persepsjon handler også om hvordan vi gir mening til gjenstander og hendelser i våre omgivelser (Dahl, 2004:157).

Kognisjon handler om hvordan mennesker tenker og tar beslutninger. I arbeid for barn og familier i asylmottak møter vi ofte andre måter å tenke på, og et annet beslutningsgrunnlag enn det vi selv bruker f eks i oppdragelse av barn. Ofte i kommunikasjon går vi inn i

samhandlingen med en forforståelse hvor vi tillegger samtalepartneren meninger og holdninger som de kanskje ikke har, dette gjør vi ofte ut fra hvilke rolle mennesket innehar. Innenfor en kulturell kontekst kan disse forventningene til ulike roller være forholdsvis lik (Dahl, 2004:159). I kommunikasjon kan man ofte også se at partene tillegger den andre synspunkter som den andre nødvendigvis ikke har. Dette kan ofte overskygge våre forsøk på å finne ut hva den andre egentlig forsøker å mene (Dahl, 2004:160). Når det gjelder menneskers beslutningsgrunnlag bygger dette på vår persepsjon, og hvilke føringer som ligger i verdensbildet og religionen. I mange kulturer kan det være slik at alder, rang og prestisje er knyttet til de menneskene som til sist skal fatte beslutningene. Innenfor det kollektivistiske livssynet kan man ofte se at det er faren i familien som er overhodet, og som fatter viktige beslutninger som gjelder familien (Dahl, 2004:158).

Emosjon handler om hvordan vi føler (Dahl, 2004:155). Alle mennesker har følelser, men de kan uttrykkes forskjellig ut fra ulike kulturelle sammenhenger. Følelser kan uttrykkes på lignende måte i ulike kultursammenhenger, samtidig som følelser også kan gi forskjellige uttrykk i forskjellige kulturer (Dahl, 2004:163). Noen kulturer viser gjerne alle sine følelser åpenlyst, mens andre kulturer ikke viser følelser i det hele tatt. I interkulturell kommunikasjon kan dette i mange tilfeller føre til misforståelser og konflikter i kommunikasjon fordi man ikke klarer å lese hverandres følelser på en riktig måte. Dette kan være spesielt viktig i barneverntjenesten hvor man arbeider mot den intime sfære, og ser på familiens dynamikk og samhandling.

Kommunikasjon er et stort emne og jeg har ovenfor pekt på det jeg mener er mest relevant for den videre drøftingen i oppgaven. Kommunikasjon er hele grunnlaget for oss som jobber i velferdsyrker, men det ligger mange utfordringer innenfor kommunikasjon. Det er viktig at kommunikasjon og samhandling blir vellykket mellom saksbehandler og klient for at vi skal oppnå en felles løsning på det aktuelle problemet. Når vi jobber med barn og familier i asylmottak møter vi mennesker fra andre kulturer med andre referanserammer i forhold til kommunikasjon. Det kan ofte oppstå misforståelser, og kommunikasjonsvansker som gjør vårt arbeid mye mer komplisert. Vi har ulike kulturelle filtre vi siler informasjonen gjennom, og man ender lett opp med ulike oppfatninger av budskapet. Videre i oppgaven vil jeg ta for meg Halvor Nordbys 4 betingelser for vellykket kommunikasjon, og se om disse er tilstede i kommunikasjon med barn og familier i asylmottak. Jeg vil se på hvilke misforståelser som kan oppstå i interkulturell

kommunikasjon i forhold til det Dahl vektlegger i kontekstens betydning i interkulturell kommunikasjon, og ta for meg ulike kommunikasjonsferdigheter som kan hjelpe oss i å skape en vellykket kommunikasjon i arbeid med barn og familier i asylmottak.

6.3 Kommunikasjon til barnets beste

Når man skal se nærmere på kommunikasjon med barn og familier i asylmottak kan et nyttig verktøy være de fire betingelsene for vellykket kommunikasjon Halvor Nordby tar for seg. Ved å se på disse betingelsene kan man finne ut om det er grunnlag for vellykket kommunikasjon, eller om det ligger føringer hos aktørene i kommunikasjonen som kan hindre en vellykket kommunikasjon med barn og familier i asylmottak.

For at den første betingelsen for vellykket kommunikasjon skal være til stede må avsender og mottaker i kommunikasjonen dele en plattform av felles begreper. Avsender av budskapet må uttrykke seg med et språk som mottaker forstår for at aktørene skal få samme oppfatning av budskapet.

I kommunikasjon med barn og familier i asylmottak deler ofte ikke saksbehandler og klientene samme språk, det er derfor heller ikke en plattform av felles begreper til stede. Det vil si at i mange tilfeller i kommunikasjon med barn og familier i asylmottak er ikke den første betingelsen for vellykket kommunikasjon oppfylt.

I kommunikasjon og samhandling med barn og familier i asylmottak må man ofte bruke engelsk som for begge parter ofte er et andre eller tredje språk, eller man må bruke tolk som et hjelpemiddel. Ved bruk av et annet språk enn sitt morsmål kan man ofte oppleve å bli "språklig handikappet" fordi man mangler evnen til å uttrykke seg presist og nyansert. Det vil være vanskelig å finne de riktige ordene og begrepene, samtidig som det er vanskelig å få en god flyt i det man ønsker å si (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:136). Dette vil oppleves frustrerende både fra klientens side og saksbehandlers side. Når man jobber med en barnevernssak i forhold til en familie i asylmottak er det viktig for barneverntjenesten å få formidlet på riktig måte grunnen til at de er i kontakt med familien, og hvordan de utfører sitt arbeid (f eks i form av hjemmebesøk, samtaler med de ulike familiemedlemmene, vurdering av barnets omsorgssituasjon etc) for å sikre rettssikkerhet, og for å skape tillit til familien. Dette kan være svært vanskelig å formidle på en god måte

på et annet språk enn morsmålet. Jeg har selv vært i mange situasjoner der jeg har vært nødt til å bruke engelsk for å formidle barneverntjenestens budskap, og jeg har flere ganger etter møter tenkt at jeg ikke har fått formidlet budskapet på en slik måte at jeg føler det er oppfattet riktig av mottaker.

Det er også slik at det verbale innholdet i et budskap kan være annerledes fra kultur til kultur. F eks kan det være slik at noen uttrykker seg med mange ord, mens andre kulturer bruker få ord, og mer nonverbal kommunikasjon for å formidle sitt budskap (Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 2004:97). På denne måten kan begreper som ville vært aktuelle for en av partene i samhandlingen bli borte, og budskapet vil ikke oppfattes på riktig måte av den andre parten.

I interkulturell kommunikasjon med barn og familier i asylmottak vil det beste hjelpemidlet for å kunne oppnå en tilnærmet lik oppfatning av de begreper som utveksles i kommunikasjon være å bruke tolk. Men å bruke tolk innebærer også en del utfordringer innefor kommunikasjon. Jeg vil videre si litt om bruk av tolk, og se på hvordan det å bruke tolk kan hjelpe oss i å oppfylle den første betingelsen for vellykket kommunikasjon.

Signe Skare nevner tre hovedgrunner for å bruke tolk i samtaler i barneverntjenesten:

- Måten vi kommuniserer på, om vi blir forstått og forstår, er grunnleggende for om vi får til et samarbeid med familien eller ikke.
- Vi trenger informasjon om familiens historie og liv, formidlet slik at vi forstår og får bekreftet eller avkreftet våre antakelser.
- Vi skal ivareta rettssikkerheten ved å gi informasjon. Personene skal ha innsyn i saksgang og dokumenter (Skare, 1993:126).

Tolking kan defineres som ” *en mest mulig trofast overføring av budskapet mellom mennesker som mangler felles språk*” (Apeland, 2002:2). Dette vil si at tolken skal være trofast mot budskapet. Tolken trenger ikke bruke en passiv oversettelse av ord, men budskapet må kontekstualiseres slik at partene forstår hverandre (Jareg & Pettersen, 2006:29). Her ser vi hvordan det ikke er nødvendig at mottaker og avsender bruker ordene på eksakt samme måte, men hvordan det er nødvendig med en lik oppfatning og assosiasjon av budskapet for å kunne forstå hverandre. Dette kan man se er i samsvar med Nordbys første betingelse for vellykket kommunikasjon.

En tolket samtale skiller seg fra den vanlige modellen med avsender og mottaker ved at budskapet går gjennom et ekstra ledd. Tolken må først fortolke budskapet fra avsender, før man sender det videre til mottaker, hvor det så er mottaker sin tur til å fortolke budskapet fra tolk. En misforståelse kan derfor føre tilbake til ett av flere steder. Samtidig har ikke verken tolken eller avsender av budskapet kontroll over hvordan mottakeren oppfatter budskapet tolken sender (Jareg & Pettersen, 2006:28).

Det er viktig at tolken har kunnskap i det feltet han skal tolke i. I barneverntjenesten kan man bruke mange begreper som ikke finnes i språket til mottaker, og mange flyktninger kan komme fra land der det ikke har eksistert noen form for hjelpeapparat av denne typen. Ukjente begreper kan f eks være barnebidrag, barnetrygd, fylkesnemnd, barnehage, kontantstøtte etc. Det er viktig at den som bestiller tolken gir tolken informasjon om hva som er temaet i samtalen slik at tolken kan forberede seg i forkant av samtalen. Med nødvendig bakgrunnskunnskap kan tolken forberede seg på ulike begreper som kan dukke opp (Jareg & Pettersen, 2006:72). Jareg og Pettersen refererer til Frøili 2004 som tar for seg fem løsningsstrategier for hvordan tolken kan løse denne typen av problemer i kommunikasjon:

- 1) Tolken oversetter ordet på originalspråket. Det vil være opptil klient å spørre tolken om hva begrepet betyr, eller saksbehandler kan spørre klient om han vet hva begrepet betyr.
- 2) Tolken kan helt kort forklare begrepet for klient. Her vil det være avgjørende at tolk kjenner til begrepet.
- 3) Tolken kan sette sammen ord fra morsmålet til klient.
- 4) Tolken kan benytte en ekvivalent term på morsmålet til klient om dette foreligger.
- 5) Tolken kan konstruere en ny term på morsmålet til klient (Frøili 2004).

Som vi kan se har tolken flere muligheter for å kunne gi avsender og mottaker av budskapet en plattform av felles begreper, selv om det ikke i alle tilfeller alltid vil være mulig å kunne oppfylle dette 100 %. Tolken trenger heller ikke oversette direkte ordrett hva som sies, men oversette slik at mottaker og avsender har en lik forståelse av budskapet som sendes. Uten at man bruker tolk vil det være veldig vanskelig for mottaker og

avsender å oppnå en lik forståelse av budskapet som sendes dersom de ikke har en felles forståelse av de begreper som brukes i kommunikasjonen.

Om vi går videre til neste betingelse kan vi se ovenfor at denne handler om at avsender er avhengig av å ha oppmerksomhet fra mottaker for at kommunikasjonen skal være vellykket. Om man bruker tolk og har oppfylt den første betingelsen, må allikevel avsender ha mottakers fulle oppmerksomhet for å få til en god kommunikasjon. Det kan være f eks mangel på konsentrasjon, en kaotisk situasjon eller redusert evne til rasjonell samhandling som kan føre til manglende oppmerksomhet fra mottakers side.

Som vist tidligere i oppgaven under kapittel 5.6 kan vi se at både barn og voksne i asylmottak utsettes og har vært utsatt for ulike typer risiko som kan gi seg utslag gjennom ulike psykiske lidelser, og krisetilstander. Dette kan være med å føre til en svekkelse av, eller redusert evne til oppmerksomhet i kommunikasjon og samhandling. Man kan ha også ha problemer med huske informasjon som blir formidlet gjennom kommunikasjon fordi det kan være uvant og kompleks informasjon som blir gitt i samhandlingen.

For å illustrere dette kan jeg ta for meg et eksempel fra egen praksis. Barneverntjenesten skulle ha møte med en far for å gå gjennom undersøkelsesrapporten barneverntjenesten hadde skrevet. Undersøkelsesrapport er en oppsummering og konklusjon av barneverntjenestens funn og vurderinger i undersøkelsen. Møte foregikk med tolk. Barneverntjenestens konklusjon var at familien ville ha nytte av en hjemmekonsulent som kunne bidra i hjemmet, og hjelpe til med utfordringer knyttet til barna. Barneverntjenesten hadde en oppfattelse av at far var enig i det som kom frem i rapporten, og hva konklusjonen var. På neste møte ga far uttrykk for at han ikke hadde utfordringer i forhold til barna, og det kunne virke som han ikke hadde oppfattet eller husket hva som hadde blitt tatt opp på forrige møte. Dette kunne komme av at den informasjonen som hadde kommet frem var for kompleks og vanskelig.

I slike tilfeller er det viktig at informasjon og budskap i kommunikasjon blir gjentatt, gjerne flere ganger. Selv om man bruker tolk kan budskapet som sendes bli vanskelig ved at det kan være mange ukjente begreper, og vurderinger som ikke samsvarer med familiens oppfatninger, verdier, og normer. Ved å gjenta budskapet kan man også legge det frem på ulike måter som kan hjelpe klienten til å forstå budskapet.

Den tredje betingelsen for vellykket kommunikasjon omhandler hvordan assosiasjoner rundt budskapet ikke burde være radikalt ulikt hos mottaker og avsender i samhandlingen. I interkulturell kommunikasjon har konteksten rundt kommunikasjon mye å si for hvilke assosiasjoner vi får til et budskap. Kulturell referanseramme og virkelighetsforståelse legger grunnlaget for mottakers assosiasjoner til budskapet. Dette vil jeg knytte opp mot menneskets verdensbilde som er med på å forme verdier og normer, samtidig som det er med på å forklare livets hensikt og menneskets rolle i universet, i forhold til det overnaturlige, og i forhold til andre mennesker (Dahl, 2004:131).

I en relasjon mellom saksbehandler i barneverntjenesten og barn og familier i asylmottak kan ulike assosiasjoner til et budskap ofte hindre god kommunikasjon. Man kan ofte se forskjellige oppfatninger av hva som er problemet, forskjellige løsninger på hvordan man kan gjøre det bedre for barnet, etc. Dette kan videre skape uenighet mellom partene i relasjonen, og hindre videre hensiktsmessig kommunikasjon. Det vil være viktig for en saksbehandler å sette seg inn i verdensbildet til den vi kommuniserer med slik at vi har en viss forståelse av hvordan både barnet og familien oppfatter virkeligheten.

For å kunne tilegne seg den kunnskapen man trenger for å kunne oppnå felles assosiasjoner rundt et budskap kan utforskende ferdigheter være til god hjelp. Det vil være vanskelig å oppnå helt like assosiasjoner til et budskap for mennesker som har levd i to ulike kulturer, men saksbehandler kan tilegne seg forståelse for hvilke assosiasjoner barnet og familien kan ha. Utforskende ferdigheter brukes i en utforskningsfase i samhandlingen hvor saksbehandler kan føle at noe er uklart, og hvor det kan være vanskelig å skape seg et bilde av hvordan den andre opplever sitt verdensbilde (Eide & Eide, 2006:221). En utforskningsprosess kan starte med å skape en åpen situasjon. Her inviteres klienten til å snakke om det vedkommende selv er opptatt av (Eide & Eide, 2006:221). På denne måten kan vi få en oppfattelse av hvordan barnet eller foreldrene ser på sin situasjon, og hvordan de begrunner sine problemer som har oppstått. Kommunikative ferdigheter som nonverbal og verbal bekreftelse kan beskrives som utforskende ferdigheter, og kan være nyttige for å oppnå nødvendig kunnskap. Nonverbal kommunikasjon kan brukes for å oppmuntre og stimulere den andre til å fortelle videre, mens verbal kommunikasjon kan brukes for å gi oppmuntring og ros, gjenta nøkkelord- og uttrykk, konkretisere og reformulere (Eide & Eide, 2006:221).

Avsender og mottakers assosiasjoner av budskapet kan også påvirkes av sosiale og individuelle faktorer. Disse faktorene er en del av våre filtre som budskapet må gjennom for at vi skal forstå og oppfatte budskapet. Vår oppfattelse av budskapet vil videre være med å skape våre assosiasjoner til budskapet. Som nevnt tidligere er motpartens kjønn, alder, utdanning, antrekk og yrke en del av våre filtre, og disse faktorene vil være med å påvirke hvordan vi sender et budskap, og hvordan vi oppfatter et budskapet. Disse faktorene gir oss mennesker også ulike roller i samfunnet, som videre gir oss en form for sosial status. I en relasjon med en familie bosatt i asylmottak kan ofte forventinger og assosiasjoner til ulike roller være forskjellige, og det kan være med å skape dårligere kommunikasjon.

La meg ta meg selv som eksempel. Jeg er en jente på 25 år, som er utdannet sosionom. Her presenterer jeg tre elementer som er med på å gi meg en rolle i samfunnet. I en relasjon til norske klienter vil jeg i de fleste tilfeller bli tilegnet rollen som sosionom. I en relasjon til en familie i asylmottak kan jeg oppleve at f eks far vil føle det vanskelig å kommunisere med meg, ut fra sitt verdensbilde. Om familien lever etter et kollektivistisk livssyn er det ofte far som er overhodet i familien, og hverdagslivet er delt opp i en kvinne- og mannsverden hvor man ofte ser et hierarkisk system der rettigheter og plikter er fordelt etter rang og roller. Dette kan f eks vise seg i noen muslimske land hvor man lever etter det kollektivistiske livssynet. Kvinnene er hjemmeværende, og har ansvar for hus og barn, og mannen er høyere på rangstigen enn kvinnene. På denne måten er ikke menn vant med å forholde seg til kvinner slik man gjør her i Norge, hvor man møter kvinner i alle typer yrker. Samtidig er jeg ung, og i forhold til en far i en familie kan det oppfattes som vanskelig og kanskje nedverdiggende å kommunisere med meg. Det at jeg er jente vil overskygge det faktum at jeg har en sosial status som sosionom som gir meg plikter jeg må utføre i forhold til de familier jeg jobber mot. På denne måten vil f eks far i en familie få helt andre assosiasjoner enn jeg til det budskapet jeg sender ut i kommunikasjon med han.

Et annet eksempel kan være hvordan antrekk kan påvirke våre assosiasjoner til et budskap. Mange muslimske kvinner bruker hodeplagg for å dekke til håret, og også ansiktet. Slike hodeplagg eller andre kulturelle/religiøse drakter kan være med å påvirke meg i forhold til det budskapet jeg vil sende ut. Dette kan bidra til at jeg bringer med meg en forforståelse inn i relasjonen, og tillegger kvinnen og også resten familien meninger og holdninger jeg

ikke vet om de har. Det kan f eks være at jeg har en forforståelse av at alle kvinner som dekker seg til med ulike hodeplagg er undertrykte. Om jeg går inn i kommunikasjon med en slik forforståelse vil mine assosiasjoner til budskapet formes av dette, og det kan lett skape misforståelser og konflikter i kommunikasjonen fordi jeg tillegger familien spesielle egenskaper og former mine budskap til familien deretter.

Individuelle faktorer kan også være med å gi assosiasjoner til budskapet i en kommunikasjon ved at vi gjennom persepsjon observerer, og fortolker de inntrykk vi danner oss gjennom våre ulike sanser. Ved at vi vokser opp i ulike kulturer bruker vi våre sanser på ulike måter. F eks er det slik at alle mennesker bruker øynene til å se, men vi kan se ting på ulike måter. Lukt, kroppsspråk, stemmeleie og tonefall er faktorer som våre sanser oppfatter og observerer, men som kan oppfattes forskjellig fra kultur til kultur, og som kan skape ulike assosiasjoner hos oss mennesker. De assosiasjonene vi skaper oss gjennom persepsjon kan også bidra til å skape misforståelser og ulike assosiasjoner til budskapet i kommunikasjonen.

Det vil være nødvendig for saksbehandler å få kunnskap om den andres kontekst for at man skal unngå større misforståelser i kommunikasjon. I de tilfeller hvor vår, eller klientens kontekst skaper ulike assosiasjoner til budskapet som sendes i kommunikasjonen vil etisk refleksjon være et godt hjelpemiddel for oss. Etisk refleksjon kan hjelpe oss i å få en større innsikt i våre klienters livsverden, deres verdier, normer og holdninger, som til slutt kan hjelpe oss å få en større innsikt i hvilke assosiasjoner de skaper til budskapene jeg som saksbehandler sender. Wallin Weihe presenterer 4 etiske retningslinjer som kan være nyttige innenfor interkulturell kommunikasjon:

- Personer fra andre kulturer må få samme respekt som den vi selv forventer å motta.
- Vi må beskrive vår virkelighetsoppfattelse så nøyaktig som mulig.
- Personer fra andre kulturer skal oppmuntres til å uttrykke seg selv og sine verdier.
- Vi må forsøke å leve oss inn i situasjonen til personer fra andre kulturer (Wallin Weihe, 2000:162).

Alle sosionomer, barnevernpedagoger og vernepleiere har også et yrkesetisk grunnlagsdokument som legger grunnlaget for vårt arbeid med våre klienter. Grunnlagsdokumentet inneholder prinsipper som danner et felles etisk grunnlag for de ulike yrkesutøvelsene, og det legger føringer for at vi som yrkesutøvere skal fremme

likeverd, respekt, og man skal møte enkeltmenneskets behov og bidra til at den enkelte får brukt sine ressurser. Det vil derfor være viktig at barna og familiene vi møter får legge frem sine meninger og verdier slik at vi blir kjent med disse på en riktig måte, og dermed kan få større innsikt i deres assosiasjoner til våre budskap.

For at vellykket kommunikasjon skal finne sted er det en siste betingelse vi må ta for oss. Denne betingelsen omhandler de verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstandene et menneske opplever. Ikke-begrepsmessige tilstander ble definerte ovenfor som tilstander som ikke kan beskrives verbalt, men som kan komme til uttrykk gjennom vår nonverbale væremåte eller kommunikasjon. For at vellykket kommunikasjon skal finne sted, må det være en felles oppfatning av verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstander hos avsender og mottaker.

To mennesker fra ulike kulturer har som regel ulik oppfatning av virkeligheten i form av ulike verdier, følelser, normer og meninger. Mellom en saksbehandler i barneverntjenesten og en familie i asylmottak vil det i mange tilfeller være grunnleggende forskjeller i de verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstandene, slik at det kan være vanskelig å få til en vellykket kommunikasjon. Det kan også være kulturelle forskjeller i hvordan vi uttrykker oss nonverbalt slik at det lett kan oppstå misforståelser i kommunikasjon.

Nordby beskriver personlige verdier som holdninger til ulike måter å leve på, og til hvordan vi ønsker å leve våre liv (Nordby, 2006:10). Dette kan vi knytte opp mot verdensbildet som referer til hvordan mennesker bruker trosforestillinger og verdier for å gi mening til sine omgivelser. Hos mange mennesker er en del av verdensbildet ofte preget av religiøse oppfatninger som gir retning og innhold til menneskers tenkning, vurderingsmåte og handlemåte (Dahl, 2004:132). Dette kan vi ofte se hos familier som blir bosatt i asylmottak. Mange kommer fra regimer hvor religion blir oppfattet som en totalitet, og hvor religionen gir mennesket en naturlig beskrivelse av verden og samfunnet. Alt fra styresett i samfunnet til moral, og til hva man kan spise og hva man kan drikke bestemmes ut fra religionen (Dahl, 2004:133). Denne måten å leve på, og de verdier dette kan innebære kan være vanskelig å forstå for oss nordmenn som lever i et samfunn hvor man skiller mellom kirke og stat.

Syn på barn og barneoppdragelsen påvirkes også av de retningslinjer religionen gir, og det kan ofte være med bakgrunn i hvilke retningslinjer man følger i forhold til oppdragelsen av sine barn at barneverntjenesten kommer i kontakt med familien. I noen tilfeller møter barneverntjenesten holdninger til barn og barneoppdragelse som kan være vanskelig å forholde seg til fordi det strider mot egne verdier og holdninger. Dette kan også føre til at det blir vanskelig for saksbehandler og utføre en konstruktiv kommunikasjon. For noen familier i asylmottak kan det være vanskelig å akseptere de verdier og normer majoritetsbefolkningen representerer, og det kan være vanskelig å innrette seg i det nye samfunnet. Man kan f eks se eksempler på familier som ikke vil at barna skal være i barnehage pga den ikke-kjønnssegregerte samhandlingen som finnes i våre barnehager. Både gutter og jenter leker sammen, samtidig som det også kan være menn som jobber i barnehagen. Dette kan for noen være vanskelig å forholde seg til fordi man i noen religioner og kulturer ser på kvinnen som omsorgsperson, og det godtas ikke at menn steller små barn, da spesielt jenter.

Det vil være vanskelig å få til en god dialog når partene representerer to svært ulike verdier som man kan se gjennom dette eksempelet, og det gir store utfordringer for hvordan vi kan få til en vellykket kommunikasjon. Når man jobber i en relasjon hvor det oppstår vidt forskjellige verdier, vil det være viktig for saksbehandler å legge grunnlaget for og utvikle evnen til bedre kommunikasjon i den nye kulturen familien befinner seg i. Slik kan man stimulere klientens evne til læring og utvikling, som videre kan påvirke familiens kulturelle orientering (Eide & Eide, 2006:102). Kanskje man over lengre tid med bearbeiding vil klare å få familien til å forstå at barnehage er til det beste for barnet. Eide og Eide presenterer en modell innenfor tverrkulturell kommunikasjon som kan hjelpe oss i å kommunisere med familien omkring de ulike verdiene på en bekreftende, støttende og stimulerende måte (Eide & Eide, 2006:102).

For å bygge videre på eksemplet jeg tok for meg ovenfor kan modellen hjelpe oss i å 1) utforske og kartlegge slike kulturelle særtrekk. Det vil være viktig å 2) kartlegge familiens kulturelle orientering, f eks oppfatning av det nye samfunnet, familiemedlemmenes rolle, forståelse av makt, kjønnsroller og syn på barn og barneoppdragelse. Videre må man ta for seg 3) familiens åpenhet for forandring i forhold til det nye samfunnet, om de er åpne for nye ideer, hvor realistisk de ser på sin egen situasjon. Dette er med på å 4) kartlegge

familiens evne til læring, som videre vil 5) øke klientens evne til nyansert kommunikasjon, med redusert risiko for misforståelser (Eide & Eide, 2006:102, 103).

Til slutt må vi også se på den siste kommunikasjonsbetingelse som sier det må være en felles oppfatning av følelser og ikke-begrepsmessige tilstander hos partene for å få en vellykket kommunikasjon. Alle mennesker har følelser, og opplever tilstander som vanskelig kan beskrives verbalt. Mange mennesker i asylmottak kan slite med traumatiske minner og vanskelige opplevelser som gir opphav til ulike følelser. Vi som saksbehandlere i barneverntjenesten, og også andre hjelpere innefor ulike instanser i vårt samfunn vil aldri kunne få en helt lik oppfattelse av hvordan pasienten opplever sine følelser og ikke-begrepsmessige tilstander. Dette kan være spesielt vanskelig når man arbeider med interkulturell kommunikasjon med barn og familier i asylmottak.

Et eksempel kan være hvordan en mor slet med vonde minner, og redsel for hvordan hennes fremtid ville se ut. Hun uttalte i alle møter vi hadde at hun hadde smerter i hodet, og hun tok derfor en del tabletter for å kunne sove. I begynnelsen tolket vi dette som at hun hadde direkte hodesmerter. Senere i samhandlingen kom det frem hvilke tanker hun hadde, og hvordan disse tankene og følelsene gjorde at hun ikke fikk sove. Hennes form for smerte var de tanker og følelser hun slet med rundt sin situasjon.

Følelser og andre tilstander kan også uttrykkes gjennom vårt nonverbale språk, men det er ofte kulturelt betinget hvordan vi bruker vår nonverbale kommunikasjon, og det kan lett oppstå misforståelser ved at man tolker nonverbale uttrykk på feil måte.

Det vil være viktig for saksbehandler at man utforsker nærmere de uttrykk klienter kan gi i forhold til ulike typer smerte for å kunne få en oppfatning av hvilke typer følelser og ikke-begrepsmessige tilstander mennesket egentlig har.

Å utforske følelsene i kommunikasjonen kan gjøres både indirekte og direkte ved å spørre hva den andre føler, og ved å bruke speiling av følelser som en ferdighet innenfor kommunikasjon. Speiling av følelser kan brukes for å stimulere den andre til å utforske sine egne følelser, og man kan bruke det i kombinasjon med verbale og nonverbale bekreftende ferdigheter (Eide & Eide, 2006:227). Å speile følelser innebærer å gjengi den andres følelser slik at de blir synlige eller gjenkjent av den andre, og speiling av følelser

kan vise at man forstår (Eide & Eide, 2006:192). Om vi klarer å speile en følelse kan det gi et godt utgangspunkt for utforsking, bearbeidelse og erkjennelse av de følelser man besitter. Det kan også gi følelser av kontakt og støtte, noe man ofte har behov for om man har vonde og vanskelig følelser. Speiling av følelser kan også føles bekræftende og styrkende, og det kan gi mot og tillit hos klienten til å snakke mer om følelsene man har (Eide & Eide, 2006:193).

Det vil være umulig å kunne oppfylle den siste betingelsen 100 % både i kommunikasjon med norske klienter, og klienter fra andre kulturer. Men med hjelp av f eks speiling av følelser som en kommunikativ ferdighet kan man gjøre seg mer kjent med hvordan klienten har det.

6.4 Konklusjon

Kommunikasjon er et ord som skaper mange assosiasjoner. Kommunikasjon skaper kontakt mellom mennesker, og å kommunisere er noe alle mennesker gjør i ulike former, og gjennom ulike språk. Kommunikasjon er selve grunnsteinen innenfor alle velferdsyrker, og kommunikasjon blir vårt viktigste hjelpemiddel for å kunne oppnå vårt mål i forhold til arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak.

For å avgrense meg innenfor et stort emne som kommunikasjon tok jeg utgangspunkt i en artikkel Halvor Nordby har skrevet om interaksjon og verbal kommunikasjon. I denne artikkelen presenterer Nordby fire betingelser som alle må være oppfylt for at vellykket kommunikasjon skal være til stede. I drøftingen tok jeg for meg disse fire betingelsene i forhold til kommunikasjon med barn og familier i asylmottak. Den første betingelsen sier at mottaker og avsender av budskapet i kommunikasjon må dele en plattform av felles begreper for at man skal oppnå lik forståelse av budskapet. I kommunikasjon med barn og familier i asylmottak er dette i utgangspunktet umulig fordi man ikke snakker samme språk. Man kan f eks bruke engelsk som for mange er et andrespråk. Betingelsen vil ofte allikevel ikke være oppfylt siden det kan være vanskelig å uttrykke seg på en god måte fordi man mangler evnen til å uttrykke seg presist og nyansert. Å bruke tolk som et ekstra ledd i kommunikasjon vil være et hjelpemiddel som kan være med å minske misforståelser, og som kan gi avsender og mottaker i kommunikasjon en større plattform av felles begreper.

Det er også nødvendig at avsender har mottakers fulle oppmerksomhet for at den neste betingelsen for vellykket kommunikasjon skal finne sted. Ofte kan vi møte barn og familier som er preget av traumatiske opplevelser, og som lider av ulike psykiske lidelser. I mange tilfeller kan dette hindre deres oppmerksomhet i kommunikasjon, og hindre at de får en riktig forståelse av budskapet.

Videre må assosiasjoner til budskapet være felles hos både avsender og mottaker for at budskapet skal oppfattes på lik måte. De assosiasjoner et menneske får rundt et budskap er ofte preget av kulturen mennesket har blitt sosialisert inn i. Man trenger kunnskap rundt verdensbilde, og rundt sosiale og individuelle faktorer for å kunne få en forståelse av hvilke assosiasjoner mottaker gjør seg rundt budskapet man sender. Etisk refleksjon kan hjelpe oss i å skaffe oss innsikt i disse tre faktorene som er med på å forme menneskers assosiasjoner til ulike budskap. Etisk refleksjon innenfor interkulturell kommunikasjon med barn og familier i asylmottak innebærer å vise de den respekten vi selv forventer å motta, beskrivelse av vår virkelighetsoppfatning, oppmuntre de til å uttrykke seg selv og sine verdier, og til sist å forsøke å leve seg inn i situasjonen til de familiene som er bosatt i asylmottak.

Den siste betingelsen som må innfris for å få til en vellykket kommunikasjon handler om at avsender og mottaker av budskapet må ha en plattform av felles verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstander. Mennesker sosialiseres inn i ulike kulturer, og mange av de vi møter i asylmottak kommer fra land hvor religion er en del av samfunnets styresett, og menneskers levemåte. Dette innebærer ofte andre verdier og holdninger som i mange tilfeller kan være vanskelig for norske barnevernsarbeidere å forstå og forholde seg til. Det kan også være vanskelig for de barn og familier som er bosatt i asylmottak og innrette seg i et land og en kultur som er totalt ulik den de selv kommer fra. Dette er kilder til misforståelser, og også konflikter i kommunikasjon og samhandling. Jeg presenterte en tverrkulturell kommunikasjonsmodell som inviterer til å kommunisere med familien omkring de ulike verdiene på en bekreftende, støttende og stimulerende måte. Dette vil kunne hjelpe oss til å komme frem til en felles forståelse av hva som er barnets beste, og man får en mulighet til å ta hensyn til familiens verdier og følelser i vurderingen av barnets beste. Men uansett hvilken kultur vi mennesker sosialiseres inn i har vi vår egen måte å kjenne våre følelser og ikke-begrepsmessige tilstander på. Det vil være vanskelig for andre å kunne vite eksakt hvilke følelser den andre kjenner. En kommunikasjonsferdighet man

kan bruke for å få en bedre oppfatning av hvilke følelser den andre parten i kommunikasjon har, er speiling av følelser. Dette er en ferdighet som kan hjelpe både oss og klientene til å utforske, bearbeide og kommunisere om følelser, som til slutt kan gi oss en større plattform av felles følelser og ikke-begrepsmessige tilstander enn den vi hadde i utgangspunktet.

Vellykket kommunikasjon med barn og familier i asylmottak legger et godt grunnlag for å kunne oppnå målet om barnets beste. Men som man kan se kan det være vanskelig å oppnå 100 % god og vellykket kommunikasjon med denne gruppen. Interkulturell kommunikasjon byr på mange utfordringer, hvor man ofte trenger ekstra hjelpemidler for å oppnå felles forståelse mellom avsender og mottaker av et budskap. Hjelpemidler i kommunikasjon som f eks tolk kan være med å bidra til en bedre kommunikasjon, og til en bedre forståelse av hva som er barnets beste.

7. Avsluttende Konklusjon

Barn i asylmottak er en gruppe barn i vårt samfunn som i mange tilfeller har behov for hjelp fra ulike hjelpeinstanser innenfor velferdssystemet. I denne oppgaven har jeg satt fokus på de barna i asylmottak som kommer i kontakt med den kommunale barneverntjenesten, og sett på hvordan man på en best mulig måte kan oppnå barnets beste for disse barna. Jeg har tatt utgangspunkt i fire perspektiver jeg mener er viktige elementer for å kunne oppnå barnets beste innenfor dette arbeidet, og jeg har sett på hvordan disse fire perspektivene kan hjelpe oss til en bedre vurdering av barnets beste.

Juss, kultur, tiltak og kommunikasjon er alle sentrale elementer i en vurdering av barnets beste for barn i asylmottak. Perspektivene skiller seg fra hverandre ved at de presenterer ulike deler av en barnevernsprosess, samtidig som de henger godt sammen ved at de er viktige brikker i en helhetlig vurdering av barnets beste for barn i asylmottak.

Jussen presenterer lovverket som legger grunnlaget for arbeidet barneverntjenesten plikter å utføre når det er bekymring rundt et barn. Lov om barneverntjenester inneholder retningslinjer og føringer for barneverntjenestens arbeid, og den inneholder vilkår som må være oppfylt for at barneverntjenesten kan sette i verk en prosess. En overordnet målsetting i jussen er hensynet til barnets beste. Vurderingen av hva som er barnets beste for et barn som lever i asylmottak kan være vanskelig og kompleks i forhold til saker som gjelder norske barn. Vurderingen av barnets beste er en skjønnsmessig vurdering, og i kommentarene til loven er det gitt ulike føringer på hva som burde vektlegges i en juridisk skjønnsmessig vurdering av barnets beste. I den skjønnsmessige vurderingen drar vi nytte av våre verdier, normer, og mål som en standard på hva som er til barnets beste. Når det gjelder barn i asylmottak, vil en vurdering etter vår standard ikke være en god vurdering i forhold til disse barna. De har vokst opp i en annen kultur, med andre verdier og normer, og med en annen form for barneoppdragelse. Tar vi ikke hensyn til dette i vår juridiske vurdering kan dette skade barnet mer enn det hjelper. Loven gir en generell beskrivelse, og tar lite hensyn til hvordan man kan gjøre gode vurderinger i forhold til barn fra andre kulturer som er bosatt i asylmottak.

Kultur er et sentralt begrep i arbeid med barn i asylmottak. I møte med mennesker fra andre kulturer kan det ofte oppstå misforståelser, feiltolkninger, og feilvurderinger. Det vil

derfor være viktig for saksbehandler og ha kunnskap om kultur, noe som vil gi oss et bedre grunnlag for å kunne gjøre en god vurdering når det gjelder barnets beste. Kultur er et begrep med mange definisjoner, og det finnes ulike definisjoner til bruk i ulike sammenhenger. I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i to definisjoner Thomas Hylland Eriksen presenterer. Disse definisjonene tar utgangspunkt i at kultur er noe som er overlevert gjennom generasjoner, og at kultur skapes i kommunikasjon mellom mennesker. Definisjonene utfyller hverandre, og kan være med på å gi oss en bedre forståelse av eventuelle problemer som finnes i familien. Men dette vil ikke være nok for å kunne kartlegge familiens kulturelle nyanser. Innhenting av kulturkompetanse og bruk av kultursensitivitet i samhandling med familiene, vil kunne gi oss et tydeligere bilde av hvordan barna og familiene bruker sin kultur f.eks gjennom barneoppdragelsen, og ellers i hverdagslivet på asylmottaket. Jeg har vist at å bruke en tilnærming som vektlegger kultur og de føringer kulturen legger for barnet og familien, vil gjøre vår vurdering av barnets beste bedre, sikrere og mer tillitsfull for de barn og familier vi jobber mot.

Videre tok jeg for meg risiko og tiltak som er et perspektiv som skiller seg litt fra de andre, ved at man kan si at tiltak det er den direkte hjelpe barnet får. For at et barn skal innvilges tiltak må lovens vilkår være oppfylt. De barna barneverntjenesten møter i asylmottak innvilges tiltak ut fra at de fleste har vært, eller blir utsatt for ulike typer risiko som er skadelig for deres fungering og utvikling. Grovt kan man dele tiltak opp i to grupper; tiltak i hjemmet, og tiltak utenfor hjemmet. Tiltak i hjemmet beskrives som hjelpetiltak, og har en forebyggende effekt ved at de kan bidra til å styrke foreldrenes omsorgskompetanse og forebygge atferdsproblemer. Tiltak utenfor hjemmet betyr at barnet flyttes ut av hjemmet og til egnet plasseringssted. I oppgaven har jeg fokusert på fosterhjem for å begrense min drøfting, ettersom dette er et aktuelt plasseringstiltak. Hjelpetiltak kan være med å bidra til at barn i asylmottak integreres inn i nærmiljøet, og gi de opplevelser og aktiviteter som stimulerer en ellers usikker hverdag. Om en fosterhjems plassering blir nødvendig, vil diskusjonen føres inn på om barnet burde bli plassert i et etnisk likt fosterhjem, eller om det vil være det beste for barnet å bli plassert i et norsk fosterhjem. Jeg har argumentert for at et etnisk likt fosterhjem vil bidra til at barnet beholder sin tilhørighet til sin opprinnelse og kultur. Det vil også være et felles språk mellom barn og fosterhjem. Samtidig vil et norsk fosterhjem bidra til å gi barnet en god integreringsprosess og god utvikling i det norske samfunnet. Ved en eventuell fosterhjems plassering er det viktig å huske på at barnet sendes ut av landet om familien får avslag på sin søknad om opphold.

I det siste kapitlet i denne oppgaven tok jeg for meg kommunikasjon med barn og familier i asylmottak. Kommunikasjon er selve grunnsteinen i arbeid med mennesker, og i samhandling med barn og familier i asylmottak kan kommunikasjon gi oss noen utfordringer. For å belyse dette tok jeg for meg fire betingelser Halvor Nordby har tatt for seg i en artikkel vedrørende interaksjon og verbal kommunikasjon. Disse fire betingelsene må være oppfylt for at kommunikasjon skal være vellykket. Kommunikasjon med mennesker fra andre kulturer definerer jeg i oppgaven som interkulturell kommunikasjon. Innenfor all kommunikasjon er vi mennesker preget av konteksten, og konteksten er en del av våre filter i kommunikasjon. I interkulturell kommunikasjon kan dette være med å bidra til misforståelser, og feiltolkninger av budskap som blir sendt og mottatt. For at vellykket kommunikasjon skal finne sted må det være en felles oppfatning av begreper i budskapet mellom avsender og mottaker, avsender må ha mottakers fulle oppmerksomhet, avsender og mottaker må ha felles assosiasjoner til budskapet, og til slutt må det være en felles oppfatning av verdier, følelser og ikke-begrepsmessige tilstander. I interkulturell kommunikasjon med barn og familier i asylmottak vil det være vanskelig å oppfylle disse fire betingelsene. For at man skal komme nærmere en vellykket kommunikasjon trenger man ulike kommunikative hjelpemidler som kan bidra til en større felles forståelse mellom avsender og mottaker i samhandlingen.

Ved å se helhetlig på de fire perspektivene jeg har presentert i denne oppgaven ser vi at de er viktige brikker i et helhetlig perspektiv i arbeidet til barnets beste. Loven pålegger barneverntjenesten å ta hensyn til barnets beste i sitt arbeid. I en vurdering av barnets beste er vi avhengig av å ha kunnskap rundt barnets og familiens kultur. Dette vil gi oss et tydeligere bilde av hvordan familien og barnet oppfatter hva som er til barnets beste. For at vi skal kunne innhente kulturkompetanse, og opptre kultursensitivt i relasjon til barn og familier i asylmottak er vi avhengig av å kommunisere på en god måte med barnet og familien. Gjennom kommunikasjon formidler vi også vår hensikt med vårt arbeid, og sikrer rettssikkerheten til familien. Disse tre perspektivene vil samlet kunne gi barneverntjenesten et godt grunnlag for å vurdere om barnet og familien har behov for tiltak, og eventuelt hvilket tiltak som egner seg best for barnet.

Utelukker man ett av perspektivene i det praktiske arbeidet barneverntjenesten gjør til barnets beste for barn i asylmottak, kan dette få alvorlige konsekvenser, og det vil være med å svekke vurderingen av barnets beste. Dette kan gi alvorlige følger ved at barnet og

familien ikke får den hjelpen man trenger. Om man utelukker det juridiske perspektivet vil hele verdigrunnlaget for barneverntjenesten falle bort. Velger man å se bort fra det loven sier om at man skal jobbet til barnets beste, hva skal man da jobbe mot? Ser man bort fra det kulturelle perspektivet i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak vil vi gjøre våre vurderinger basert på våre verdier, normer, atferd, og retningslinjer. Dette vil få en alvorlig konsekvens for de barna i asylmottak som trenger barneverntjenestens hjelp. Ved at vi begrunner vår vurdering ut fra vårt eget verdigrunnlag kan dette føre til vi gjør gale vurderinger i forhold til hva som er barnets beste. Dette kan f eks få konsekvenser ved at vi setter inn tiltak som fungerer mot sin hensikt i familien, og som kan føre til forverring av de problemer barnet og familien kan ha. Når man kommer til tiltaksarbeidet barneverntjenesten gjør er det viktig å ta hensyn til ulike typer risiko barn i asylmottak kan utsettes for, og hvilken skade barna kan ta av dette. Utelukker man en slik risikovurdering risikerer man at barnet kan utvikle atferdsproblemer og ulike former for psykiske lidelser fordi barnet lever med traumer, erfaringer og opplevelser det er viktig å få bearbeidet. Til slutt kommer vi til kommunikasjonsperspektivet. Uten kommunikasjon sier det seg selv at det er umulig å få gjennomført noe som helst av det barneverntjenesten har som mål å oppnå. Tar vi utgangspunkt i at det finnes kommunikasjon mellom partene, må vi se på hva som skjer om vi ikke tar hensyn til interkulturell kommunikasjon i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak. Høyst sannsynlig vil det da oppstå så mange misforståelser, feiltolkninger og kommunikasjonsproblemer at kommunikasjonen vil bryte sammen, og man vil ikke klare å gjennomføre noen av de foregående perspektivene på en måte som vil føre til barnets beste for barn i asylmottak.

Barn i asylmottak er en gruppe i samfunnet det er viktig å ha søkelys på. Selv om det er usikkert om barna skal få resten av sin oppvekst og sosialisering i Norge, er dette barn som har opplevelser og erfaringer barn ikke burde ha, og barneverntjenesten kan bidra til at disse barna uansett om de får opphold eller avslag, går styrket ut av oppholdet som flyktninger i asylmottak. Barneverntjenestens tilstedeværelse kan være med å bidra til at barna føler seg trygge, at det er noen som kan hjelpe de i en vanskelig situasjon, og bidra til at de får opplevelser og aktiviteter i en hverdag som ellers oppleves som utrygg og uforutsigbar. Barneverntjenesten kan også bidra til at mor og far fungerer bedre som foreldre både ved et eventuelt avslag, eller som foreldre til barn som skal sosialiseres inn i et samfunn de selv ikke har vært en del av.

Avslutningsvis håper jeg denne oppgaven kan være med å sette søkelys på hvorfor det er spesielt viktig å ha fokus på arbeid til barnets beste for barn i asylmottak. Jeg mener oppgaven et viktig bidrag til det praktiske arbeidet de ulike barneverntjenestene rundt i landet gjør for barn og familier bosatt i asylmottak. Kunnskap og kompetanse, kanskje spesielt rundt kultur og kommunikasjon kan være mangelvare på de forskjellige barnevernskontorene rundt om i landet. Det er viktig at man får tilgang på slik kunnskap og kompetanse gjennom kurs og ulike utdanninger. Barnevernslederne har et overordnet ansvar for å tilføre og øke denne kunnskapen og kompetansen hos saksbehandlere. Dersom kunnskapen jeg har systematisert og lagt frem i denne oppgaven blir kjent for de saksbehandlere som jobber for barn i asylmottak, vil forutsetningene for å gjøre en god jobb ligge bedre til rette, og det vil gjøre saksbehandlerene bedre i stand til å kunne arbeide med en helhetlig tilnærming til de utfordringer og problemstillinger som de vil møte i arbeidet til barnets beste for barn i asylmottak.

Referanser

Apeland, A. E (2002). Noen betraktninger om etikk i sin alminnelighet – og tolkens etikk i særdeleshet. I: *Internettbasert forberedelseskurs i autorisasjonsprøve i tolking*. Oslo; Universitet i Oslo, Institutt for lingvistiske fag

Backe-Hansen, E. (1995). *Til barnets beste. Beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Tano AS

Barndom på vent. Høring om asylsøkerbarns rettigheter og livssituasjon. Norsk Psykologi Forening.

Barneverntjenesteloven (1992). Lov om barneverntjenester m.v. 17. juli 1992 nr 100

Betancourt, J. R., A. R. Green et al. (2003). *Defining cultural competence – A practical framework for addressing racial/ethnic disparities in health and health care*. Public Health Reports 118 (July-August)

Bunkholdt, V. (2006). Barnets beste - mellom kontinuitet og stabilitet. I: Follesø, R., *Sammen om barnevern*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2000). *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Dahl, Ø. (2004). *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Eide, T. & Eide, H. (2006). *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Fong, R., Ed (2004). *Culturally competent practice with immigrant and refugee children and families*. New York: The Guilford Press

- Frøili, J (2004). *Presentasjon av tolkefeltet: Praksis- og forskningsfelt*. Støtteark tilforelesningsrekke på TRANS 1100. Oslo: Universitet i Oslo, Institutt for lingvistikk
- Goffman, E (1992). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo:Pax
- Hagen, G. & Qureshi, N. A. (1994). *Barnevernets møte med etniske minoriteter*. Oslo: Norges kommunal- og sosialhøgskole
- Heggen, K. (2004). *Risiko og forhandlinger. Ungdomssosiologiske emner*. Oslo: Abstrakt Forlag AS
- Helmen Borge, A. I. (2003). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Holm-Hansen, J., Haaland, T., & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nordberg AS
- Hylland Eriksen, T. & Arntsen Sørheim, T. (2004) *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Hylland Eriksen, T. (2002). *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Jareg, K. & Pettersen, Z. (2006) *Tolk og tolkebruker – to sider av samme sak*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Jergeby, U. & Harms-Ringdahl M. (1999). *Handbøker om sosialt arbeid med etniske minoritetsklinter*. I: H. Soydan, U. Jergeby, E. Olsson & M. Harms-Ringdahl (1999). *Sosialt arbeid med etniske minoriteter. En litteraturöversikt*, Stockholm: CUS och Liber AB
- Kraft, C. H. (1978). *Christianity in culture. A study in dynamic biblical theologizing in cross-cultural perspective*. Maryknoll: Orbis Books

- Magelssen, R. (2002). *Kultursensitivitet. Om å finne likheten i forskjellene*. Oslo: Akribe Forlag AS
- Nordby, H. (2006). *Interactive and face-to-face communication: a perspective from philosophy of mind and language*.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*, Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Ofstad, K. & Skar, R. (2004). *Barnevernloven med kommentarer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kommunal- og regionaldirektoratet (2005) *Psykisk helse for barn i asylmottak. Anbefalinger fra en interdepartemental arbeidsgruppe*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet
- Schelperen Johansen, K. (2005). *Kultur og psykiatri – en antropologi om transkulturel psykiatri på danske hospitaler. Ph.d. – række*. København: Insitut for antropologi og Sct. Hans Hospital Det Samfundsvidenskapelige Fakultet København Universitet
- Skare, S. (1993). *Flerkulturelt barnevernsarbeid*. Kommuneforlaget
- Skau, G. M. (2003). *Gode fagfolk vokser... personlig kompetanse som utfordring*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS
- Skytte, M. (2004). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- St. meld nr 40 (2001 – 2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Søderstrøm, K. (2006, 19.juni). Barndom på vent. *Aftenposten* s. 4.
- Söderlindh, E. (1991). *Innvandringens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur

Varvin, S. (2003). *Flukt og eksil. Traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget

VI og DE- En håndbok om kommunikasjon på tvers av kulturer (2005): UDI

Wallin Weihe, H. J. (2000). *Relasjonsarbeid og kommunikasjon*. Otta: Tano Aschehoug

Wellros, S. (1988). *Hverdagens kulturmøter. Om kommunikasjon over kulturgrenser og om flerkulturell undervisning*. Oslo: Friundervisningens Forlag

Interaktive referanser

Barns rettigheter (u.d). Hentet 18. februar 2008 fra Redd Barnas webside:

http://www.reddbarna.no/default.asp?V_ITEM_ID=343

Botilbud for asylsøkere (u.d). Hentet 30.januar 2008 fra Regjeringens webside:

[http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/andre/Asyl-
_og_flyktningepolitikk/Botilbud_for_asylsokere.html?id=85869](http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/andre/Asyl-og_flyktningepolitikk/Botilbud_for_asylsokere.html?id=85869)

FNs konvensjon om barnets rettigheter (1990). Hentet 18. februar 2008 fra FNs webside:

http://www.fn.no/fn_avtaler/barnerettigheter/fns_konvensjon_om_barnets_rettigheter

Mikkelsen, S. (2005). Hva er forebygging? *Forebygging.no* Hentet 10.mars 2008 fra

http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hPkey_9573/hParent_595/hDKey_1 (lest